ANUL I No. 4-5

10 Noembrie 1954-10 Ianuarie 1955

Carpații

Director: Aron Cotrus

REVISTA CULTURALA

Redactori: Traian Popescu si N. S. Govora

LA MULTI ANI!

COLIND MIC

Ca o taină mare
steaua sus răsare,
Peste munții șui,
peste Semenic,
peste neam voinic
și setos de pace.
—Doamne, ce n'aș face
să pot să vestesc,
să pot să vorbesc
inimii ce-așteaptă,
țării care-așteaptă
semnul mântuirii
și al izbăvirii
și să-i spui, să-i spui
că nu-i nimeni, nu-i,
cari să poată stânge
dorul scris în sânge;
foamea de dreptate
și de libertate...

Peste munții șui,
gândul azi mi-l sui,
la frățînii care
mor făr' lumânare,
încleștați în luptă
cu ciuma cea slută
intrată în casă
pe nepusă masă
ca să-i strâng la piept
și cu ei s'aștept
ziua izbăvirii
și a mântuirii...

Sus, steaua răsare
ca o taină mare.

N. NOVAC

STEFAN DOMNUL MOLDOVEI

(1504 - 1954)

Intreaga construcție a lui Alexandru cel Bun era amenințată să se prăbușească, datorită luptei pentru domnie a succesorilor. Apariția lui Ștefan, fiul lui Bogdan, era impusă de însăși necesitatea de a păstra și desăvârși opera celui care așezase Moldova pe o solidă temelie. Mitropolitul Theocrist a sprijinit acțiunea fiului de domn care venea să-și preia moștenirea, ajutorat de năpraznicul domn al Valahiei, Vlad Țepeș. La Doljești (ținutul Romanului), Ștefan a învins pe Petru Aron, care a luat drumul pribegiei, căutând adăpost în Polonia. Țara întreagă, în frunte cu mitropolitul Theocrist, pe câmpul Dreptății, a recunoscut ca Domn al Moldovei pe Ștefan, în ziua de 12 Aprilie 1457.

Tinerețа nu exclude o înțelegere exactă a unei domnești chemări și fără să piardă vremea, Ștefan a început să așeze noua rânduială. Trăise la curtea lui Vlad Dracul și mintea lui ageră observase organizarea principatului valah și reținuse tot ce-i putea fi de folos în domnia pe care o începea. Prima lui grijă a fost să-și facă sigure cadre militare și administrative; în marea lor majoritate, oamenii cu care se va ajuta, pentru a da Moldovei ce i se cuvenea, erau recrutați din rândurile descendenților Maramureșenilor întemeetori ai principatului. Fortărețele au fost întărite formând un brâu de piatră în jurul Moldovei. Primii cinci ani ai domniei au fost consacrați consolidării; după o consolidare internă, Ștefan a întreprins o acțiune împotriva lui Vlad Drăculea-Țepeș, care îl sprijinise să-și recapete moștenirea Bogdanilor. Victoria obținută prin cucerirea Chiliei, nu a acoperit greșala politică săvârșită [illegible] de ale cărei consecințe se va resimți în tot cursul lungii lui domnii. Valahia era la avant-garda creștinătății și domnul țării unea un curaj fără pereche cu o energie înspăimântătoare. Atacurile lui Vlad Țepeș erau așa de fulgerătoare, că panica pusese stăpânire pe Turci. Cronicarul anonim care a scris cronica "La progenie dela casa de Octomani", dă unele aspecte ale spaimei de care erau cuprinși Turcii: "In această epocă mă găseam la Constantinopol; acest oraș Pera era fără Turci, care fugiseră pe celălalt mal, în Anatolia. Dacă ar fi fost acolo zece galere de-ale noastre-cronicarul era Venețian-am fi recâștigat Pera și Constantinopolul imediat. Ori Dumnezeu nu a îngăduit pentru păcatele noastre, ca creștinii să aibă atâta glorie". Vlad Țepeș năvălea peste Dunăre, întreținând groaza pe care o produsese în rândurile Turcilor. Domnul valah cerea ajutor de la Matiaș, regele Ungariei, ca să învingă semiluna: "dacă noi nu vom isbuti și această țară care este a noastră va pieri, Majestatea Voastră nu va trage nici un profit, nici un ajutor, și va fi o mare pagubă pentru toți creștinii". Matiaș făgăduia lui Petru Tommasi, ambasadorul Veneției, ajutor Valahiei, dar avea grijă să uite. Câțiva ani mai târziu, acelaș strigăt îl va da și Ștefan al Moldovei, ca să primească și el numai vorbe.

Atacul dat de Ștefan pentru a cuceri Chilia, a servit indirect pe Turci, care vroiau să scape de neastâmpăratul domn al Valahiei. Aceasta era și opinia contimporanilor. Genovezii a căror interese erau direct amenințate de expansiunea otomană, comentează astfel atacul lui Ștefan: "Am aflat că voevodul Ștefan, prinț al Moldovei sau al micei Valahii, luptă contra voevodului Vlad, care duce cu succes războiul contra Turcilor. Cearta dintre cei doi nu numai că ajută pe sultan, dar ceiace este și mai periculos, prin ea Turcii obțin într'un fel intrarea în aceste două Valahii, care va fi un mare pericol și pentru noi și pentru țările vecine". Timp de opt zile vasele turcești au atacat Chilia asediată de Ștefan. Chilia căzută, Turcii devastează Valahia. Matiaș ajutor nu i-a dat, iar când părăsit de boieri, Vlad a căutat refugiu și sprijin la regele Ungariei, acesta i-a oferit zidurile închisorii.

In atacul Chiliei, Ștefan a fost rănit la un picior și toată viața rana nu i s'a închis. Simbolică rană; căderea lui Vlad Drăculea a făcut din Valahia un vecin la dispoziția Turcilor. Nesigură Polonia, nesigură Ungaria, obligat să facă față necontenit la Nistru atacurilor Tătarilor, Ștefan obținuse o victorie cu prețul pierderii unui aliat de valoarea lui Vlad Țepeș, în locul căruia se vor succeda pe tronul Valahiei în tot timpul lungii lui domnii, o serie de domnitori supuși voinței sultanilor. Și toată domnia lui Ștefan va fi o neîncetată luptă pentru a asigura integritatea și libertatea Moldovei. Nici unui dintre vecini nu-i convenea prezența pe tronul Moldovei a unui domnitor puternic, al cărui curaj îi egala mândria. Matiaș regele Ungariei a voit să readucă pe tron pe Petru Aron și prin pasul Oituz trecu, la sfâșitul toamnei anului 1467, în Moldova. Nu-l putea ataca din momentul în care regele Ungariei coborîse în valea Siretului-forțele cu care năvălise în Moldova îi erau superioare-deoarece tactica lui Ștefan îi interzicea să atace înainte de a fi epuizat adversarul prin hărțuieli necontenite. Era tactica pe care o învățase de la Vlad Țepeș, de a da libertate inamicului să înainteze fără să-l lase nici un moment liniștit și lovitura hotăritoare s'o dea noaptea, printr'un atac fulgerător. Atacul s'a produs la Baia, într'o noapte de Decembrie, la lumina făcliilor. Luați prin surprindere, buimăciți, loviți din toate părțile, Ungurii nu aveau decât un singur gând: să scape din acest infern. Târgul Baia era în flăcări și din noapte, printre casele care ardeau, Moldovenii atacau cu o violență înspăimântătoare, de păreau că ies demonii din flăcările care mistuiau târgul. Orgoliosul Matiaș, rănit în spate de săgețile Moldovenilor, a fost dus pe o brancardă de nobilii care isbutiseră să scape din cumplitul măcel. Dar abia aplicase o lecție regelui Ungariei, că Tătarii îl obligau să facă față bandelor numeroase, conduse de Eminek, fiul khanului Mamai. La Lipnic, în Basarabia, Tătarii sunt sfărâmați iar Eminek cade prizonier și este închis la Cetatea Albă. Pentru a face față la Nistru, unde neastâmpărul Tătarilor nu da pace ținutului dintre Prut și Nistru, Ștefan construiește cetatea Orheiului. Sultanul Soliman nu putea să rămână indiferent față de creșterea puterii militare a Moldovei. Ștefan a căutat să obțină ajutoare din partea Occidentului, spre a face față atacului Turcilor, dar ca și Vlad Țepeș, nu a primit decât făgăduieli. Marea armată turcească a înaintat până în inima Moldovei, unde o aștepta Ștefan. Erau în preajma domnului țării toți boierii și în număr mare țăranii, de a căror libertate nu se atinsese nimeni. "Erau acolo, firește, toți boierii, foarte mulți tineri alături de supraviețuitorii epocei lui Alexandru cel Bun și unul dintre ei, punându-se în genuchi ar fi spus prințului în clipa în care strigătele nesfârșite ale Turcilor făceau să răsune valea: "Doamne, nu te turbura, noi vom rămâne astăzi plini de curaj alături de tine și Dumnezeu ne va ajuta". (N. Iorga: Istoria Românilor, vol. IV.)

Bătălia de la Podul Inalt (Ianuarie 1475), a însemnat mormântul falnicei armate turcești, trimisă să sfarme puterea mândrului domn al Moldovei. Sub căciuli, soldații lui Ștefan își puseseră funduri de lemn de tei și săbiile încovoiate ale Turcilor loveau zadarnic capetele Moldovenilor, încercând după obiceiul lor, să le despice. Impotmoliți, imobilizați, Turcii care n'au putut scăpa cu fuga, au căzut prizonieri. Intre cei căzuți erau și patru begi. Oferind prețul de răscumpărare, Ștefan, furios a răspuns: "Dacă aveți atât bănet, ce-ați venit să căutați în țara mea? n'am nevoie de banii voștri, am nevoie de trupurile voastre".

Era prima victorie obținută de Creștini contra Turcilor. Ștefan era prea puțin cunoscut în Occident și prezentat de Matiaș-mare meșter în publicitate-ca un simplu căpitan care luptă împotriva Turcilor cu sprijinul și pentru regele Ungariei. Pentru a împiedica pe Matiaș să se împodobească cu laurii victoriei obținute de armata moldovenească, Ștefan a trimis din Suceava tuturor prinților creștini acest mesagiu: "Prea iluștrilor și prea nobililor domni ai întregei creștinătăți, care vor vedea sau vor asculta această scrisoare. Noi, Ștefan voevod, prin grația lui Dumnezeu domn al Moldovei, [illegible] Turc este de multă vreme un distrugător al creștinătății și în fiecare zi se gândește în ce chip el ar putea cuceri și chiar distruge întreaga creștinătate. Vă aduc deci de știre că de la ultima Epiphanie, acest împărat turc a trimis în țara noastră și contra noastră, marea lui armată păgână de Turci, în număr de 120.000 și avea căpitani cei mai intimi și cei mai scumpi servitori ai lui. In primul rând Sulim (Soliman) pașa și beglerbeg, cu toată curtea acestui împărat și a întregei Rumelii, și cu prințul Basarabilor cu toate forțele lor. Deasemeni Isak-beg, Ali-Beg, Skender-beg, Dand-beg, Iakub-beg, Seref-aga-beg, domn al Sofiei. Deasemeni Sura-beg, Piri-beg, fiul lui Isak-pașa, cu toți cavalerii lor, toți foarte puternici și ei au fost comandanții acestei armate. Când am văzut această mare armată, ne-am ridicat voinicește și, cu corpul nostru și armele noastre, ne-am opus lor. Și cu ajutorul lui Dumnezeu cel atot puternic, noi am învins îngrozitor acești inamici, ai noștri și ai întregei creștinătăți, și noi i-am sfărâmat și călcat în picioare".

Străbate acest mesaj un suflu de îndreptățită mândrie, Moldova impunându-se atenției Europei prin cea mai mare victorie obținută asupra amenințătoarei puteri a Turcilor. Cum spun Analele timpului, cinci zile sultanul întristat n'a voit să primească pe nimeni. Cronica venețiană a lui Francisco Longo, notează că sultana Mara, văduva lui Murad, spunea: "niciodată o armată turcă n'a suferit o atare înfrângere".

N. Iorga, în "Istoria Românilor" scrie: "Ecoul acestei victorii a fost imens: prin ea a ajuns să fie cunoscută în toată Europa, această Moldovă care trăia departe, a cărei forță războinică și resort moral așa de puternic era o descoperire, o consolare și o garanție. In momentul luptei de la Vaslui sau, așa cum s'a numit mai târziu, de la Podul Inalt, adevărata apărare a creștinătății aici a fost. Scrierile italiene, germane au răspândit vestea primei mari victorii în câmp deschis pe care a câștigat-o până atunci o armată creștină".

Această victorie, cât era de covârșitoare, nu-l amăgea pe Ștefan, a cărui inteligență nu pierdea contactul cu realitățile. Robustul realism al marelui domn al Moldovei și spiritul lui pătrunzător l-au obligat să întrevadă revanșa Turcilor, care sigur nu puteau să accepte umilința de la Podul Inalt. In plină expansiune imperială, forța turcească va afla în înfrângerea suferită un stimulent pentru un nou atac asupra Moldovei. Ștefan, care întreținea o admi-

(Urmează pág. 2.)

rabilă rețea de informatori, a aflat că sultanul strângea o nouă armată care era gata la sfârșitul lui Aprilie. Câteva atacuri date împotriva Valahiei au fost nimicite de Basarab cel Tânăr, care înlocuise pe Laiotă sluga plecată a sultanului. Aceste atacuri erau doar o simplă diversiune, menită să acopere planurile de cucerire a coloniei genoveze Caffa, cu care Moldova avea așa de strânse legături comerciale, precum și a cetății Mangop. Ștefan căuta alianțe în Occident, adresându-se și Papei, dar nu primea decât cuvinte de laudă și încurajări, ca și când de încurajări avea nevoie în tragicul impas în care se va găsi Moldova. Matieș, regele Ungariei, era preocupat doar să-i desprindă de alianța cu Polonia și să obțină din partea lui Ștefan omagiul și în schimb se obliga să înlesnească readucerea pe tron a lui Vlad Țepeș, pe care îl cerea domnul Moldovei, dornic să repare greșala săvârșită. Dar chiar angajamentele cele mai solemne nu se traduceau în faptă; zadarnic Ștefan, care vedea clar că marea încercare se apropie, a trimis o numeroasă ambasadă la Buda, cerând regelui Matiaș să grăbească trimiterea de ajutoare, ca să primească în schimb, doar asigurări, evident condiționate, "dacă nu vom fi reținuți de afaceri mai importante ale regatului nostru". Ceva sigur obținea Ștefan de la înfumuratul Matiaș: un refugiu în cetatea Ciceiului, pe Someș, care devenea proprietatea domnului Moldovei. Ștefan a înțeles că în afară de ifosele învinsului de la Baia, nu va putea obține nimic. Proiectul lui Matiaș de a realiza o mare coaliție creștină în care ar fi intrat Ujlaky regele Boemiei, Venețienii, Ștefan, Vlad Drăculea, a rămas doar un proiect. Și a rămas domnul Moldovei singur, să se înfrunte cu uraganul, așa cum îi va fi totdeauna sortit neamului nostru, ca în momentele decisive ale istoriei lui să rămână singur. Occidentul, spre care va întoarce priviri rugătoare, va rămâne mereu impasibil, deși liniștea Occidentului este strâns legată de tăria acestui popor român, ursit să fie mereu "în calea tuturor răutăților".

Nu numai că n'a fost ajutorat, dar oamenii Poloniei ca și ai Ungariei, căutau să incite la revoltă pe boierii nemulțumiți de această domnie, pentru care războiul era starea normală iar pacea un scurt repaos între două bătălii. Dar în acea vreme, boierii nu se ticăloșiseră încă în așa hal, încât să prefere mătăniile la Sublima Poartă, în locul luptei pentru liniștea și libertatea Moldovei. La chemarea domnului, boierii au răspuns cu o aspră hotărîre de a svârli în cumpăna morții viața, ca preț al libertății Moldovei. In preziua bătăliei dela Valea Albă nu era un singur boier care [illegible] sigură, dar tocmai această siguranță le dădea boierilor dârjenia vijelioasă, care face măreția războiului. Luptau alături trei generații, de la bunic la nepot, și săbiile Moldovenilor s'au încrucișat în scăpărări de oțel cu săbiile încovoiate ale Turcilor și chiar împotriva superiorității strivitoare a artileriei turcești, cumpăna victoriei a părut o clipă că se înclină în favoarea lui Ștefan. Sultanul Mahomet, văzând că rândurile turcești se clatină, s'a svârlit în învălmășala luptei, schimbând soarta bătăliei. Boierii au luptat acoperind cu trupurile lor însângerate pământul Moldovei. La Valea Albă a fost mormântul nobleței războinice a Moldovei. Sultanul a obținut biruința râvnită, dar o biruință care nu a avut nici o consecință politică. Mahomet a ordonat retragerea, destinată să devină un adevărat prăpăd pentru marea armată turcească. Cu acea energie care părea ca

Stefan Domnul Moldovei

nu o frânge nici protivnicia soartei, Ștefan, cu ce putuse improviză ca nouă armată, atacă necontenit, din coastă, din față, din spate, pe sultan, decimându-i armata demoralizată. Un martor ocular, venețianul Emanuel Gerardo, face acest bilanț al campaniei contra lui Ștefan: "Sultanul, cu armata sa, a părăsit țara, fără să fi putut lua o singură fortăreață și fără altă pagubă pentru Moldova, decât prada pe care a putut-o lua cu el; și prințul Ștefan ieșind din munți, călărește voinicește în lungul și latul țării". Incăodată Ștefan s'a măsurat singur cu falnica armată turcească, de care tremura toată creștinătatea. Crunte ursitoare a avut neamul nostru!

Când armata turcească s'a retras din Moldova, hărțuită de atacurile lui Ștefan, după ce a revenit în cetatea Sucevei, Ștefan a trimis la Veneția, o ambasadă în fruntea căreia se găsea Ioan Țamblac, unchiul prințesei bizantine, Maria, doamna Moldovei. Reproducem după N. Iorga, mesagiul lui Ștefan, citit în fața senatului republicii Veneția de către Ioan Țamblac: "Tot ce s'a întâmplat din partea Turcilor în țara noastră, Excelența voastră a aflat-o din mai multe părți. Și adevăr ceiace s'a urmat nu s'ar fi întâmplat dacă el (Ștefan) ar fi aflat că prinții creștini și vecinii lui nu s'ar fi purtat față de el cum s'au purtat. Dar aceste jurăminte, angajamentele pe care le-a avut cu ei, l-au indus în eroare, și a pătimit ce a pătimit. Jurămintele și angajamentele pe care le-a avut cu ei cuprindeau că toți erau obligați să ajute această țară și acest prinț contra căruia porneau Turcii. Dar punând încrederea în ei, a rezultat contra mea ceiace am spus. Și dacă aceasta nu ar fi fost, una din două s'ar fi întâmplat: sau m'aș fi opus inamicului la o strâmtoare și nu l-aș fi lăsat să treacă, sau, dacă aceasta nu ar fi fost cu putință, aș fi căutat să pun pe Moldoveni la adăpost și nu aș fi suferit atâtea pagube. Dar m'au lăsat singur și s'a întâmplat ce am spus mai sus. Și dacă inamicul ar fi fost singur nu ar fi putut face atâta rău, dar au făcut să vină și cealaltă țară românească (altra Vlachia) de o parte și Tătarii de cealaltă. Și el (sultanul) însuși cu toate forțele lui și m'au înconjurat de trei părți, găsindu-mă singur și toată armata mea risipată. Și Excelența voastră să țină în seamă mulțimea care era împotriva mea și care trebuia să înfrunte atâtea forțe. Eu cu Curtea mea am făcut tot ce-am putut și ce-am spus s'a [illegible] voința lui Dumnezeu care a voit să mă pedepsească pentru păcatele mele. Numele lui să fie lăudat".

Acest nemilos rechizitor pe care îl face prinților nevolnici, se încheie într'o admirabilă mărturisire de umilință creștină. La marile, cumplitele strâmtorări ale neamului nostru, vom regăsi valabile cele rostite de Ioan Țamblac în fața dogelui Veneției. Ne întrebăm dacă cei care au condus destinele țării în acea zi hotărîtoare de 23 August 1944, au meditat vreo dată asupra acestui mesaj al marelui domn al Moldovei sau măcar își vor fi dat osteneala să-l citească:

"Dar ei m'au lăsat singur..."

Destinele unei națiuni nu pot fi conduse, necunoscându-i istoria. Și chiar după această încercare, Ștefan nu a fost încovoiat. Prima lui grijă a fost să așeze pe tronul Munteniei pe Vlad Țepeș, isgonind pe ticălosul Laiotă. Păstrează inițiativa politică și până a închis ochii, Ștefan a rămas stăpân pe voința lui, chiar atunci când împrejurările îi erau protivnice. Este cel mai splendid exemplar politic pe care l-a produs neamul românesc. Ștefan era conștient de izolarea lui, ceva mai grav, de fățărnicia prinților creștini, mari în vorbe și bicisnici în fapte, cum îi țintuiește la stâlpul infamiei Ștefan al Moldovei, în această mărturisire: "Totuș după ce inamicul a plecat, am rămas singur, lipsit de orice ajutor din partea creștinilor: și nu numai că nu m'au ajutat, dar poate unii din ei au simțit plăcere pentru paguba pe care au făcut-o păgânii mie și țării mele". Cuvintele ard și azi și va trebui să ne amintim de ele de câte ori, în loc să ne încordăm puterile noastre, ne vom îndrepta privirile cerșind sprijin de la străini, deoarece nu vom primi decât vorbe amăgitoare. Constanța istoriei noastre este să fim întotdeauna, în ceas de grea cumpănă, singuri. Și în chinuita noastră istorie, Ștefan cel Mare ilustrează acest tragic destin românesc, de a ne bate pentru Europa și a fi constant abandonați de Occident. Bătălia de la Valea Albă fusese o epuizantă încercare pentru Moldova, care sângerase atâta că posibilitățile ei militare nu mai erau aceleași. Pentru expansiunea imperială a Turciei, existența Moldovei ca forță militară capabilă să reziste și să sfărâme cele mai masive atacuri, constituia nu numai un obstacol dar și o amenințare. In ipoteza că neînfricatul domn al Moldovei ar fi izbutit să realizeze o coaliție a prinților creștini, puterea otomană ar fi fost nimicită. Curajul, voința lui neîndu-plecată de luptă, însușirile lui de conducător de oaste, inspirau îndreptățite îngrijorări la Constantinopol. Ștefan al Moldovei se aștepta la un nou atac din partea Turcilor, atac concentrat asupra Chiliei și Cetății Albe, dar nici un moment nu s'a gândit să înceapă negocieri pentru a ajunge la o reconciliere cu sultanul. Cum republica Veneției se găsea în necontenită luptă cu Turcii, privirile domnului s'au îndreptat spre cei care aveau interese similare. O nouă ambasadă prezintă senatului republicii cererea insistentă a voevodului Moldovei de a fi ajutat, reamintindu-i că Moldova "este bulevardul pentru Ungaria și Polonia" și "Intre altele, dacă Turcul de patru ani este reținut de mine, multe creș- [illegible] și de Cetatea Albă spune că aceste două cetăți sunt "toată Moldova și Moldova cu aceste două cetăți constituie un zid pentru Ungaria și Polonia".

Pentru a deștepta interesul Venețienilor în apărarea Chiliei și a Cetății Albe, Ștefan, în mesajul trimis dogelui subliniază importanța celor două cetăți a căror păstrare ar asigura două puncte de reazim în cucerirea coloniei Caffa și a Crimeei, el având un plan în acest sens: "Excelența voastră ar face deasemeni o faptă demnă de laudă ajutând un principe creștin". S'a adresat și Papei ca șef spiritual al creștinătății, anunțând că dacă nimeni nu-i vine în ajutor Moldovei, "va trebui să facă una sau alta: sau această țară va fi pierdută, sau voi fi constrâns de necesități să mă supun necredincioșilor" și neînduplecatul Ștefan adaogă cu o pilduitoare mândrie: "lucru pe care nu-l voi face niciodată, preferând o sută de mii de morți".

Așa vorbea Ștefan al Moldovei, a cărui adâncă pietate făcea să nu-l cutremure amenințarea morții, iar simțul onoarei și al domneștei lui răspunderi îl ținea falnic în fața oricărei amenințări. Ce istorie românească vor fi citit capitularzii noștrii?

Când Chilia și Cetatea albă au căzut, întreaga Europă s'a resimțit, dar Occidentul, și acum cinci secole ca și acuma nu-și dă seama de proporțiile și de iminența unui pericol. Dealungul unei domnii vom auzi repetându-se aceleași chemări ale domnului Moldovei către principii creștini, chemări invariabil fără ecou. In 1481, Ștefan face apel la regele Poloniei, cerându-i ajutor spre a împiedica pe Turci să intre în Polonia: "Celace am putut să dau am dat în toată viața mea". In 1483 trimite o ambasadă la Moscova, țarului Vasile, ca să se întoarcă numai cu pleava vorbelor. In loc de ajutor, Polonia atacă Moldova, în speranța că ar putea înscăuna pe fiul lui Petru Aron. Infrângerea de la Codrul Cosminului, "tumulus Polonorum", cum scrie o cronică poloneză, a fost o lecție pentru Polonia.

Și până a închis ochii, la 2 Iulie 1504, vijeliosul Ștefan a făcut să tremure puternicii vrăjmași ai Moldovei. Chemările lui pentru realizarea unei coaliții a prinților creștini contra puterii turcești, au fost mereu reînnoite, dar lupta mereu singur, conștient de bicisnicia Occidentului. Era îndreptățit să le amintească către sfârșitul vieții, cu amărăciune: "Văd prea bine că nu vreți să vă amintiți de vremea în care eu vă eram util, fiind pentru voi un scut, un mijloc de proteguire împotriva necredincioșilor. Acum, cum puteți voi să vă mai apărați și să vă gândiți la ceiace ați pierdut de când nu vă mai țin pe umerii mei"? O domnie de luptă și mormintele semănate în lupta contra Turcilor și Tătarilor îi dădeau dreptul să vorbească pe acest ton, dar ce admirabilă lecție pentru oricine ar pretinde să conducă poporul român în teribilile înfruntări cu destinul lui istoric! Era așa de tânăr când și-a cucerit tronul cu arma în mână, dar cum scria N. Iorga, "sentimentul națiunii l-a avut în suflet și, mai ales, întreaga lui ființă a trăit în acest instinct". Intr'o vijelioasă epocă, Ștefan a păstrat aceiași aspră voință de a nu se lăsa purtat de vremuri, ci să-și croiască drum prin potrivnicia împrejurărilor. Și ce neînduplecată voință în apărarea suveranității Moldovei! A acceptat toate sacrificiile, și-a riscat în vârtejul bătăliilor viața, numai să nu plătească o siguranță umilitoare, cu o îngenunchiere. Moldova, căruia el i-a închinat toate puterile lui de viață, i-a țesut vălul magic al legendelor. Ce suflete netrebnice i-au oferit [illegible] umilința, robia, drept [illegible]rare?...

Și evocând pe Ștefan al Moldovei, ne întrebăm dacă după patru secole și patruzeci de ani, în 1944, nația fusese nevrednică de amintirea marelui voevod? Am fost pe Nipru, am fost în Crimeea, am fost pe Don, am fost pe Volga, am fost în Caucaz. Cine ar putea spune că neamul românesc a fost nevrednic de amintirea marelui domn?...

Și Moscova a ținut să ordone guvernului din București să prăznuiască împlinirea a patru secole și jumătate de la moartea lui Ștefan cel Mare, ca Românii să nu uite că libertatea implică eroism. Românii o știu prea bine și azi o știu și nevolnicii pripășiți în România.

CARPAȚII

BANCHETUL UMBRELOR

de PAMFIL SEICARU

Souvenirs qui m'avez les deux tempes pressées
De l'étreintes des mortes.

JEAN MOREAS.

Intâmplător, în 1949 am citit la Paris, ultimul roman de Ionel Teodoreanu. Il publicase cu un an înainte. Eram curios să aflu dacă toate schimbările profunde pe care le suferise viața românească, influențaseră într'o oarecare măsură, creația lui literară. Am încercat o ușurare sufletească, bucuria unei regăsiri, citind "Banchetul umbrelor". Romanul era o evocare a lui Eminescu, o evocare plină de lirism, cu exuberanță de imagini, cu adieri de melancolie, o carte tipic romantică de evadare discretă dintr'o lume în care Ionel Teodoreanu nu putea să aibă nici un contact. Intre el și transformările social-politice în curs, țesuse o draperie pe care brodase cu firul de mătase al visării, imaginile unei lumi dispărute.

Simțeai la fiecare pagină cum se sgribulește de frigul unei lumi ostile, cum caută căldura artificială a imaginației, cum se smulge cu disperare întreaga lui ființă din strânsoarea trivială a unei lumi cu care el nu putea să afle nici un punct de contact acceptabil pentru delicata lui sensibilitate. "Banchetul umbrelor" era o evadare lirică, rețetă pentru toți osândiții să trăiască o realitate tristă, înjositoare, era o invitație la o transfigurare magică a realității, printr'o halucinantă proectare a trecutului. La "Banchetul umbrelor", prezența marxistă este interzisă și sufletele se pot îndestula, participând la imaginarul banchet. Ne mai rămâne oare fiecăruia dintre noi alt refugiu care să aibă puterea de a ne face să uităm prezentul decât banchetul umbrelor la care să bem vinul vrăjit al amintirilor? Timpul care se înverșunează să mistuiască totul, repetând acțiunea ritmică a valului mării care șterge urma pașilor noștri pe nisipul plajei, luptă zadarnic cu rezistența memoriei noastre, care ne apără și păstrează cu îndărătnicia unui avar, unica bogăție reală pe care o strângem în sbuciumul unei întregi existențe: amintirile. Și nu prețuim această ideală bogăție, decât în vremuri de restriște. De câte ori în tovărășia amintirilor, nu am cutreerat în lung și în lat țara, poposind imaginar prin orașe, prin sate, colindând pe străzi, umblând pe drumurile străbătute odinioară, mereu în tovărășia umbrelor prietenilor cu care continuăm dialogul tăcut al prezențelor ireale!

In tainica meditație pe care o facem continu, fără să cutezăm s'o mărturisim, asupra întoarcerii acasă, ne întremăm sufletul cu iluzia regăsirilor de prieteni, și încă o iluzie a unei viitoare regăsiri se frânge brusc: pe Ionel Teodoreanu nu-l vom mai întâlni decât la "Banchetul umbrelor".

Mi se încovoaie sufletul sub povara regretului că nu-l voi mai revedea niciodată, cum se pleacă ramurile sub greutatea zăpezii. Voi chema amintirile să servească un banchet, pentru a prăznui prietenul care a plecat. Și nu-l pot evoca singur, nu-l pot desprinde din cadrul acelei familii, care întrunea tot ce formează farmecul Ieșilor de odinioară. Nu-l pot izola pe Ionel Teodoreanu de Osvald, de coana Sonia, de Păstorel, de Iași. Nu numai că ar părea neverosimil el și artificială literatura lui, dar în amintirile mele el este încadrat în acel cămin, redat cu atâta înduioșătoare fidelitate în "Fundacul Varlamului". In fond, Ionel Teodoreanu, de la gingașul evocator al "Uliței copilăriei", la melancolicul "Banchet al umbrelor", n'a fost decât ecoul romantic al Ieșilor.

Pe Păstorel Teodoreanu l-am cunoscut în iarna anului 1917 la Vaslui. In preajma armistițiului, fusesem trimis să urmez cursurile de observator, la o școală de aviație. Popota ofițerilor devenise un fel de club, la care se discuta cu aprindere tema zilei: triunghiul morții. Era susținut cu o vijelioasă pornire de un ofițer de la parcul de automobile, care nu văzuse măcar în treacăt frontul, și combătut de cei care făcuseră toată campania. Când discuția era mai aprinsă, un ofițer de artilerie, cu aer de adolescent, ceru să-și spună părerea și el: "Ideia triunghiului morții o găsesc sublimă, are o măreție de epopee, numai că ne lipsesc două elemente pentru a o realiza: bătrâna gardă a lui Napoleon și Cambronne". Totul a fost rostit cu un aer serios, dar întreaga lui înfățișare de Pierrot, îi dădea o întorsătură comică. Ca prin farmec frunțile s'au înseninat iar sumbrul "triunghiu al morții" care incendiase controversa între ofițerii "învârtiți" la automobile și cei care veneau de pe front, a fost confiscat de tânărul ofițer de artilerie, pentru a-l utiliza ca temă pentru o scânteietoare serie de epigrame. Și din seara aceia am rămas prieten cu Al. O. Teodoreanu. Eram la vârsta când nimic nu avea pentru noi importanță, în afară de literatură, care ne exalta ca o

(Urmează pag. 3.)

băutură tare iar o imagine poetică ne seducea ca ochii frumoși ai unei femei. Amintirile se leagă spontan și confidențele literare cimentează preteniile. Alexandru O. Teodoreanu, sau Păstorel cum îi spuneau părinții și toți cei cari îi erau prieteni, era în acea vreme entuziasmat de Oscar Wilde și în jocul de artificii al paradoxelor, joc care îl amuza, se simțea influența scriitorului englez. Monotonia serilor de la Vaslui a întrerupt-o exuberanța poznașă, comunicativă, a lui Păstorel, care trecea de la glumă la serios, ca un virtuos care s'ar complace să execute un "pot-pourri" muzical. Și ce memorie impresionantă! Nu-i puteai rezista dacă ai fi ambiționat să te fi luat la întrecere rostind fragmente din poeții favoriți. Putea să recite aproape în întregime pe Baudelaire. Dar cu ce finețe știa să sublinieze muzica internă a unei poezii...

Când m'am dus la Iești pe la începutul lui Martie 1918, Păstorel m'a prezentat familiei lui: "Este un Valah care-i îndrăgit de literatură ca un Moldovean. El spune că-i Valah, dar eu nu-l cred". Pentru Păstorel, vocația literară a Moldovenilor era o axiomă, contrastând cu spiritul practic al Muntenilor, Valahilor, cum îi numea el cu vechea denumire moldavă.

Ospitalitatea înseamnează o sinceră dorință de a răsfăța musafirul cu toate atențiile, dar nicăieri în cuprinsul țării, sensul românesc al ospitalității nu află acea căldură, ca într'o casă de Moldoveni. Și atmosfera în familia Teodoreanu era în cea pură tradiție moldovenească. Osvald Teodoreanu, avocat de mare prestigiu în Iași, stăpânea arta povestirii. Masa o însuflețit-o el. Trecea de la examinarea serioasă a situației, impasul tragic în care ne găseam datorită revoluției bolșevice, la plasticizarea acestei situații printr'o glumă. Creiona cu o vervă îndrăcită personagiile, caricaturiza fără răutate gesturile solemne, spre a sublinia cu o subtilă ironie golul convingerilor în dosul atitudinilor. De la Osvald moștenise Păstorel jucăușul lui spirit. Formarea guvernului Marghiloman și perspectivele politice ale războiului formau subiectul conversației. Osvald analiza situația politică cu o impresionantă luciditate. Guvernul Marghiloman, în aprecierea lui, nu era decât o simplă paranteză, un răgaz necesar spre a ieși din impas, victoria finală fiind a aliaților. Dna Teodoreanu, Coana Sonia, tăcea și privirile ei triste contrastau cu exuberanța comunicativă a soțului. Era vizibil că Osvald căuta să împrăștie tristeța soției. Am înțeles că mama avea o adâncă îngrijorare: băiatul cel mai mic, Puiuț, cu toată opunerea tatălui și lacrimile mamei, plecase ca voluntar în Franța pentru a deveni pilot. Osvald căuta s'o convingă că nu au nici un temei temerile ei și ultima scrisoare de la Puiuț era o dovadă. Dar mamele au presentimentul nenorocirilor care le pândesc copiii. Sensibilitate care înregistrează pașii morții, sau o legătură între mamă și copil care nu se rupe niciodată? Pentru Sonia Teodoreanu, plecarea celui mai mic dintre copii, era o plecare fără întoarcere. Nu am înțeles numai din cele ce mi-au spus Păstorel și Osvald Teodoreanu, dar fără excepție, opinia tuturor Ieșenilor din generația fraților Teodoreanu era că Puiuț depășea ca inteligență pe toți. O precoce seriozitate, o cultură puțin obișnuită la vârsta lui, o inteligență clară, pătrunzătoare, îndreptățeau cele mai frumoase speranțe.

Srisorile pe care mama le primea, nu o puteau liniști, îi adormeau doar ca un narcotic temerile pentru un moment. Și toată durerea [illegible] privirile ei triste, care anticipau doliul de mai târziu. Când a primit vestea că Puiuț a murit într'o luptă aeriană, Sonia Teodoreanu s'a închis în durerea ei, purtând tot restul vieții îmbrăcămintea de doliu. Era fata marelui compozitor de muzică religioasă, Gavriil Muzicescu. Pianistă și profesoară de armonie la conservatorul din Iași, unea o aleasă cultură literară cu o delicată sensibilitate. Fire tăcută, interiorizată, contrasta cu veselia exuberanța a lui Osvald, care a rămas până la sfârșitul vieții un incorigibil boem. Totdeauna Osvald Teodoreanu ca avocat, specializat în procese cu caracter penal, a câștigat mulți bani, dar avea o artă unică de a-i face să dispară. Era urmărit de o afurisită de ghină la cărți, dar se încăpățânase să-i declare ghinei un războiu implacabil și locul unde se desfășura acest absurd duel între Osvald și ghina lui, era Jockey Club. Nu-și făcea inimă rea când pierdea, și din nefericire pierdea cu o regularitate deprimantă. Coana Sonia știa că iar a pierdut când Osvald se întorcea cu trăsura încărcată de bunătăți de la icre negre la șampanie. Nu-l supăra niciodată cu întrebările, nu-i făcea mustrări inutile, resemnată, părea că nu înțelege nimic din exuberanța cu care Osvald căuta să ascundă realitatea dureroasă a pierderii la club. Era în atitudinea Soniei un amestec de înțelegere iertătoare și de bunătate de mamă față de un copil incorigibil. Osvald avea o serioasă pregătire juridică. Trăise desigur într'o atmosferă dominată de problemele de drept, în casa tatălui lui care fusese președintele tribunalului din Iași. Nu făcea mare caz de cultura lui juridică și avea oroare de pedantismul avocățesc. Din timpul războiului se consacrase proceselor de la Curțile Marțiale și ani de zile după terminarea războiului a pledat numai în fața Curților Marțiale. Era un original avocat ambulant. Intr'un geamandan avea câteva coduri, alături de volumele de literatură care-i țineau tovărășie în aceste peregrinări de la Cernăuți la Timișoara, de la Oradea la Chișinău. Ținea un apartament reservat la Capșa, unde poposea fie între două procese, fie reținut de procesele de la Curțile Marțiale din București. In "Fundacul Varlamului", Ionel Teodoreanu a evocat pe acest boem incorigibil, romanul nefiind decât transpunerea sub vălul transparent al unei ficțiuni, a vieții de familie a lui Osvald. Era un om sensibil, generos, pasionat de literatură, cu un gust sigur dar risipit. Firea lui petrecăreață afla în acest original birou avocațial de vagon de dormit și vagon restaurant, un antidot vieții monotone a unei existențe așezate, cronometrate, care nu-ți oferă nici un moment emoția neprevăzutului. Radia atâta cuceritoare căldură, atâta umană simpatie, că i se ierta această pitorească desordine a unei existențe nomade. Când poposea la Iași, era un eveniment pentru familia plăcut turburată în liniștea ei patriarhală. Trecea ca un vârtej pe la Ermacov, băcănia plină de toate bunătățile, întârzia cu prietenii, cunoscuți—în definitiv îi cunoștea pe toți Ieșenii—și apoi acasă câteva zile avea de povestit, deșertându-și sacul de întâmplări trăite în colindările lui prin țară. Apoi pleca din nou, după indicațiile din agendă, care-i fixau complicatul itinerar, după procesele pe care le avea. Dacă Păstorel semăna lui Osvald, un Osvald care în loc să pledeze scria, Ionel semăna mamei. Romantismul, sensibilitatea admirabilei interprete a "Nocturnelor" lui Chopin, romantismul interiorizat, stăpânit, se va exterioriza în Ionel.

Banchetul Umbrelor

Când l-am cunoscut în Martie 1918, Ionel Teodoreanu era încă în formație, nu publicase nimic și nici nu era grăbit să publice, dar umplea caete întregi, spre a-și descărca recolta de imagini, pe care fantezia i le inspirase. In acea epocă, pentru Ionel Teodoreanu acest joc al creierii de imagini, era echivalentul gamelor pe care, spre a-și perfecționa agilitatea degetelor, le face continu un pianist. Era sub fascinația lui Jules Renard. Admira emoția conținută a realistului din "Poil de Carotte", pe observatorul pătrunzător din "l'Ecornifleur" (lingăul), pe vrăjmașul implacabil a tot ce este psichologie convențională. Aparent, Jules Renard era protivnic excesului liric, comprimând tot ce ar putea să redea prea vizibil sensibilitatea lui personală și totuși, elementul poetic apărea în opera acestui scriitor în abondență. Căutarea imaginilor, confiscarea atenției cititorului prin metafore de un isbitor și aproape paradoxal adevăr, erau tot atâtea manifestări ale unui lirism conținut. Această vrăjitorească bogăție de imagini, acest încântător joc de metafore, și-a aflat desăvârșirea la Jules Renard în "Histoires naturelles", pe care o putem eticheta opera unui poet naturalist, sau mai exact a unui realist care-și concentrează lirismul într'o imagine. Și în epoca lui de formație, "Histoires naturelles" a constituit modelul desăvârșit. Ionel Teodoreanu a citit, recitit, fără exagerare a studiat cu o pasiune demnă de admirație, technica acestei proze în care observația exactă a oamenilor, a lucrurilor, se luminează de aspecte neprevăzute, de metafore neașteptate, amestecând în viziunea literară a vieții, nu numai redarea concretă a lucrurilor, ci, într'o egală măsură, lirica lor interpretare. Primul volum publicat de Ionel Teodoreanu, "Ulița copilăriei", se resimte de influența stilului lui Jules Renard.

Când sfiala lui inițială a fost învinsă, și între noi s'a stabilit o prietenie, mi-a mărturisit cât era de dominat de technica stilului, de ceiace el numea "magia literară" a lui Jules Renard. Ca să-și justifice admirația, îmi reproducea sute de imagini pe care le reținuse și căuta să-mi explice technica acestei jonglerii, analizând fiecare imagine. Rețin și astăzi, după 38 de ani, unele metafore din Jules Renard, pe care mi le reproducea Ionel Teodoreanu: "Licuriciul: această picătură de lună în iarbă". Sau: "Veverița: sprintenă aprinzătoare a Toamnei, trece și iar trece pe sub frunze mica torță a cozii". Era o încântare să-l asculți repetând, servit de o impecabilă memorie, într'o cascadă multicoloră, metaforele care-i stârniseră admirația. Aparent le repeta ca să-și justifice admirația, de fapt le repeta fiindcă îi făceau plăcere, așa cum reciți o poemă de care te-ai îndrăgit.

Biblioteca unui scriitor îți deschide o fereastră spre intimitatea lui sufletească. Iși ținea cărțile rânduite cu grijă pe un raft. Opera completă a lui Jules Renard avea în vecinătate pe Anatole France, J. Barbey d'Aurevilly, Jules Laforgue, Octave Mirbeau, Rimbaud, Baudelaire, Verlaine, Remy de Gourmont și Francis Jammes. Mi-a mărturisit că acesta din urmă era poetul lui favorit. Pe toți îi simțea așa de prieteni, căci erau tovarășii [illegible] o fermecătoare călătorie spre ireal și din aceste imaginare călătorii, se întorcea încărcat ca o albină de polenul cules în grădina plină de flori fantastice ale fanteziei.

Intre Martie 1918 și Martie 1919 a fost o așa de mare, de precipitată schimbare [illegible] atâtea evenimente, cât străbate un popor într'un veac. L-am văzut pe Ionel Teodoreanu la București. Era așa de stângaci, se simțea așa de străin în atmosfera Capitalei, că îți dădea sentimentul că suferă. Descoperise un mic restaurant "à la fourchette", pe strada Academiei și acolo ne întâlneam la o oră când odată trecut iureșul clienților grăbiți și tot atât de zgomotoși, micul restaurant își regăsea liniștea. Lucram împreună cu Cezar Petrescu în primăvara anului 1919 la Adevărul și Dimineața și când terminam lucrul știam că-l vom găsi la o masă mai retrasă într'un ungher și izbutea să aibă mai totdeauna aceeași masă.

Incepuse să vină cărți de la Paris și Ionel Teodoreanu dădea regulat câte o raită prin librării. Descoperise pe Raymond Radiguet, care cu două romane "Diable au corps" și "Au bal du Comte d'Orgel", a stârnit o mare vâlvă. A murit așa de tânăr că Radiguet în literatura franceză a însemnat doar traiectoria unei stele căzătoare.

Pe Ionel Teodoreanu nu-l interesa nimic în afară de literatură sau mai exact îl interesa totul ca materie primă destinată misteriosului alambic al creației literare. Nici o ambiție nu-i turbura atitudinea lui contemplativă, nici o pasiune nu-i crispa seninătatea, realitatea vieții începea pentru el la frontiera ficțiunii literare. Eram atunci într'o epocă de fermentare a vieții social-politice în cuprinsul României Mari. O nouă generație intra în viața socială, unii erau ispitiți de agitația politică, convinși că le poate da cadrul ideal pentru afirmarea personalităților sau pentru satisfacerea ambițiilor, alții voiau să se îmbogățească și cât mai repede. In mijlocul acestui iureș de ambiții, de dorinți frenetice de a ajunge și cât mai repede, Ionel Teodoreanu se găsea străin, intimidat de impetuoasele porniri care voiau să-și facă drum. Imaginea torentelor care în prăvălirea lor tumultuară răstoarnă arbori, rostogolesc bolovani, ducându-și precipitat apele lor turburi, îți venea în minte. Ionel Teodoreanu își mărturisea nedumerirea în fața trepidației frenetice unei existențe în care nu se simte o cât de vagă adiere a idealismului. I se părea atât de absurdă, că nu-i deștepta decât un sentiment de milă.

Viața, ca un pisăr pedagog, se înverșunează să ne educă radicale corective necesare unei înțelegeri realiste a condițiilor existenței. Toți trăim în anii adolescenței și unii, cei mai întârziați, și în anii tinereții, [illegible] epopee a lui Don Quijote, ducându-ne cu [illegible] imaginației noastre. Și rând pe rând idealurile adolescenței noastre sunt mutilate. Ramura romantică [illegible], constrângându-ne obligați mai târziu, dintr'un [illegible] conformism social, să evocăm tot ce am făcut sub impulsul idealist, ca simple "păcate ale tinereții". Avem apoi să cerșim o indulgență pentru [illegible] păcat de a fi crezut că viața trebuie trăită pentru ceva mai înalt, mai nobil.

Ionel Teodoreanu a rămas credincios lui însuși, nu a consimțit să renunțe, să accepte obișnuitul pact de ajustare realistă. Literatura nu era pentru el un mijloc ci un scop în sine; deaceea îi erau indiferente situațiile sociale care asigură o bună stare materială: o pagină frumos scrisă, inspirată, îl consola de măruntele, stupidele griji din care se țese existența noastră cotidiană. Rămâne pentru mine tipul uman pe care ne este dat să-l întâlnim mai rar: omul cu suflet de adolescent, neveste-jit de tot ce ne este dat să îndurăm în sbuciumul cotidian.

De la primul volum "Ulița copilăriei" și până la ultimul lui roman, "Banchetul umbrelor", Ionel Teodoreanu a rămas neschimbat: adolescentul îndrăgostit de tot ce poate transfigura contururile aspre ale vieții, de tot ce poate revărsa beteala poeziei peste vulgaritatea cotidianului. Lirismul prozei lui nu era emfatic, forțat, artificial, era doar înflorirea unei emoții puternice, proza lui Ionel Teodoreanu nu părătuia printr'un fel de manierism sentimental, fiecare pagină din romanele lui avea o prospețime de pajiște înrourată.

Când a apărut romanul "La Medeleni", a fost o mare surpriză: aducea un element nou, o originalitate în tratarea temei, în recrutarea eroilor, în scrutarea sufletelor în care înmuguresc primele chemări ale vieții, în redarea acelei muzici nesigure, îngâimate, ale fazei intermediare între copilărie și adolescență. Dănuț, Monica, Olguța, aveau atâta intensitate de viață că succesul nu numai de librărie, un succes fără egal, dar succesul obținut în aprecierea unanimă a criticii a însemnat o cuceritoare afirmare literară. In "Ulița copilăriei" făcuse game lirice, își exercitase stilul în acele "Jucării pentru Lili", spre a-și afla siguranța în proza admirabil ritmată din "La Medeleni", căreia nu-i putem afla echivalentul decât în "Le Grand Meaulne" de Alain Fournier. Surprindea bogăția frazei, noutatea expresiilor: cu greu s'ar putea găsi o frază lipsită de culoare, cenușie, fără imagini noi. Luxul neobicinuit al metaforelor, dădea modelul desăvârșit al unei proze poetice. Pe câți, un succes așa de mare, de categorie, nu i-ar fi zăpăcit, nu le-ar fi dat un fel de trufie iritantă. Ionel Teodoreanu era sincer uimit de primirea făcută romanului și fără nici o falsă modestie socotea elogiile ce i se aduceau drept exagerări prietenești. Și romanele s'au succedat, Turnul Milenei, Golia, Crăciunul la Silvestri, Arca lui Noe, Tudor Ceaur Alcaz, etc., continuând atmosfera, technica primului roman, cu toate că au fost concepute într'un nou stil. Critica, mai târziu, a găsit acest amestec de realism și lirism, adică elementele care au impus romanul "La Medeleni", obositor prin repetarea procedeului folosit. Unii au exprimat chiar îndoeli asupra durabilității operii lui Ionel Teodoreanu.

Orice scriitor după moarte, unii chiar când sunt în viață, încep să cunoască o eclipsă, nu mai sunt citiți. Ar fi o greșală să luăm aceste eclipse drept o valorificare definitivă a unei opere literare. Suficiența unora poate decreta sentențios care vor fi dimensiunile talentului, atribuite de posteritate unui scriitor, anticipând astfel erarhizarea viitorului. Acești dețnători ai balanței cu care va cântări posteritatea, sunt sau naivi sau bieți șarlatani cu ifose savante; noi nu știm și nici nu bănuim măcar care va fi sensibilitatea generațiilor viitoare, deaceia nu ne putem încumeta să rostim sentențios pieirea unui scriitor sau confirmarea lui de către generațiile viitoare. Intr'un sfert de secol se operează o revizuire generală a valorificărilor literare în raport cu tonalitatea sensibilității epocii. In 1877, Charles Maurras, [illegible] două fermecătoare genii literare "pe nedrept necunoscute". Mai târziu, în 1916, republicând într'un volum "l'Etang de Berre", articolul, se simțea obligat să adauge această notă: "De când au fost scrise aceste pagini, noua generație literară a reparat [illegible]. Tineri și tinere știu pe de rost "Sylvie", "Angélique", sonetele și cântecele din "Filles du Feu". De când a scăpat Charles Maurras această notă, necunoașterea lui Gérard de Nerval a continuat. Prin 1932 revista de literatură comparată a lui Baldensperger a publicat în mai multe numere un admirabil studiu asupra lui Gérard de Nerval, semnat Nicolae I. Popa (fratele [illegible] Ion Popa).

Autorul straniilor sonete "Les Chimères", a murit aproape necunoscut în 1855 și un sfert de secol mai târziu era privit ca un premergător de către generația simbolistă, iar azi este definitiv consacrat. Proză lirică, diafană, cu personagii vag conturate ca siluetele unor arbori în ceață, "Sylvie" a lui Gerard de Nerval a avut puterea de a domina nestatornicia gustului literar, care variază de la o generație la alta.

Eu cred că după eclipsa forțată a operii lui, eclipsa impusă de normele literare ale regimului comunist, o similară linie ascendentă va urma și opera lui Ionel Teodoreanu.

Evoluția sensibilității literare în România va avea transformări cu totul independente de schimbările normale pe care le va avea literatura popoarelor care n'au cunoscut dictatura marxistă. Ne trebue mai multă imaginație decât avem, spre a realiza în sensibilitatea noastră opresiunea regimului marxist. Nu este numai o opresiune materială, o suferință permanentă, provocată de lipsurile de tot felul — existența fiecăruia desfășurându-se exact pe marginea foametei —, nu este numai atmosfera apăsătoare [illegible], saturată de teroare, mai este și acea confiscare integrală a tuturor preocupărilor intelectuale, a întregei creativități. Omul azi în România nu mai are dreptul de a interpreta viața decât în funcție de statistici de producție, de diagrame. Sensul interpretării este dictat și [illegible] cu supravegherea [illegible] marxiste. [illegible]

Toată literatura, cum este și firesc, caută în ființa omului ceeace constituie esența lui individuală, ce îl deosebește de ceilalți oameni în tonurile lui sufletești, adică să exprime literar ceeace scolastica numea principiul individuațiunii. Ori toată ideologia și practica marxistă condamnă această literatură, marxismul fiind potrivnic principiului individualității după care orice ființă umană are nu numai un tip specific, dar o existență deosebită de a celorlalți, o existență concretă, determinată în timp și spațiu. Ori acest principiu se opune categoric omului robot, omului cifră într'o statistică de producție. Literatura servind prin însăși natura ei acest principiu al individuațiunii, este supusă unei severe [illegible], spre a fi redusă la un simplu serviciu [illegible] al propagandei în complicata birocrație de [illegible] a structurii sociale comuniste. Intruna din poeziile lui

(Urmează pag. 4.)

Banchetul Umbrelor

Maiakovski, faimosul poet bolșevic, spunea că flutură cu orgoliu carnetul lui de funcționar al "Agitrop"-ului, adică funcționar al agitației și propagandei comuniste. Acesta este rolul poeziei în concepția marxistă: poetul [illegible], al tractorului, al stakanovismului și evident al [illegible]. Este adevărat că lirismul implică o concentrare și o unificare interioară, o interpretare personală a vieții, o exteriorizare a voinței de a simți independent de norma comună. Ori această afirmare a individualismului este condamnată categoric de normele marxiste care nu admit decât lirismul publicității economice, indiferent dacă producția literară este comică. Ori această proscriere a lirismului, această continuă absorbire a individului spre a-l anula complet, va produce, când regimul se va prăbuși, o reacție așa de puternică, încât va primejdui chiar condițiile elementare ale unei existențe stabile. Vom asista la o adevărată explozie a individualismului, actualizând anarhismul individualist al lui Max Stirner de acum un secol. Reacția împotriva încercării comuniste de a confisca sufletul omului, își va afla expresia literară într'o producție de tip romantic, plină de o exuberanță lirică. Sensibilitatea literară a generațiilor formate la normativul de penitenciar al regimului comunist, va fi lirică și profund romantică. Ostracizată literatura cu eticheta "mic burgheză", literatura sentimentală în general, literatura de acum o jumătate de secol (tipice în Franța romanele lui René Boylesve, "L'Enfant à la balustrade", "Le parfum des Iles Borromées"), sau în Italia romanele lui Antonio Fogazzaro ("Misterul poetului"), literatură care a reprezentat reacțiunea împotriva naturalismului, va renaște ca o reacțiune împotriva realismului vulgar, împotriva stupidului dialecticism marxist. Va fi o eflorescență lirică și religioasă, o răzbunare a romantismului ultragiat de concepția anti-umană a comunismului.

Se înțelege că lirismul autentic nu are nimic cu retorica versificată. Și în măsura în care opera literară a lui Ionel Teodoreanu este expresia unei autentice sensibilități romantice, va recăpăta mâine locul care i se cuvine.

A fost expresia literară a spiritului specific al Iașilor. În cadrul Bucureștilor, apariția lui Ionel Teodoreanu ar fi fost o imposibilitate, deoarece literatura lui ar fi fost total artificială. Acele ghirlande de imagini care înfloresc, dau atâta culoare prozei, sunt naturale, nu au nimic din technica de laborator, cu îndelungatele, truditele metafore, spre a salva fraza de uscăciune. Chiar într'o convorbire prietenoasă, Ionel Teodoreanu era incapabil să se exprime într'o formă banală; expresia colorată, plasticizarea ideei pe care voia s'o exprime, îi era o necesitate sufletească, nu un manierism, o formă afectată de a parodia eleganța verbală. Asupra realității el proecta cu o generoasă exuberanță, toată bogăția lui interioară, căutând să dea un corectiv de poezie banalității cotidiene. Pe străzile Iașilor, în Mai, te farmecă cum exuberanța grădinilor svârle peste zaplazuri ramuri încărcate de flori, ca și când o zeitate a grădinilor îți întinde ție trecător, buchete. Peste desenul precis al ideei, al sentimentului sau al emoției, în proza lui Teodoreanu imaginile se revarsă cu exuberanța unei primăveri ieșene. O adâncă, reală bunătate, îl făcea să farde tot ce este schimonosit în viață: trăsăturile slute, aspectele urâte [illegible], înțelegerea lui iertătoare [illegible] vrăjmașă, sentimentul invidiei nu-l cunoștea, deaceia se putea entusiasma de opera altui scriitor, simțind o reală delectare sufletească să-i sublinieze cu o caldă elocvență calitățile. Avea această formă de generozitate cu totul rară în lumea de susceptibilități, vanități, de exclusivism și, de ce am ezita oare să folosim expresia exactă, de cabotinism al cenaclurilor literare.

Astăzi când îl evoc mă năpădesc amintiri și încerc să rețin pe acele care îl zugrăvesc mai bine. Retrăiesc amintiri ce mă leagă, colindările pe străzile Iașilor, când noaptea parfumul florilor de liliac risipesc în atmosferă o chemare vrăjită a iubirii, acele nesfârșite dialoguri în care Eminescu era eternul și inepuizabilul subiect. Îmi amintesc cum m'a condus în mahalaua Țicăului să văd "Bojdeuca" lui Ion Creangă. Din iubitoarea grijă a unui grup de devotați memoriei marelui povestitor al Moldovei, s'a făcut din casa lui Creangă un muzeu. Cocioaba sau bojdeuca era o imagine elocventă a sărăciei în care traise Creangă. Niște biete odăițe, strâmte de abia să încapă un pat, o măsuță și un scaun, una mai încăpătoare avea o masă, patru scaune și un blidar. Din aceasta puteai ieși în ceardacul în care, m'a lămurit Ionel Teodoreanu, au stat cei doi prieteni, Eminescu și Creangă. Am stat și noi la masa din ceardac, privind dealul Ciricului. Era atâta liniște și aveam senzația că cele două glorioase umbre sunt prezente. Ionel Teodoreanu s'a lăsat furat de inspirație. Avea un dar unic de a traduce imediat emoțiile pe care le trăia. Și era așa de cotropit de emoție în cuprinsul sărac al bojdeucii lui Creangă, evoca așa de inspirat prietenia legendară, încât am avut impresia că în ziduri se păstrau înregistrate toate convorbirile dintre marele povestitor și Eminescu iar Ionel Teodoreanu isbutea să smulgă materiei zidurilor cuvintele ce s'au imprimat ca pe o placă. Tonalitatea muzicală a frazelor, cuvintele ce păreau pudrate cu pulbere de aur, amețitoarea risipă de culoare ca într'un tablou de Delacroix, făcea din evocarea celor două umbre o simfonie transpusă în imagini. O lume dispărută învia sub magia cuvântului, culorile se irizau în fraze într'o melodioasă armonie, cu emoția discret difuzată ca o lumină ascunsă sub un vas de alabastru...

Și pelerinajul nocturn pe locurile unde poetul își plimbase adânca lui melancolie!

Banchetul umbrelor, ca un rajah al imaginației, mi l-a oferit acest mânuitor maestru al cuvântului românesc. L-am revăzut după atâția ani, exercitându-și profesia de avocat în București. Se simțea stingher, avea nostalgia Iașilor. Capitala i se părea un oraș fără trecut, sau mai exact un oraș care și-a ucis trecutul printr'un iureș continu de vulgaritate.

Încerc să-mi imaginez existența lui Ionel Teodoreanu sub dominația comunistă, gingășia lui sufletească indurând cotidian ultragiul trivialității. Cum se va fi sforțat să străbată un drum noroios fără să se murdărească! Ce putea să aibă comun cu un regim care încarcerează libertatea imaginației în stupide statistici și prostituiază poezia în bordelul propagandei? Absența oricărei pasiuni politice i-a făcut existența și mai penibilă. Vrăjmășind cu o implacabilă pornire un regim, în ură omul află rezerve inepuizabile de energie spre a-și putea împrospăta puterile de rezistență. Ionel Teodoreanu era sortit înfrângerii. Și într'o zi inima a cedat, inima care a bătut în cadența poeziei pure, s'a oprit ostenită sub povara tristeței. Viața fusese despuiată de tot ce dăduse elan imaginației și unicul refugiu rămas visului era neantul. Când farmecul vieții încetează să mai exercite iresistibila lui atracție, magia morții ne posedă...

Și până la întoarcere și după întoarcere, nu-mi mai este îngăduit să-l revăd pe Ionel decât la banchetul umbrelor.

PAMFIL ȘEICARU

17 Noembrie 1954, Madrid.

CREZ

de Ion PILLAT

Cu versul meu n'am vrut să plac mulțimii
Nici snobilor puțini să țin isonul:
Am zis doar pentru mine jocul rimii
De mi-a venit, curat în suflet, tonul.

Nu m'am silit să cânt pe marii zilii,
Nici să slăvesc mereu ce-aduce anul.
Las altora să facă pe abilii—
Doar graiul românesc mi-a fost tiranul.

Cum ar putea, de l-ași uita o clipă,
Ca el mai vrednic alt stăpân să-mi fie,
Cu rădăcini de sânge, o aripă
Când mi-ai legat de suflet, Poezie!

CEARTA OLTENEASCA

de VICTOR PAPILIAN

—Milogule, milogulee... fire-ai tu al dracului să fii...
—De ce mă drăcui, mă nană?
—Fiindcă ești milog și tâlhar.
—De ce-s tâlhar, mă nană?
—Fin' c'așa te-a făcut Dumnezeu, milog și tâlhar... Și taci dracului din gură, c'odată te omor.
—De ce să mă omori, mă nană?
—Să scape lumea d'un milog și d'un orbete ca tine... să nu mai faci umbră pământului de pomană...
—Și dacă mă omori, cine intră în pușcărie?
—Te omor și te plătesc pe bani... firea-i tu afurisit să fii, cu inima și cu ficații din tine...

* * *

Între Ion Vrăbete, zis și Nicu (dela Ion, Ionicu, Nicu) și frate-său mai mare, Niculae, pe care de mic îl porecliseră Ioniță (mângâiere firească: Niculae, Niculăiță, Iță, Ioniță), se pornise mare ceartă. Pricina era cunoscută. Nicu se învoise să dea de suflet frăține-su pe Veta—fata lui cea mai mică—și acum, după ce băuseră aldămașul, afurisitul își luase vorba înapoi.

—Frate mi-e, de-o lege și de-o cruce... se plângea Ioniță la primărie, machia asa Rumân vrăjmaș și tiran nici la America nu s'a găsi... Oare de ce n'o fi făcut Dumnezeu, mă vere, pe toți oamenii de-o singură modă?...

Iar cei de față, și domnul primar, și șeful de post, și notarul îi dau dreptate. Aci, Dumnezeu o brodise rău: nu făcuse pe toți oamenii de-o singură modă.

—Mă fraților, se încontra la cârciumă Nicu, ce?... dacă mi-e frate mai mare, adică contingent douăzeci și trei, are dreptul să mă înfrunte?... Păi și eu am fost cheia țării trei ani, la grăniceri... și fruntaș din manevre, că de... nu mi-a plăcut să fiu gradat. Și vine el cu gura asupra-mi, să mă necinstească: Mă, făcuți și dregu-ți!... Parcă eu nu-s tot al țării... Ba, mai la adicătelea, cine pleacă mai întâi, douăzeci și trei sau treizeci și doi?...

Și toți cei de față, aci, îi dau dreptate: că la o adicătelea, contingentul treizeci și doi pleca înaintea lui douăzeci și trei.

* * *

A doua zi des-de-diminneață Ioniță intră în curtea lui Nicu. Era un om frumos Ioniță Vrăbete, și în putere acum ca'n alt timp, când slujea țara ca sergent în artilerie. Scund și bine legat, cum șade bine omului frumos, îl cam sincea părul bălan pe care-l purta lins, cu cărarea în stânga, ca domnii, și ochii prea albaștri ca varul sinilii, ochi de muiere. Dar avea gât țeapăn și pumn s'abată plopul, și un glas când drăcuia... Doamne, Doamne... să te ascunzi și'n gaură de lăcustă! Atunci, nasul lui drept și subțire se sbârlea la rădăcină și se umfla în nări, iar obrazul lui—hârtie, de curat—părea tras în sfori, că nici mustața nu se mai alegea de răul crestăturilor.

—Mă, frate, mă... ne făcurăm de toată bazna... începu el domol, așezându-se pe prispă.

—Ne făcurăm, mă nană... răspunse cu rușine Nicu, rămas mai la o parte în picioare.

—Că ai gură... Vezi omul necăjit, să plesnească fierea în el, și tu...

—De, nană... Dumnezeu, când vrea să omoare pe om, întâi îi ia mințile.

Vorba lui supusă dovedea căință și remușcare. Il cam stricase la minte necazul, dar îi dase acum Dumnezeu gândul al bun el se făcuse la loc om de înțeles.

—Eu zic să fie o pace și o tomneală între noi, cum nu s'a văzut de când lumea...

—Să fie, mă nană.

—Că suntem frați buni, mă... de-un sânge și de-un lapte... Da, sau ba?

—Asta-i sfânt.

—Și când am rămas sărmani de tată, cin' te-a dus în cârcă prin toate nevoile?

—Dumneata, mă nană.

—Și 'n armată cin' a alergat cu plocoane, ba pe la furierul companiei, ba la domn plotonier?... Adevărat?...

—M'ar trăsni Dumnezeu dac'aș minți.

—Ei, atunci dă-mi pe Veta... și să fugă urîtul și scârba dintre noi, dracului, pe poiană...

Acu odată Nicu băgă de seamă că orătăniile lui alde Tănăsache, vecinul, intraseră în fasolea lui.

—Hiș... huo... firea-ți închinate să fiți...

Și iar după ele cu băicoiu. Ioniță îi dibui mișcarea, dar azi era hotărît... dacă pe frăține-su nu-l putea dovedi cu dreptatea, atunci să 'ncerce cu vorba bună, mai cu lauda, mai cu șiretenia. Il așteptă deci să se întoarnă și o luă pe ocolite.

—Mă frate-miu, tu ai șase copii, anul și copilul...

Nicu surâse pe sub mustață.

—La asta-s vrednic.

Ioniță văzu în bazna frăține-su semn bun, semn de învoială.

—Eu n'am nici unul... de pomană-i toată munculița mea... că am porumbi de intri în ei de-a'ncălare și vite bișag...

Nicu vru să se arate înțelept.

—Bișag la copii, nu la vite, e blagoslăveala lui Dumnezeu...

—Eu mă mulțămesc cu unul. Dă-mi pe Veta... și să mi se usuce mâna din cot dac'oiu atinge-o c'o palmă... și să mi se strâmbe gura dac'oiu înfrunta-o c'o vorbă de ocară...

Nicu își plecă ochii în pământ și nu mai scoase un cuvânt. Ioniță îi urmărea însă gândurile cum trec pâlcuri, pâlcuri, ca norii prin spicuiala grâului. Urît om frate-său ăsta. Cum dracu i se brodiseră copiii unul și altul. Înalt și moțău, cu pălăria aia mare de paie aducea a ciupercă uscată gata s'o înșiri pe ață. Și avea un nas mare, cocârlat și moale ca al domnului Sabetay negustorul de grâu, și rât în loc de gură... și fața uscată de iască și ciupită de vărsat, cu o mustață care-i intra în gură, și gâtul lung. Cum diavolul, i se brodiseră copiii unul și unul?

În sfârșit Ioniță se simți răzbit.

—Dar vorbește odată, mă băiete.

Nicu oftă, parcă să-și piardă brăcinarul.

—Mă nană, ai fi tu harnic la avere, dar la copii tu știi una și eu știu o mie...

—Ce știi, mă afurisitule... Doamne iartă-mă... că iar începe să mă'mpungă fierea...

Nicu nu se simți strâmtorat de înfruntare, ci scoase din nou un oftat, greu de zăpuc ca dintr'o gură de cuptor.

—Asta-i lesne de spus: dă-mi pe Veta... dar nu te gândești și dumneta: machia, omul ăla nu-i singur... vorba ăluia, el și căciula lui... are, numai Dumnezeu îl știe, una alta, o groază de necazuri... Și dumneata, ca frate mai mare, care zici că-mi vrei binele, nu te înfurmezi. Machia, câte cheltuieli...

—Care cheltuieli, mă nenorocitule?... că Veta are doi ani...

—Ehe... făcu Nicu cu mâna pe falcă, parcă să-și scoată și din masele vifornița sufletului. Dacă mi-ar da Dumnezeu în pătul numai jumătate din cât m'a costat copilul ăsta, mi-aș face niște palate de să crape fierea în alde popa Păleanu din Poroina...

Și fără să mai dea răgaz se porni:

—Că cum s'a născut a și secat laptele mâni-sa... Că fiecare copil își are soarta lui, "avonful" lui. Dar de fată parcă s'a legat blestemul cu lanț de tractor. Și am cumpărat o capră—aia neagră, cu moț alb în frunte—o știi dumneata... și așa a crescut cu gura la țâța caprei, de uite-a a ajuns așa de mândră și de frumoasă. Și capra—uite, să-mi sară ochii din cap, dacă n'a costat nouă poli...

Acum Ioniță își dete cu ideea unde bate frăține-său.

—Bine, mă... ți-i plătesc.

(Urmează în pag. 5.)

—După aia, reluă numaidecât vorba, a mușcat-o albina de gât și am dus-o la doftor tomna'n Severin... că ăla din Vânjuleț e o pedeapsă pe capul oamenilor, iar ăl din Vânj n'are nici oglindă, nici raze... că s'a "fectat" buba și-a copt... să mă bată Dumnezeu de n'am plătit cinspce poli, fără cursă...

—Uite, mă, îți dau douăzeci și patru de poli...

Lui Nicu îi flutură între sprâncene un gând blajin, vedea bine că frate-său greșise socoteala, nu de șiretlic, ci de nepricepere, de aia îl luă cu vorba bună.

—Vezi dumneata, mă nană, ăsta era hal an când banicioruI la țulindru îl dai c'un franc, iar cu doi îți luai pacul de tutun...

Omul se dumiri. Era milog frate-său fiindcă era strâmtorat, nu ca el chiabur.

—Uite, mă, îți dau cincizeci de poli... te 'nvoiești.

Nicu cumpăni iute. Cincizeci de poli?... ieșea juncana... dar nu voia să arate grabă.

—Ei, zi odată... te 'nvoiești?

Nicu dete din umeri, de... ca omul care n'are încotro și trebue să se supună.

—Mă 'nvoiesc.

—Bate mâna aici.

—Uite-o.

Și scuipând în semn de întărire a legământului:

—Să fie al dracului care minte?...

—Să fie al dracului care minte.

—Uite banii... adă fata...

Dar Nicu, care luase banii și-i băgase în sân, văzu din nou orătăniile vecinului în legumea lui și alergă să le mâne dracului, în drum. Când se întoarse era tot cu ochii în pământ.

—Să vezi, mă nană... fata-i cu maică-sa la coana preoteasa... face muierea o țâr de clacă...

Ioniță se ridică.

—Vin mâine după ea.

—Vino... o ai gata, ca sacu'n car.

Înainte să iasă pe poartă, Ioniță se întoarse însă către frate-său. Il privea, cum știa el dela miliție, aspru, cu ochii întorși pe sub sprâncene.

—Mă, să-l trăsnească Dumnezeu pe ăl de minte?

Nicu se arătă supărat de atâta bănuială.

—Uite, mă nană... una mi-e crucea... Să-l trăsnească Dumnezeu pe ăl de minte...

Apoi după ce se închină rămase cu mâna de piept.

—Și să-i sară ochii din cap până'ntr'un ceas...

* * *

Când a doua zi Ioniță intră în curte la frăține-său, curtea părea pustie. Nu orătănie, nu porc, nu pisic. Și în tindă, jos pe prag, hodinea Călina, muierea lui Nicu, torcând.

—Tu, Călină... am venit să iau pe Veta, după învoială...

Dar Călina avea fața neagră și uscată ca nuca seacă.

—Fă Călină, n'auzi?...

Ioniță intră din nou la bănuială. Femeia nici se ridicase în fața lui, nici măcar nu-l privea, ci tot cu ochii țintă la fus. El zise s'o ia domol, ca să n'aibă "cauză de pricină".

—Că mă 'nțelesesem cu omul tău și mă costă o groază de parale, cincizeci de poli...

Atunci femeia înfipse fusul în tort, ca pe un țăruș într'o măgură de țărână, și sări cu gura la el.

—Dar cum s'o dea, mă cumnate?

—Ce vorbă-i asta, mă femeie?...

Călinei atâta-i trebui.

—Că lui i-e lesne... dă, femeie, dovletele din vrej... Parcă el a purtat-o?... el a lăuzit-o...

Ioniță continua să se stăpânească. Așa-i cuminte. Nici vârsta femeii după obraz, nici înțelepciunea ei după gură.

—Că și moașa s'a speriat. Mă muiere, închinat trup ai... alta în locul tău se fărâma de tot... Să-ți vină copilul cu fața, nu cu creștetul, asta nu-i glumă... că la alta puneam cleștele. Dar eu n'am lăsat-o. Ce?... să mi se prade bunătate de copil?... Să iese cebăluit? Și numai moașa m'a costat un sac de ovăse și două bănicioare de fasui... da, nu-mi pare rău c'a ieșit fata curată ca argintul...

Omul îi înțelese planul. Dar prea îndrăgise copila ca să strice târgul pentru câțiva poli acolo.

—Lasă, mă Călino, că eu recunosc... se înțeleg ei dușmanii, dar noi frații?... Vii la mine în magazie și îți iei doi saci de ovăse și...

Femeia însă nu-i dete răgaz.

—C'a spus moașa: nu mai fă copii, fă Călino, c'o să te omori de tot... c'am rămas de atunci cu șalele căzute și c'o fărșeală la ficați, care mă topește de tot, de tot... Și am zis la alde bărbatumeu: Du-mă, mă Rumâne la doftorul ăl mare și pe mine, la Severin, că ăl din Vânjuleț e o pedeapsă pe capul oamenilor, iar ăl din Vânj n'are nici oglindă și nici raze... Că trebue să se fi "fectat" ceva la ficați...

—Ho, taci, moară stricată... taci. N'ați cinci poli și taci din gură.

Femeia se opri și-i aruncă o privire de milă.

—Vai de mine, mă cumnate, te văd om în toată firea dar la minte ești mai lesne ca un copil...

Și după ce-l mustră cu blândețe, se întărită.

—Bine, mă Rumâne, te doare măseaua și te duci la rudar și dacă ți-o scoate fără doi poli, să mă chiorăști cu fusul ăsta de amândoi ochii...

Și trecând la explicație:

—Apoi, crezi că tot una-i... Apăi, când te doare măseaua, te înceadă doar așa un cuțit... dar aici e ceva ce nu se dovedește... la început te urzică ca urzicele, te înghimpă ca scaieții, te ciupe ca ciorile, apoi se pornesc niște tăieturi parcă-ți face cruce cu iataganul prin trup și la urmă niște seremele, Doamne, Doamne... că zici: acu, acu, mă'ntorc pe dos...

Dar omul era pus pe împăciuială.

—Uite, femeie, îți dau cinspce poli...

Acu femeia începu să jelească a mort.

—Doamne, Dumnezeule, dă și lui Ioniță un copil... Fă, Doamne, minunea asta... să știe și osul lui ce-i aia sarcină... Nu mă lăsa, Doamne, Dumnezeule, săruta-ți-aș tălpile picioarelor...

Omul se întoarse furios:

—Ascultă, fă nebuno, îți dau douăzeci de poli...

Femeia continua să-și laude marfa.

—Și are un noroc... că a venit cu fața, nu cu creștetul—cum îți spui—și la copiii ăștia norocul e legat anevoie... ai zice, cu lanțul dela tractor...

—Douăzeci de poli... nicio "santimă" mai mult. Și dacă nu, să-mi dea bărbatu-tu banii, că viu cu vatașenii și vă iau și boii din bătătură...

Acum femeia se domoli, dar era otrăvită. Făcuse log mă proasta bărbata-su ce să mai dreagă de-acu'... Se ridică în picioare. Lui Ioniță îi sfârâiau ochii de bucurie. În fine.

—Uite banii, adă fata.

Femeia luă banii, apoi își strânse brațele colac și își îndoi capul.

—Fata e cu Nicu la câmp.

Ioniță scăpă o înjurătură. Și deodată femeia își căpătă voia bună. Ridică privirea, își sprijini barba în palma stângă și prinse a vorbi:

—Că i-am spus: lasă, mă bărbate, fata în pat... că vine nana Ioniță. Da el nu... Că zicea: tot se prăpădește ea, măcar odată s'o iau și s'o mai țiu în brațe...

—Ascultă, se răsti Ioniță, după amiază viu... și dacă mai găsesc vreo încurcală...

—Ce încurcală, cumnate?... se indignă femeia. Îmi pare rău...

—Să știți că aduc vatașeii dela primărie...

—Vai, cumnate, ce vorbă-i și asta?...

—Și mă pui cu parul pe voi, de vă frâng în bătaie.

—Nu mai vorbi așa, cumnate, că-i păcat de sfânta Vineri de azi... Păi, dumneata care ne subții, ca pe niște frați mai mici și de credință... tomnai dumneata să ne necinstești cu așa gânduri.

Dar Ioniță o lăsa cu vorba în buze și plecă furios din ogradă.

* * *

După amiază Ioniță se prezentă îmbrăcat ca de nedele. Niciun logofăt nu-i rămânea—așa se ținea de mândru—cu pieptar înflorat, chimir lat la brâu din care stăteau umflate două pungi pline cu sutari de argint, și cu cisme brașovenești în picioare. Era umflat ca un curcan la vedere. În schimb, Nicu, desculț, numai în izmene și cămașă fără bete la brăcinar, cu părul risipit ca la arie, peste ochi și față, cu barba toată numai brâie, brâie, de țepi negri în răspăr, ca după priveghiu. Și Călina rău cătrănită stătea pe prispă, fără să lucre, cu privirile în pământ. Își potrivise năframă neagră pe cap, de sub care atârna părul ca fuiorul despletit și ochii îi erau roșii parcă i-ar fi frecat cu nouă căței de usturoiu.

Când Ioniță luă copilul în brațe, ea începu să se bocească ca după mort.

—Muică, muică... mă bătu pustia și mă lovi beala a rea...

Veniră și cele două fete mai mărișoare, care aflaseră că mama lor e "prima întâi" la bocet și încercau să-l dibuiască meșteșugul.

—De ce nu te lepădai, muică, înainte să te fi făcut?...

Și corul fetelor, ca din strană da răspuns:

—De ce nu te lepădai muică înainte să te fi făcut...

Ioniță se întoarse.

—Tăceți, mă femei nebune...

Și își văzu de drum. Dar alaiul se ținea scaiete după el. Întâi tatăl, desculț, cu capul plecat ca după parângă, apoi mama și în urmă cele două fete.

—Muică, muică... [illegible]

și cele două fete îngânară [illegible]

Acum, Ioniță se înfurie.

—Fă, eu vă iau la goană.

Dar, profitând de-o clipă de tăcere, Veta, din brațele lui Ioniță, începu să gungure:

—A, ba... a, ba... ba, ta...

Atât trebui mamei.

—Auzi cum îmi zice mamă... cum mă cheamă... Muică, tu mă chemi... și eu te-am dat pământului... Muică, muică, mâncați-aș ochișorii și tătășoarele...

Și îndată fetele prinseră glasul:

—Mâncați-aș ochișorii și tătășoarele...

—Fă femeie... se răsti Ioniță.

—A ba... ta... ta... făcu copilul bătând cu mânile în gol peste umărul omului.

—Auzi, bărbate, cum te strigă... cum îți zice, ta... ta... Nu mă lăsați, oameni buni... nu mă lăsați, lume albă...

Atunci Ioniță mări pasul. Alaiul se porni pe fugă. La colțul străzii îi întâmpină trupa dela pod. Asta dobori alt gând în jelania mamei.

—Cristosul meu, Cristosul meu...

Acu se întrecea, prea mult! Ioniță era un om bisericos.

—Fă femeie, nu ți-e rușine să iei numele Domnului în deșert?

Femeia văzu că o greșise și schimbă numaidecât.

—Precista mea... Precista mea...

Și isonul fetelor prinse glasul cel nou:

—Precista mea... Precista mea...

În fine Ioniță ajunse acasă. Intră în curte, trânti poarta cea mare de lemn și trase zăvorul. Alaiul rămase la poartă.

—C'avusei și eu o precistă și mi-o luară oameni haini...

—Ha, femeie, vino acasă... făcu bărbatul hotărît.

Femeia se lăsa ruptă dela poarta cumnatului, cum te lași rupt dela mormânt.

—Avusei și eu o precistă, una singură... și odat am rămas sărmană și de cer și de pământ...

Și oprindu-se din când în când locului, se frământa pe loc, după moda priveghiului.

—Precista mea... Precista mea...

II

De când și-a fost amiroit fata, Ioniță parcă înnebunise de tot, parcă nu mai știa cum se ține omul sănătos la minte. De o auzea plângând lăsa lopata în grâu, lăsa pătulul deschis, lăsa vițelul în bătătură și fugea tuna în odaie să vadă ce s'a întâmplat.

Bagsamă, el care alt trup era cumsecade peste fire, acum nu dovedea cu ziua. Cinstea în cârciumă de-a mineralea, iar acasă ziua întreagă îl aștepta masa întinsă cu mâncări de dulce și plăcintă de prune... numai și numai să se proslăvească. Și o mândrie la el, care nu se mai dovedea. Vorbea numai în pilde și spunea la toți că după războiu are și el oamenii lui la Severin care au să-l facă primar. În schimb Nicu n'avea ochi să-l vadă, iar Călina, când mătăcea pe cumnată-sa, Ilinca, începea să-i tremure carnea ca de friguri și genunchii i se slăbeau ca de lingoare.

—Ce se sumețește așa, mă bărbate, cu munca altuia? Ce, ea a fost cu burta 'n gură nouă luni? Ea a făcut-o? Ea a lăuzit?...

Iar când, la două săptămâni, Ioniță a venit cu fata în brațe—mare-i răbdarea lui Dumnezeu—mai de nu l-a lovit cu furca în moalele capului.

—Am venit mă... fiindcă, să mergem la oraș să facem formele...

Și săltă fata peste chimirul plin de poli.

—Uite mă, cum o țin eu pe Jenica... uite mă, ca pe-o fată de boier. Am ghete de cinspce poli... Am palton de astragan, iar cerceii mi i-a adus negustorul "apre" din București.

* * *

În casă Nicu nu mai avea traiu cu muierea, dar n'avea trai nici cu sufletul din el, de atâta otravă și ambiție. Auzi, cum o pociseră: Jenica... De! și la mângâiere e o tocoată. Pe nevastă o chema Ioana și îi ziceau Călina. Asta se nimerea la probă: Ioana, Ionica, Nica, Niculina, Călina. Dar Jenica!... Nu voia să cârtească, dar frate-său se purta ca o haimana de oraș. Auzi, lume albă? Jenica!

Geaba priveau ei la juncanul cel nou, geaba dau pe lucru ovăse din sacii frate-său, geaba numărau polii rămași, ofui nu le trecea.

—Măi bărbate, se văicărea Călina, noi am dat-o de suflet, n'am vândut-o... că vinzi un țigan rob și se chiamă c'ai vândut chipul lui Dumnezeu... noi am dat-o de suflet, dar nana Ioniță nu cunoaște alt Dumnezeu decât chimirul cu poli și mi cunoaște de fel la suflet de om...

A doua zi Călina intra în casă, rău otrăvită.

—Bărbate, bărbate... ne paște osânda cea grea. Cumnatu odată ne spurcă și ne necinstește.

—Ce-i, măi muiere?

—Nu mai grijește, ca Rumânu, pe Veta cu anaforă... fiindcă s'a dat cu papistașii și cu pocăiții... mi-a spus baba Cristina care adună duminica prescurile pentru Sfinția sa.

Omul clătină doar din cap. Dela un om hain ca frate-său orice se putea dovedi.

—De când și-a făcut armata în Ardeal, bagsamă că s'a dat cu papistașii și pocăiții... continuă femeia.

Iar în ziua de Sântă Maria a mică, femeia s'a întors dela horă cu o patimă în suflet, care nu mai era suferință, ci curat blestemul lui Dumnezeu.

—Măi bărbate, cumnatu s'a stricat odat de tot la minte.

—Ce a mai făcut?... se 'ncruntă Nicu.

—Vrea să scoată fetei pulpele și splina.

Bărbatul se lovi cu palma peste falcă.

—Ce spui, muiere?

—Zău... să mor... Că așa-i la boieri, le scot de mititele pulpele și splina ca să aibă fața albă și trupu mlădios.

Bărbatul n'a mai spus o vorbă, dar și-a zis și el că nana Ioniță se stricase odat de tot la minte.

* * *

Noaptea era în cumpănă când pe ușea sună a alarmă glasul vardistului dela primărie.

—Hoții, măăă... hoții mă...

—Și apoi urechiat [illegible] ca de lup:

—Hu, hu, huuu... hu, hu, huuu.

Ioniță simți ca o pornitură în tâmple și înainte să se desmeticească, sângele i se înnourase până în pumni și picioarele și prinsese să-i furnice.

—Hoții, mă muiere... hoții, hoții.

Și nu mai încăpea în el, până sângele începuse să-i cadă ca apa în [illegible] și pumnul și-l închipuia ciocan. Din stradă, glasul vardistului suna parcă chiar la fereastra lui.

—Hoții mă... hoții.

Ioniță sări din pat, numai gândul hoției îi aprindea sufletul în piept ca praful de pușcă.

—Hoții, mă... hoții. Huu, huuu.

Acum se porniseră și câinii. Lătrau potăile pe toate glasurile cântați, urlau, mârâiau și schelălăiau. Le răspundeau, sus pe deal, cei mai [illegible]. Orătăniile începuseră să cotcodăcească prin cotețe. Se deșteptaseră și vacile. Era o larmă de pomină.

—Hoții, mă nană... hoții la stupii dumitale...

Asta era glasul lui Nicu, chiar la fereastră. Omul se repezi pe prispă așa cum se găsea.

—Tu ești, mă Nicule?

—Da, nană... Mă nimerii pe drum cu carul. Dar ce stai?... Deschide poarta... Uite hoții cum fug cu stupii dumitale în brațe.

—Ce spui, mă?

—Zău, să mor...

Dintr'o săritură Ioniță fu la poartă, trase zăvorul și ieși în stradă. Noaptea era ca ziua de luminoasă și luna, ca o burtă de lampă, lumina parcă drumul hoților.

—Ce stai, mă nană?... Nu-i vezi, cu stupii dumitale în brațe...

Acum Ioniță se întărîtă rău. Stupii lui, averea lui... asta nu le-o ierta el. Nu putea avea hodină până ce nu-i face una cu pământul.

—Eu zic s'o luăm prin poiană... își dete cu părerea fratele cel mic, și să coborîm asupra lor din deal.

Omul nu răspunse nimic, dar o luă spre poiană. Nicu simțea numai după pas cum colcăie sângele în frăține-său, mai să-i spargă vinele. Gâfâia de ambiție și fugea parcă încălecat pe vânt. Când ajunse în poiană, Nicu nu mai putu ține pasul.

Nu trecuse însă nici prei de un ceas, și Călina intră în curtea cumnatei-sei. Era sărită de spaimă.

—Dadă Ilinca... Dadă Ilinca...

Femeia ieși pe prispă.

—Ce-i, Călină?

—Sări de grabă... sări de grabă, că omorîră hoții pe nana Ioniță.

—Ce spui, fă?

—Zău, să crap... odat îl omorîră de tot...

—Unde, Călină?

—Jos la fântână... dar nu mai sta de taină. Aleargă, că te așteaptă cu sufletul în buze. Aleargă, că-l omorîră odat de tot, de tot.

Femeia porni desbrăcată, numai în cămașă, cum dormise. Abia se depărtă și Călina intră în casă, ridică fata din pat, o luă în brațe și se mistui cu ea în noapte.

* * *

(Urmează în pag. [illegible])

Ioniţă şi cu Ilinca se întoarseră amărîţi. Spaimă zadarnică. Doi rudari, cu câteo buturugă de fag, treceau către şâleş. Dar intrând în casă îşi deteră seama cine-s oameni lepădaţi de lege şi câni spurcaţi. Pe Jenica ia-o de unde nu-i. Infierbântat, Ioniţă se repede la poarta frăţâne-su, dar aci, cum se luminase de ziuă, fata cea mare alegea vitele.

—Taica a plecat de cu noapte la moară...

* * *

Toată ziua a fiert şi a pătimit de necaz Ioniţă. Atâta prigoană şi atâta batjocură dela un milog şi dela un nenorocit!

—Mă pun cu parul pe el şi-l frâng odat cu bătaia până-l omor. Auzi, să-şi râdă el de mine...

Abia către seară a dat de el. Se întorsese dela moară.

—Mă tâlharule... mă hoţule...

Nicu se uită în lături, apoi înapoi, parcă să vadă la cine sbiară frate-său şi apoi se dumiri.

—De ce mă 'nfrunţi, mă nană?

—Mă, cum furaşi fata?...

Nicu căscă o privire lată.

—Mă, să dai fata... că te omor de tot...

Atunci se arătă în uşă Călina.

—Ba, n'om da-o, mă nană.

—Ce zici tu?

—Da, se întărîtă femeia, că la dumneata vin hoţii noaptea...

—Voi sunteţi hoţii.

—Noi, sau alţii... că dumneata eşti plin de parale. Şi zic hoţii: hai să omorîm pe Ioniţă a lui Vrăbete, că-i plin de parale... şi nu mi-e de dumneata, mi-e de fată...

—Ba ni-i şi de dumneata, corectă Nicu, dar mai mult de fată...

—Mă, voi sunteţi mai tâlhari decât rudarii... Să-mi daţi fata la loc...

—Ba n'o dăm... se'nfierbântă acum şi Nicu.

Ioniţă simţi cum i se întorc din nou vinele pumnilor. Tot necazul strâns asnoapte împotriva hoţilor îl avea acum în pumni. Să-l fi pomnit odat, îşi scuipa măselele în ţărână. Dar nevastă-sa îl sfătuise bine: Nu-ţi pune mintea cu ăi milogi...

—Mă, daţi-mi fata...

—Nu... făcură dintr'odată amândoi părinţii.

Ioniţă, deşi vapor de mânie, cu sufletul sfărâind în nări şi ochii scânteind în cap, avea însă şi o socoată de plan. Că milogul nu-i os de smeu, el nu cunoaşte nici credinţa, pe el îl rămâi doar cu ameninţarea.

—Atunci, să-mi daţi banii înapoi.

Nicu ridică o privire leneşă de pisic bătrân.

—Care bani, mă nană?

—Cincizeci de poli ţie... şi douăzeci ei...

Omul stătu câtva timp să se gândească, parcă tot chibzuia, parcă tot socotea, căutând, ca la percepţie, rolul şi partida cu datorii.

—Faci pe prostu... banii mei...

In fine omul se dumiri.

—Aia a fost altă vorbă.

—Ce vorbă?... Ai luat banii?... Da sau ba?...

—Luat... dar cum ţi-am spus, aia a fost pentru întreţinere...

—Ce întreţinere, mă?

—Întreţinere [illegible]... zău, să mor.

Ioniţă gândea c'odată se fărâmă de tot, de tot... atâta îndărătnicie e peste puntinţă s'o rabde un suflet de om vrednic.

—Cum, pentru întreţinere?

—Da, zău pentru întreţinere... întări femeia.

Lui Ioniţă mânia din pumni i se urcase parcă în minte.

—Mă, eu v'aduc la judecată...

—Adă-ne, mă nană... se iuţi Călina. Ai vreo dovadă?

Ioniţă nu mai fierbea de necaz. Căci în minte îi mijea un dor de răzbunare: să-l facă de râs înaintea judecătorului, a oamenilor, a satului...

—Te pui să juri, mă nenorocitule...

—O facem şi pe asta dac'o trebui.

Ioniţă se bucura de ticăloşenia frăţine-său. Avea să-l prindă într'o urzeală de vorbă ca pe-o muscă într'o pânză de paianjen.

—Juri tu strâmb?

—Eu jur.

—O să te pedepsească Dumnezeu... o să-ţi moară fata.

Oamenii tăcură deodată, cu privirile în pământ. Ioniţă prinse partea slabă.

—Dacă juri strâmb, plătesc o molitvă la biserică şi o să-ţi moară fata până te întorci dela oraş...

Nicu se gândi o ţâră şi dintr'odată îşi potrivi vocea lui cea mai dulce:

—N'o să ai dumneata, mă nană, inima aia...

—Mă, eu v'aduc la cruce...

—N'o s'o omori dumneata pe Veta... că de, se chiamă că e şi fata dumitale...

—Ce, eu jur?... Voi juraţi mincinos...

Lui Nicu i se umeziră ochii şi nasul i se strâmbă parcă din rădăcină.

—Ai dumneata inima aia, s'o ştii la doi stânjeni sub pământ?... Ai dumneata inima aia să-i sapi groapa?...

Dar şi Ioniţă simţi topindu-i-se mânia din inimă, şi ochi.

—Şi când i-ei vedea, la cimitir, salcâmul cu cârpa în vârf, o să ţi se topească odat inima de tot, de tot...

—Taci, mă milogule.

Acu Nicu prinse coraj.

—N'ai dumneata inima aia, mă nană, să omori copil nevinovat...

—Mă milogule... Fire-ai tu al dracului să fii...

Nicu se strânse în el, ca şi când l-ar fi lovit frate-său cu proţapul în cap, dar inima râdea în el. Bagsam, când pricina ajungea aci, la sbierete şi cuvinte de necinste, frate-său nu mai ţinea la ceartă.

—De ce mă drăcui, mă nană?

—Fincă eşti milog şi tâlhar.

—De ce-s tâlhar, mă nană?

—Finc'aşa te-a făcut Dumnezeu, milog şi tâlhar... şi taci dracului din gură, c'odat te omor...

—De ce să mă omori, mă nană?

—Să scape lumea d'un milog şi d'un orbete ca tine... să nu mai faci umbră pământului degeaba.

—Şi dacă mă omori, cine intră în puşcărie?

—Te omor şi te plătesc pe bani, fire-ai tu afurisit să fii cu inima şi cu ficaţii din tine...

Şi ieşi, plin de fierbinţeală, din curtea milogului. In uliţă se întâlni cu domnul primar.

—Mă vere, mă... îl întâmpină omul, de ce n'o fi făcut Dumnezeu oamenii pe-o singură modă?...

Cearta Olteneasca

III

Trecuse preţ de două săptămâni dela Sfânta Maria cea mică, când Călina s'a întors cu sufletul ca păcura dela claca popii. Ce aflase nu era a bună. Ioniţă voia să ia de suflet pe Leana, fata cea mică a Măriei, văduva lui Pitulice. Bărbatul o ascultă cu luare aminte şi apoi îşi dete cu gândul.

—Să ştii c'o face.

—O face, pe cât e de nărod şi de ambiţios.

—Şi o să scrie tot pe numele ei.

—Ba, te pomeneşti că face testament şi pentru ceilalţi copii.

—Şi Veta noastră?

—Şi Veta, şi Constandin, şi Lena, şi Vasilica, şi Barbu...

Toată noaptea oamenii n'au putut dormi. Numai de asta tăinuiau, numai la asta se gândeau. Testament, înscris, chitanţe, advocat...

Dis-de-dimineaţă, nici nu se crăpase de ziuă, abia aţipise omul, că muierea-l trezi.

—Mă bărbate, mă duc eu...

—Unde?

—La alde cumnata Ilinca.

—Şi ce să faci?

Femeia nu-i răspunse. Era împovărată de gânduri.

—Vezi tu de oi şi de orătănii.

Şi din tindă:

—Aba, bărbate... oare cumnatu o fi la câmp?...

Nicu clătină în lături capul, adică: da. Apoi, adeveri şi prin gură:

—Ară în deal la popa.

—Atunci e bine.

Şi femeia porni plină de coraj. Pe cumnată-sa Ilinca ştiea ea cum s'o ia. Era femeie bună, năroadă de bună, după cum cumnatu-său era ambiţios, nărod de ambiţios. O găsi în curte cu strachina de uruială în mână şi toate orătăniile în jur.

—Mă dadă Ilincă, ia lasă ale orătănii şi vin să tăinuim o ţâră, să tăinuim ca muierile... că ce m'aduce nu-i a bună.

Ilinca era şi sperioasă ca toate femeile bune.

—Că o vorbă au două femei, ce se ţin ca surorile... şi dacă bărbaţii ne sunt la câmp, am zis: să merg la dada Ilinca, să mai tăinui cu ea, că ce s'aude nu-i de cinste.

—Da ce-i, Călină?

Călina-i clipi din ochi şi amândouă urcară pe prispă.

—Mă dadă Ilincă, dumneata îmi eşti mie ca şi-o soră... Ce spui, ca o soră?... ca şi o mamă... că de eu sunt femeie singură pe lume... şi d-aia eu nu pot lăsa să te-ajungă batjocura şi nenorocul...

Chipul femeii se făcu ca lutul.

—[illegible]

Călina se mulţumi doar să ofteze.

—Vorbeşte, Călină.

—Of, of... c'aşa-i partea noastră pe pământ, a femeilor... să n'avem parte de credinţa bărbaţilor.

Ilincăi i se puse o frigare sub coaste.

—Giaba-i spălăm, giaba-i cârpim... ei tot ce-au apucat, ştiu...

—Vorbeşte, mă Călină.

—Apoi, să vorbesc... să vorbesc... dar mi-i că nu te-or răbda puterile...

—Vorbeşte, şi nu mai mă fierbe în oală seacă...

Atunci Călina nu mai rupse sfiala.

—Dadă Ilincă, mă tem că omul dumitale te 'nşeală.

Chipul femeii se strânse lacăt.

—Aşa spunea alde mătuşa Anică, ieri, la claca popii: Ioniţă se are bine cu Maria lui Marin Pitulice. Că de-aia vrea să ia de suflet pe Leana, fata ei cea mică, că-i copilul lui...

Ilinca îşi sprijini capul în palme.

—Oare?

—Eu n'aş jura la cruce... dar oricum, dadă Ilincă, dacă el atâta se încăpăţânează s'aducă os străin în casă, mă tem... că de, Veta mea e ca şi copilul lui... Dar cu Maria... Ba îmi mai zicea naşa: fă, proasto, de aia a zis el că ia de suflet pe Veta ta, s'arunce praf în ochii oamenilor... să joace comedie ca la bâlciu...

Ilinca, buimăcită, nu putea grăi decât atât.

—Oare?

—Dumneata o să vezi... Dacă-ţi aduce copilul în casă, e sfânt...

Şi plecă, dar dela poartă se întoarse:

—Rogu-te, dadă, nicio vorbă lui cumnatu Ioniţă... cum e el ambiţios, mă omoară odat de tot...

* * *

Duminică dimineaţă, când Ioniţă se ducea la biserică, se întâlni din întâmplare cu Călina.

—Aba, mă nană Ioniţă, ce necaz îţi dobori capul grumaz... de parcă te sfieşti să priveşti lumina soarelui?

—Ia, oameni răi...

—Mie-mi vorbeşti de oamenii răi?... Dar cine-mi făcu mie inima prescure şi ochii stropitoare?...

Şi se luă după cumnatu-său, mergând în tăcere preţ de câţiva paşi mai înapoia Rumânului, aşa cum e cuviinţa muierii.

—Aba, mă nană Ioniţă, ştii dumneata ce tăinuiam chiar aseară cu omul meu?... Hai, mă bărbate, să facem un copil lui nenea Ioniţă... o fată... că tare-i om sărman în casă bogată...

Ioniţă mergea însă înainte fără să-i dea ascultare.

—O fată, ziceam, că fata-i bucurie, ajutor şi spor... că băiatul, abia flăcăiandru, pune căciula pe-o ureche şi pe-aci ţi-e drumu...

Omul parcă rărise pasul.

—Zău, mă nană Ioniţă, lasă-ne dumneata pe noi să-ţi dăm o bucurie, care nu se mai află... că, s'o cădea după atâta bine pe care l-am cunoscut dela dumneata... de, ca frate mai mare...

Omul se întoarse.

—Mă femeie, voi sunteţi nişte mincinoşi şi nişte blestemaţi, cum nu se mai află.

—Zău, să mor, mă nană Ioniţă... dumneata să stai dincolo şi când ăi auzi ţipăt de copil, îl şi cuprinzi, nici să nu mi-l arăte moaşa...

—Zău, femeie?... făcu omul îmbunat.

—Nici să nu mi-l arăte... că dacă-l vezi, uite aşa se prinde de tine ca făsuiul de arac...

Merseră câtâva vreme în tăcere, dar Călina băgă de seamă cum faţa omului se luminează dintr'o parte.

—Că la mine, mă nană Ioniţă, e tare lesne să fac un copil... că zicea şi moaşa: Fa, Călino, tu nu eşti muiere, tu eşti fabrecă... Mai lesne ca la fabreca de ţibricuri... că la fabrecă lucră opt-nouă muieri pentru un ţibric, dar tu îl slobozi—fire-ai păcatelor să fii—ca făina prin ulucul morii.

* * *

Chiar în seara aceea Nicu s'a îmbătat la cârciumă şi, când era mai cu voie, şi a arătat gândul cel adevărat.

—Mă, fraţilor, mă... pe nana Ioniţă, ăsta, cât e el de bogat, uite aşa mi ţi-l joc... că iar l-am prostit... cu una cu alta, că-i face muierea un copil... până ce m'o scrie în testament. Dar ce, mă?... muierea mea-i fabrecă de ţibricuri?... că şi ţibricu e al ăluia cu fabreca...

Un vecin şiret a trecut iute la primărie, unde în poartă tăinuia Ioniţă Vrăbete cu primarul şi şeful de post. Când a auzit de batjocura asta nouă, omul a doborît cu gura biciuşcă la cârciumă.

—Mă milogule... milogule...

Nicu se smeri dintr'odată.

—Milogule, milogule... fire-ai al dracului tu să fii.

—De ce mă drăcui, mă nană?

—Fiindcă eşti milog şi tâlhar.

—Da de ce-s tâlhar, mă nană?

—Fiindcă aşa te-a făcut Dumnezeu, milog şi tâlhar...

Şi adresându-se celor de faţă:

—Mă oameni buni, de m'aţi găsi mort, să ştiţi că de inimă rea şi de năduf m'am prăpădit, mă oameni buni... De ce n'o fi făcut oare Dumnezeu pe toţi oamenii de o singură modă?...

VICTOR PAPILIAN

Tara de peste veac

Spre ţara lui Lerui-Ler
Nu e zbor nici drum de fier,
Numai lamura de gând,
Numai suflet tremurând
Şi văslaş un înger.

Spre ţara de peste veac
Nesfârsire fără leac,
Vămile văzduhului,
Pururea de strajă.

Sus! pe sparte frunţi de zei,
Şovăelnici paşi ai mei!
Piscuri de'ntrebări-momâi
Să-mi rămână sub călcâiu
Şi genuni de zare!

In ţara lui Lerui-Ler
Năzuiesc un colţ de cer.
De—oi găsi de n'oi găsi
Nimenea nu poate şti—
Singur Lerui-Ler.

NICHIFOR CRAINIC

CANTECE DE CRACIUN

Colinda

Printre geruri şi ninsori,
Cu glugă de sărbători,
Cu flori dalbe de păstori,
Veni—Anul—la miori...

"Leroi-leroi, Bucure,
Peste frunte fluture,
Peste tâmple ciucure...
Leroi-leroi, Bucure.

C'am găsit între mioare
Pe-un polog nălbit de floare
Miel de aur şi de soare;
Cu lumină e'nfăşat
De senin împresurat
De luceferi legănat.

Iar la cap, în dreapta lui,
Şade Maica Domnului
In pridvorul cerului;
Şade'n jilţu-i şi priveşte
Cum pe câmpuri iarba creşte,
Cum pădurea se'mplineşte
Şi comarnicu'nfloreşte.

Leroi-leroi, Bucure,
Noaptea să se scuture,
Stâna să se bucure.
Leroi-leroi, Bucure...

C'am plecat spre scăpătat
Cu turma la păşunat,
Iarbă bună n'am aflat.

Am plecat spre Miază-Noapte
Erau piaturile coapte
Şi pădurile umblate.

Am plecat spre Miază-Zi,
Ceru'n neguri se'npânzi
Ploaia turma ne-o opri.

Am plecat spre Răsărit,
Sfântul Soare ne-a primit
Cu zăvoaie de argint,

Şi cum stam într'un zăvoiu
Lângă cioporul de oi
Dumnezeu veni la noi.

Ochii lui ne-au luminat
Mâna lui ne-a cercetat
Gura lui ne-a întrebat:

—Ale cui sunt lăile,
Lăile, ţigăile,
Care-mi fură clăile?

—Oile sunt ale Tele,
Noi suntem ciobani la ele
Cum e luna printre stele.
Noi le strângem, Tu le naşti,
Cum naşti florile la Paşti;
Noi le paştem, Tu le creşti
Cu ogrinji de zări domneşti,
Noi le mulgem, Tu le'ngraşi;
Tu eşti Domn, noi simbriaşi.

Dumnezeu s'a bucurat
Ochii lui ne-au luminat
Mâna lui ne-a mângâiat
Cu păşuni de mărgărint.
Gândul lui ne-a sărutat.

Leroi-leroi, Bucure,
Peste turme mugure
Peste veacuri strugure...
Leroi-leroi, Bucure.

D. CIUREZU

Colinde

Colinde, colinde,
E vremea colinzilor,
Că ghiaţa se'ntinde
Asemeni oglinzilor.
Şi tremură brazii
Mişcând rămurelele,
Că noaptea de azi-i,
Când scântee stelele.

Se bucur copiii,
Copiii şi fetele;
De dragul Mariei
Işi piaptănă pletele;
De dragul Mariei
Şi-al Mântuitorului
Luceşte pe ceruri
O stea călătorului.

MIHAIL EMINESCU

Rugaciune

In amintirea Virginiei.

Inima-mi pustie,
ce să-ţi ceară Ţie,
Fecioară Marie?...
Să-ţi ceară tărie
şi cucernicie:
neagra supărare
să nu mă doboare
scurt de pe picioare,
la apus de soare,
ca pe-un ins oricare?...

Strin în străinie,
drept dulce simbrie
inima-mi pustie
mută-ţi cere Ţie,
fecioară Marie:
lacrima domoală,
lacrima ce spală
de-orice vorbă goală
şi de-orice îndoială!...

ARON COTRUŞ

Mos Craciun

A pornit ca şi alte dăţi
Prin troiene de nămeţi,
Ieri aşa cum pe la toacă
Cu mustăţi de promoroacă,
A pornit hoinar la drum,
Şi-i deja pe-aproape-acum,
A pornit copiii spun,
De departe, Moş Crăciun.

Moş Crăciun cu barba albă,
Vino'n noaptea asta dalbă,
Treci cortina cea de fier
Şi vino cu Lerui-Ler
Vino şi la casa noastră
Şi ne bate la fereastră,
Vin bătrâne'n fapt de sară,
Şi la cei fără de Ţară.

Moşule cu zâmbet drag,
Vino şi la mine'n prag
Şi te rog să nu-mi aduci,
Nici stafide şi nici nuci
Roscove şi jucării,
Să le ţii pentru copii,
Mie, Moş Crăciun îţi cer,
Să mi aduci un colţ de cer.

Din îndepărtata Ţară
Ferecată'n grele fiară
Moş Crăciun te rog mi-i adă
Doar un bulgăr de zăpadă
Bulgăraş de albă nea,
Să-l finesc de faţa mea,
Obrajii să-i încălzească,
Lacrimile să-i topească.

Moş Crăciun, Moş Crăciun,
Aşi mai vrea ceva să-ţi spun,
Inainte de-a veni,
Treci la mândra într'o zi,
Şi din părul ei bălai
O şuviţă tu să-i tai
Şi să mi-o aduci apoi,
Când ai să ajungi la noi.

Moş Crăciun şi de-ai putea,
Incă aşi mai vrea ceva,
Şi te rog, te rog în şoapte,
Cel puţin pentru o noapte,
Pentru noaptea de Crăciun,
Moşule cu zâmbet bun,
Ca'n poveşti pe-un nor de pară,
Adă-ne întreaga Ţară.

N. S. GOVORA

Doinita scrie lui Mos Craciun

O Moş Crăciun, bătrâne bun,
Am vrut să te'ntâlnesc şi eu,
Ş-am vrut, O Moş Crăciun,
Am vrut să-ţi spun,
Tot chinul meu şi tot amarul greu,
Că numai tu asculţi copiii, Moş Crăciun,
Da, numai tu eşti bun
Şi Dumnezeu...

Am, Moş Crăciun, o caldă rugăminte,
Anume, de te duci prin ţări, departe,
Să-i ieşi şi lui tăticul înainte,
Şi roagă-l să ne scrie grabnic, carte,
Că noi numai de lacrimi avem parte.

Mămica n'a mai râs de ani de zile,
Şi oridecâteori e vorba de tăticul,
Sau răsfoim scrisori cu învechite file,
Venite de la dânsul din război,
De când se mai bătea cu bolşevicul,
Se las'o toamnă neagră peste noi...

Mămica tace veşnic şi oftează,
Şi-aprinde seara lumânarea'n sfeşnic,
De noi topim cu Precista'ntr'o rază,
Cu plânsul ei şi Pruncul ei cel veşnic...

Să-i spui aşa, tătuchii, Moş Crăciune,
Că suntem mari şi-umblăm acum la şcoală,
Dar basme nu mai are cin'ne spune...
Bunica-spune mama, când ne spală—
S'a dus într'o Duminecă la liturghie
Şi s'a'ntâlnit cu Dumnezeu,
Şi-au tot vorbit mereu şi s'au tot dus...
Şi ea acuma nu mai ştie înapoi să vie,
Că-i drumul lung.
Nici plânsetele noastre pân'la ea n'ajung,
Ş-a pus-o Dumnezeu,
Ingrijitoare peste lumânările de seu
Ce se aprind, în ceruri, sus,
Când şuşoteşte frunza şi se lasă seara...

De'o vreme Dorul nu mai cântă cu vioara
Că n'am avut cu ce plăti chirie,
Şi-a scos mămica lucruri la vânzare;
Dar Dorul, Dorul, bietul, el nu ştie,
Ş-şi cântă'n gând romanţele lunare...
El crede că vioara-i la tocmit.

Da, Moş Crăciun, trăim cu toţii ca'ntr'un schit,
De când tăticu-i dus şi n'a venit...
Ş-ochii mamei parcă-s flori de [illegible]...
In tot ce facem, spunem şi gândim,
Noi numai de tăticul povestim...

[illegible]
Ce s'a'ntâlnit odată cu'n cărbune—
Că tata se mai bate... şi-ar să vie,
Dar n'are cum pleca din bătălie.

Ea biata spune, dar eu n'o mai cred,
Ş-i plâng de milă uneori sub pled
Ş-aş vrea s'o mângâi... Ah, de-aş ştie cum!
De-aceea, Moş Crăciune, dac'o fi şi-o fi
Ş-l vei căta şi nu-l vei mai găsi,
Sub nici o zare şi pe nici un drum,
Să mi spui în faţă... nu mă mai minţi,
Că mie de atât mi-i frică:
De jalea ce-o va prinde pe mămica
—S'o prăpădi şi dânsa ca bunica...—
Şi vom rămâne mici şi fără de mămică.

Să-mi spui în faţă că eu n'am să plâng,
Am s'o desmierd, obraz lângă obraz,
Şi mâna palidă la piept am s'ă i-o strâng
Şi am să-i spun tot întâmplări cu haz,
Ca să uităm de toate... şi-or să treacă,
Ani după ani prin casa-ne săracă,
Pân' ce vom şti cu toţii, într'o zi,
Că el, tăticul, nu va mai veni...
Ş-ne vom mângâia'n tăcere, ca orfanii
Ce duc tristeţi pe umeri şi litanii...

Ţi-am pus atâtea lacrimi în scrisoare!
Acuma spre răsărit şi-apoi spre soare-apune,
Ş-cată-ni-l şi adă-l pe tăticul.
Şi dac'ar fi să nu-l găseşti,
Să nu-mi mai scrii poveşti,
Trimite-mi îndărăt doar plicul...

Că eu cunosc povestea care minte,
Şi rugăciunile şi lacrima fierbinte,
Ş-acuma du te, Moş Crăciun,
Drum bun, bătrâne drag, drum bun...

Doiniţa, fata mamei cea cuminte.

V. POSTECĂ

ALE MORTULUI

PAGINI DIN FOLKLORUL ROMANESC

Cu acest număr începem să publicăm bucăți din folklorul românesc. Domnul Const. Brăiloiu, care a publicat bucata de mai jos în revista "Muzică și poezie" și apoi în broșură, în 1936, socotește textele de mai jos "poate cele mai arhaice din literatura noastră populară" și "de o neasemuită frumusețe literară". In introducere, dl Const. Brăiloiu spune:

"Voi spune totuși-ceiace încă nu s'a spus limpede-că aceste cântece nu sunt bocete, cum li s'a zis greșit. Sunt cântări rituale, sau mai bine zis ceremoniale, cântate de femei "numite", care nu pot fi rude de aproape mortului, la anume vreme, după anume legi. Bocetul este cu totul altceva: o revărsare melodică a părerii de rău.

"Ale mortului țin de trei tipuri deosebite: cântecele bradului, la sosirea din munte și la înălțarea lui în capul mormântului (aci vers. 52-163 și 369-407), apoi Zorile propriu zise (aci vers. 1-51). Insfârșit o seamă de cântece felurite, legate de anume clipe sau anume acte ale ceremonialului funebru. Acestea lipsesc în unele locuri, în parte sau de tot. Li se zice obișnuit și lor "zori", dar se mai aud și alte numiri ca "hăl dela gropniță", "ale din hodae", "al țărinii", etc. Dintre toate, cele mai însemnate sunt "ale drumului", adică acele cântece în care este vorba de itinerarul mortului. In credința populară, mortul pornește pe un drum greu:

La pod e podar,
La strajă străjar,
La vamă vămar.

Ii trebuiesc călăuze și îmbărbătări. Deaceia cântecele "mint", cum prea frumos spunea o țărancă, sufletul, "până-l bagă la locul de hodină" și îl duc:

La porțile raiului,
La-mpărțirea veacului."

Zorilor, zorilor,
Voi surorilor,
Voi să nu pripiți
Să ne năvăliți,
Până și-o găti
Dalbul de pribeag
Un cuptor de pâine,
Altul de mălai,
Nouă buți de vin,
Nouă de rachiu
Și-o văcuță grasă,
Din ciread-aleasă,
Să-i fie de masă.
Zorilor, zorilor,
Voi surorilor,
Voi să nu pripiți
Să ne năvăliți
Până și-o găti
Dalbul de pribeag
Turtiță de ceară,
Fie-i de vedeală,
Vălușel de pânză,
Altul de peșchire,
Fie-i de gătire.
Zorilor, zorilor,
Voi să nu pripiți
Să ne năvăliți,
Până și-o găti
Dalbul de pribeag
Un car cărător,
Doi boi trăgători,
Că e călător
Dintr-o lume-ntr-alta
Dintr-o țară-ntr-alta,
Din țara cu dor
In cea fără dor,
Din țara cu milă
In cea fără milă.
Zorilor, zorilor,
Voi surorilor,
Voi să nu grăbiți
Să ne năvăliți,
Până și-o găti
Dalbul de pribeag
Nouă răvășele
Arse-n cornurele,
Ca să le trimeată
Pe la nemurele,
Să vină și ele,
Să vadă, ce jele.

—Bradule, bradule,
Cin' ți-a poruncit
De mi-ai coborît
Dela loc pietros
La loc mlăștinos,
Dela loc cu piatră
Aicea la apă?
—Mi' mi-a poruncit
Cine-a pribegit,
Că i-am trebuit
Vara de umbrit,
Iarna de scutit.
La mine-a mânat
Doi voinici din sat
Cu părul lăsat,
Cu capul legat,
Cu roua pe față,
Cu ceața pe brațe,
Cu verde la brău,
Cu colaci de grău,
Cu securi pe mână,
Merinde de o lună.
Eu dacă știam,
Nu mai răsăream;
Eu de-aș fi știut,
N-aș mai fi crescut.
Și ei au plecat
Din vărsat de zori,
Dela cântători,
Și ei au umblat
Văile cu fagii,
Și munții cu brazii,
Până m-au găsit,
Bradul cel pocit.
Pe min' m-au ales
Pe izvoare reci,
Pe ierburi întregi,
Pe cracă uscată,
De moarte lăsată.
Ei când au venit,
Jos au hodinit,
Au îngenunchiat
De-amândoi genunchi
Și s-au închinat,
Iară s-au sculat
Cu securi-au dat,
Jos m-au doborît,
M-au pus la pământ,
Și ei că m-au luat
Tot din munți în munți,
Prin bradui mărunți;
Tot din văi în văi,
Prin brazi măruntei.
Dar ei nu m-au luat
Ca pe alte lemne,
Și ei că m-au luat
Tot din vale-n vale,
Cu cetina-n vale,
Să le fiu de jale;
Cu poale lăsate,
A jale de moarte.
Eu dacă știam,
Nu mai răsăream;
Eu de-aș fi știut,
N-aș mai fi crescut.
Când m-au doborît,
Pe min' m-au mințit,
C-au zis că m-or pune
Zină la fîntină,
Călători să-mi vină;
Ș-au zis că m-or pune
Tălpoaie de casă,
Să mă șindilească
Cu șindilă trasă.
Dar ei că m-au pus
In mijloc de câmp,
La cap de voinic,
Câinii să-i aud
A lătra pustiu
Și-a urla muțiu,
Și să mai aud
Cocoșii cântând,
Muieri mimăind
Și preoți cetind;
Ploaia să mă ploaie,
Cetina să-mi moaie,
Vântul să mă bată,
Cetina să-mi cadă;
Ninsoarea să ningă,
Cetina să-mi frângă.
Eu dacă știam,
Nu mai răsăream;
Eu de-aș fi știut,
N-aș mai fi crescut.
Ei când m-au tăiat,
Ei m-au îmbunat
Că ei mă sădesc,
Nu mă secuesc.
Și ei m-au mințit,
Că m-au secuit
Jos la rădăcină
Cu fum de tămâie;
Mai pe la mijloc,
Chiți de busuioc,
Tot milă și foc;
Sus la crăngurele
Chiți de ocheșele,
Tot milă și jele.
Eu dacă știam,
Nu mai răsăream,
Eu de-aș fi știut,
N-aș mai fi crescut.

— Ridică, ridică
Gene la sprâncene,
Buze subțirele,
Să grăești cu ele.
Cearcă, dragă, cearcă,
Cearcă de grăește,
De le mulțumește
La strin, la vecin,
Cui a făcut bine
De-a venit la tine,
Că ei și-au lăsat
Hodina de noapte
Și lucrul de ziuă.
— Eu nu pot, nu pot,
Nu pot să grăesc,
Să le mulțumesc.
Mulțumi-le-ar Domnul,
Că eu nu li-s omul.
Eri de dimineață
Mi s-a pus o ceață,
Ceață la fereastră
Și-o corboaică neagră,
Pe sus învolbând,
Din aripi plesnind,
Pe min' m-a plesnit,
Ochi a-mpânjenit,
Fața mi-a smolit,
Buze mi-a lipit.
Nu pot să grăesc,
Să le mulțumesc.
Mulțumi-le-ar Domnul,
Că el mi-a dat somnul,
Mulțumi-le-ar Sfântul,
Că el mi-a luat gândul.

Scoală, Ioane, scoală
Cu ochii privește,
Cu mâna primește
Că noi am venit,
Că am auzit
Că ești călător,
Cu rou-n picioare,
Cu ceața-n spinare,
Pe cea cale lungă,
Lungă, fără umbră.
Și noi ne rugăm
Cu strigare mare,
Cu strigare tare,
Seama tu să-ți iei,
Seama drumului,
Și să nu-mi apuci
Către mâna stângă,
Că-i calea nătângă,
Cu bivoli arată,
Cu spini semănată,
Și-s tot mese strânse
Și cu făclii stinse.
Dar tu să-mi apuci
Către mâna dreaptă,
Că-i calea curată,
Cu boi albi arată,
Cu grău semănată,
Și-s tot mese-ntinse
Și făclii aprinse.

*

Nainte să mergi,
Să nu te sfiești.
Dacă mi-ei vedea
Răchită-mpupită,
Nu este răchită,
Ci e Maica sfântă.
Nainte să mergi,
Să nu te sfiești.
Dacă mi-ei vedea
Un pom înflorit,
Nu-i pom înflorit,
Ci e Domnul sfânt.
Nainte să mergi,
Să nu te sfiești.
Dacă-i auzi
Cocoșii cântând,
Nu-s cocoși cântând,
Ci-s îngeri strigând.

*

Nainte-i mergea
Și mi s-o făcea
Tot un bâlciuleț.
Și să te oprești,
Ca să-mi târguiești
Cu banul din mână
Trei mahrame negre,
Trei sovoane noi
Și trei chiți de flori.
Și ți-or mai ieși
Tot trei voinicei,
Mâna-n sân să bagi,
Mahrame să tragi,
Să le dăruiești,
Vama să plătești.
Și ți-or mai ieși
Tot trei nevestele,
Mâna-n sân să bagi,
Sovoane să tragi,
Să le dăruiești,
Vama să plătești.
Și ți-or mai ieși
Tot trei fete mari,
Mâna-n sân să bagi,
Chiți de flori să tragi,
Să le dăruiești,
Vama să plătești.

*

Seara va-nsera,
Gazdă n-ai avea
Și-ți va mai ieși
Vidra înainte,
Ca să te spăimânte.
Să nu te spăimânți,
De soră s-o prinzi,
Că vidra mai știe
Seama apelor
Și-a vadurilor
Și ea mi te-a trece,
Ca să nu te-nece,
Și me te-a purta
La izvoare reci,
Să te răcorești
Pe mâini până-n coate
De flori de moarte.
Și-ți va mai ieși
Lupul înainte,
Ca să te spăimânte.
Să nu te spăimânți,
Frate bun să-l prinzi,
Că lupul mai știe
Seama codrilor
Și-a potecilor.
Și el te va scoate
La drumul de plai,
La-un fecior de crai,
Să te ducă-n rai,
C-acolo-i de trai;
In dealul cu jocul,
C-acolo ți-e locul;
'n câmpul cu bujorul,
C-acolo ți-e dorul.

*

Și-acolo la vale
Este-o casă mare,
Cu ferești la soare,
Ușa-n drumul mare,
Strașina rotată,
Strânge lumea toată.
Acolo că este
Mahalaua noastră,
Și-ți vor mai ieși
Tineri și bătrâni,
Tot cete de fete,
Pâlcuri de neveste.
Să te uiți prin ei,
C-or fi și de-ai mei.
Ei când te-or vedea,
Bine le-o părea
Și te-or întreba:
Datu-le-am ceva?
Bine să le spui,
Că noi le-am trimes
[illegible]
Și flori din grădini
Și iar să le spui,
Anume la toți,
Că noi i-așteptăm
Tot la zile mari,
Ziua de Joimari,
Cu ulcele noi,
Cu strachini cu lapte
Și cu turte calde;
Cu pahare pline,
Cum le pare bine;
Cu haine spălate,
La soare uscate,
Cu lacrimi udate.
Roagă-mi-te, roagă
De copii tăi,
Să aibă răbdare,
Să nu plângă tare,
C-acum nu-i pe dare,
Ci e pe răbdare.
Că de-ar fi pe dare,
Soțul tău ar da
Plug cu patru boi,
Cu plugar cu tot,
Doară mi te-a scoate
De la neagra moarte;
Dar nu e pe dare,
Ci e pe răbdare.
Că de-ar fi pe dare
Soțul tău ar da
Ciopârel de miei,
Cu cioban cu tot
Și oile toate,
Doară mi-te-a scoate
De la neagra moarte;
Dar nu e pe dare,
Ci e pe răbdare.

La gură de vale
Este-o ceartă mare.
Cine se certa?
Soarele cu moartea.
Soarele zicea
Că el e mai mare,
Că el când răsare,
El îmi încălzește
Câte câmpuri lungi,
Câte văi adânci.
Moartea că-mi zicea
Că ea e mai mare
Că ea mi se duce
Pe la bâlciuri mari
Și ea își alege
Voinici pe clipici
Fete pe panglici,
Voinici tinerei,
De care-i plac ei;
Fete tinerele,
Să plângă cu jele.

Scoală, Ioane, scoală,
Scoală-te-n picioare,
Te uită la vale,
Vezi ce-a tăbărât:
Un cal mohorât
Cu țotul cernit,
Cu scări de argint,
Chinga-i poleită,
Șeaua e boltită,
Frâu-i de mătasă,
Să te ia de-acasă.

Sus, bradule, sus,
Sus de către-apus,
Că la răsărit
Greu nour s-a pus.
Nu-i nour de vânt,
Ci e de pământ,
De țărână nouă,
Neatinsă de rouă.
Pe unde-a umblat,
Rea jale-a lăsat;
Pe unde-a bătut,
Rea jale-a făcut.

Roagă-mi-te, roagă
De șapte zidari,
Șapte meșteri mari,
Zidul să-l zidească
Și ție să-ți lase
Șapte ferăstrui,
Șapte zăbrelui.
Pe una să-ți vină
Colac și lumină;
Pe una să-ți vină
Izvorel de apă,
Dorul de la tată,
Pe una să-ți vină
Miroase de flori
De pe la surori,
Pe una să-ți vină
Spicul grâului
Cu tot rodul lui;
Pe una să-ți vină
Buciumel de vie
Cu tot rodul lui;
Pe una să-ți vină
Raza soarelui
Cu căldura lui;
Pe una să-ți vină
Vântul cu răcoarea,
Să te răcorești,
Să nu putrezești.

BUCURESTI

de TOADER IORAS

—Frumoasă grădină, Ioane, deși nu-i cu mult mai mare ca a noastră, mai spuse odată Ieronim Lumină, pe când da să iasă din parcul Carol I, unde fusese să vadă muzeul militar și tunurile prinse dela Turci și Germani.

I-a plăcut. Steagurile vechi și uniformele stropite de noroi și sânge l-au impresionat peste măsură și l-au făcut să se gândească la gloanțele care l-au sfârtecat. S'a uitat cu mare grijă la uniforma purtată de Regele Ferdinand pe front. "He, dac'ar învia acum toți soldații, să vadă și ei țara mare..."

Privi din nou flacăra ce ardea la căpătâiul soldatului necunoscut, se închină făcându-și o cruce largă, apoi se întoarse cu fața la ieșirea din parc și porni, potrivindu-și pasul după mersul feciorului.

Se grăbeau s'ajungă la timp, înainte de-a se fi început desbaterile. Cotiră la dreapta și urcară trepții ce-i duse în piața mică dintre Mitropolie și Parlament. In ușă sta de pază un soldat înarmat, iar sus, pe cupolă, ca o jucărie pe un fund de căldare răsturnată, se preumbla roată un alt soldat. Intrară.

In mijloc, între două scări ce duc în direcții opuse, fură opriți de către un ușier galonat care-i legitimă și, după ce făcu un semn pe biletele de intrare, îi invită să urce pe scara din dreapta.

Băncile și scaunele din tribune gemeau de lume. Jos, locurile deputaților erau mai mult goale. Din când în când, pe-o ușă ce se'nchidea și se deschidea cu foșnet desumflat, intra câte o figură ce se îndrepta spre bănci, nesigură, traversând parcă o apă până'n genunchu.

Țiui o sonerie. Tribunele se animară: domnii își potriviră ochelarii pe nasuri, unii ceteau ziare, alții vorbeau și se salutau sgomotos. Intr'o parte, ziariștii își pregăteau tocurile așezate pe-o masă în formă de potcoavă. Multe, doamnele își făceau răcoare cu evantalii improvizate din reviste și programe de cinematograf. Săltând ca un mânz deslegat dela iesle, un ușier alergă pe coridoare agitând un clopoțel.

Din părți, pe uși ce se bălăbăneau înainte și înapoi, se scurseră în incintă rânduri, rânduri de deputați. Ultimii, ca școlarii cu lecția nepregătită, intrară și câțiva miniștri ce se scufundară în fotolii, de unde salutară mutește.

Scârțâi o bancă; tuși unul din tribună, s'auzi un ziar răsfoit; o doamnă își sufla nasul făcând un zgomot de chibrit aprins. Ochii unui ministru cosiră peste băncile deputaților și retezară murmurul. Liniștea urmă, plină și apăsată.

Ministrul jucă pe buze un borborosit cu intenții de tusă, căută ceva între guler și nodul grumazului, apoi repede, parcă l'ar fi scos de-acolo și l'ar fi aruncat cu un bobârnac, la masa din față apăru un insChel, legat de o cravată ruginită și în mâna dreaptă cu o toacă de lemn. Acru, bătu toaca în masă și strigă:

Onorată Cameră! Domnilor deputați!

Având în vedere și luând în considerare că problema adusă în discuția ședinței precedente n'a fost încă elucidată și că nici propunerile nu s'au epuizat, desbaterile vor continua. Declar ședința deschisă. Domnul orator are cuvântul! —și se așeză pe scaun, adunându-se în sine, presat de povara capului pleșuv.

Din rândurile opoziției ieși și se îndreptă spre masă, un deputat deșirat și cu genunchii moi, scoțând dintr'un buzunar batista cu care își svântă fruntea, și dintr'alt buzunar o hârtie la care se uită lung, apoi își ridică ochii și începu să vorbească răgușit:

Domnilor deputați! Selectă Adunare!

Inainte de-a intra în miezul argumentului abia schițat în ședința de ieri, consider că este... că am datoria, datoria de onoare, de sacră și înaltă onoare, să vă demonstrez cine este domnul care avu costisitoarea îndrăzneală să spună că reprezentanții partidului din care eu fac parte-fapt care mă onorează-se complac în dubioase îndeletniciri.

Voi fi scurt, Domnilor deputați. Nu vreau să vă răpesc prea mult din prețiosul timp pe care Domniile Voastre l'ați pus în serviciul țării cu atâta spirit de abnegație, abnegație care va binemerita dela Patria noastră iubită.

Cum am avut onoarea să vă spun, selectă Adunare, nu este în intenția mea, nu, departe de mine gândul de a vă răpi timpul. Cine m'a urmărit de când fac parte din Corpul legislativ al scumpei noastre țări, știe că eu nu vorbesc numai de dragul vorbei; știe că pentru mine timpul este un bun pe care-l economisesc cu gelozie și sgârcenie; știe că în fața mea are valoare până și cea mai efemeră clipă. Da, Domnilor deputați și Onorată Cameră, clipa!!

Să nu vă mire că-i dau unei clipe atâta importanță, fiindcă eu sunt convins că mai multe clipe formează minutul, mai multe minute ne dau ceasul, iar ceasurile se adună și umplu ziua. Ziua! Zilele care compun anul. Anul! 365 de zile! Uneori 366 de zile! Anul! Domnilor deputați, anii de neprecupețită muncă și jertfă în serviciul sfintei și eternei noastre Patrii.

O!, dacă adversarii noștri, domnii dela putere, și-ar da seama ce vrea să zică, ce înseamnă, cât este de mare un an pus în slujba neamului, n'ar mai lăsa timpului vremea ca să fugă, l'ar întrebuința, i-ar exploata zilele, ceasurile, minutele și fiecare clipă, iar roadele le-ar împărți poporului.

Deci, cum mi-a fost dată cinstea să vă spun, eu respect timpul, nu vi-l fur, vi-l las și mă grăbesc să vă aduc la cunoștință-este în interesul tuturor-fiind sigur, Domnilor deputați și distinsă Adunare, că Patria noastră iubită este în drept să știe...

—Spune-ne odată! —urlă un independent disperat.

—Un moment, vă rog. Un moment de răbdare, numai unul, căci, vă rog să mă credeți, eu nu vreau să vă răpesc timpul și...

—Termină!!

—Domnilor, continuă oratorul, după ce-și mușcă buzele spuzite, Domnilor deputați, neisprăvitul în chestiune-îi spun astfel ca să nu zic altfel-este acela care ține în centrul Capitalei un apartament pe unde se perindă toți cei cari îi caută protecția. Toți samsarii și traficanții au găsit în domnia sa un sprijin sigur pe la ministerele respective.

Guvernamentalii se ridicară în picioare, indignați, protestând:

—Minciuni!

—Calomnii!

—Invenții!

—Probe să ne dai, nu vorbe, ceru independentul, necontrolat și liber să se îndoiască de cinstea oricărui parlamentar.

—Probe? Doriți probe? Vi le va servi însuși domnul Ială. Il întreb: Domnule deputat, ce sumă ai primit dela interpusul lui Winschler, pentru a capacita pe un domn ministru să închidă ochii în fața scandaloasei manevre cu pădurile din munții Apuseni?... Aud?... Tace!... De ce taci, domnule deputat?...

—Winschler a murit, lasă-l în pace!, strigă un adversar.

—Dar cel care a primit banii trăiește, este prezent, să vorbească!, replică unul din prietenii oratorului.

—Dumnezeu să-l ierte, spuse independentul râzând.

—Pe cel viu, nu pe mort, că de-acuma...

—Să fim serioși, domnilor deputați..., interveni, timid, insul cu toaca, dar independentul se arătă ofensat și protestă:

—Cum, eu nu sunt serios?

—Să ne spună domnul orator-vrem să știm-cât a încasat sluga lui Winschler?

—Trei milioane, strigă oratorul, ridicându-și mâna.

—Minciuni perfide..., gemu un ministru.

—Vă incomodează, domnule ministru? Condoleanțele mele, cele mai sincere condoleanțe.

—Intră în problemă, domnule orator, de ce lași văduvele?

—Care văduve, domnule coleg?

—Acelea de care trebuie să ne ocupăm azi, cum ne-a prevenit onoratul care a deschis ședința.

—Așa! Așa! La văduve..., strigară mai mulți guvernamentali.

—Dece-l trimiteți acolo?... Nu-l vedeți cum este?!

—Pentru numele lui Dumnezeu! De ce nu ești serios, domnule deputat?

—Pentrucă nu se mai poate și pentrucă nu sunt idiot, domnule președinte!

Strigătele, protestele și insultele săriră din bănci în bănci, aprinse.

—Noi, eu și colegii mei, și Domniile voastre, domnilor deputați, noi care am făcut țara—răcni ministrul vizat—, noi astăzi ne vedem insultați de un nu știu cine, venit dintr'un colț de provincie noroioasă. Noi care am jertfit și am murit pentru țară...

—Noi am făcut țara, urlară cei din opoziție.

—Dar ideia a fost semănată de noi! Al nostru a fost nemuritorul care...

—Nu! —sbieră cu glas puternic, un deputat ce sări cu picioarele pe bancă—. Nu! Zic și vă întreb: Nu pe steagurile partidului nostru stă scris: Hristos, Regele, Națiunea? Da domnilor, fostul partid național-democrat a pregătit sufletul nației pentru războiul de întregire. Dela acel partid eroic am moștenit noi sfânta deviză.

—O fi, o fi, stimabile, însă noi ne găsim și astăzi pe linia splendidă a celui care a strigat că Românul are șapte vieți în pieptu-i de aramă și că soldatul nostru, în lipsă de arme, se știe bate și cu pumnii!

—Nu vorbi de arme, nu vorbi de tunuri, că mă obligi să vorbesc și eu de Skoda, domnule deputat, și nu cred că-i convine onoratului guvern.

—Aceasta este o insinuare nerușinată! se plânse un ministru, frecându-și mâinile, indignat.

—Nerușinat și insinuant este domnul ministru!, urlă deputatul cu glas spart, sărind de pe bancă, agresiv.

Pleșuvul agită clopoțelul, cu stânga și cu dreapta bătu toaca în masă, spunând:

—Limbagiul neacademic și epitetele de care s'a servit domnul deputat, mă pun în regretabila situație de a lua măsurile de rigoare. Propun deci eliminarea domniei sale pe timp de trei ședințe. Domnii deputați sunt invitați să voteze.

Unul după altul, că invalizi pe dinaintea unei comisii de reformă, deputații defilară prin dreptul unor farfurii de lemn din care culegeau câte o bilă și o lăsau apoi să cadă, după preferință, în una din cele două oale pântecoase, așezate în fața pleșuvului cu toaca.

O comisie numără bilele și președintele anunță eliminarea deputatului lipsit de expresii academice.

Ieronim Lumină nu-și mai găsea loc pe scaun, se frământă, se suci în toate părțile și, până la urmă, întrebă:

—Ioane, dar deputatul meu nu spune nimic?

—Care deputat? Aha! Acela?... Ce să spună? Acela nu știe vorbi și... nici măcar nu-i aici, el se ocupă cu zidăria și cu arsul cărămizilor, nu știe cum să vorbească aici.

Nerăbdător, neliniștit, vru să știe ce face deputatul pe care îl cunoscuse în grădina restaurantului. Se ridică, sprijinit într'un cot, întinse gâtul și privi în jos, uitându-se înainte și înapoi. Încet, din [illegible] îl găsi, îl văzu sub o fereastră. Domnul Petru Cușmă, deputatul ales în toate legislațiile de când Basarabia s'a întors la sânul Patriei mame, dormea cu capul pe bancă, cu mâinile prinse pe ceafă, apărându-se de-o rază de soare ce-i căzuse pe chelie ca un bulbuc de apă pe o pâtă înroșită.

Clopoțelul anunță o pauză. Adunarea se ridică. Ușa cu foșnet de gumă desumflată, [illegible] automat, scotea și arunca afară din incintă trupurile reprezentanților poporului.

—Ioane, plecăm!

—De acuma vine frumosul, nu vrei să mai stăm?

—Mi-e destul atâta, copile. Hai!

Ei, cu somnul nu mi plătesc mâncarea, gândi Ieronim Lumină și sări cu picioarele desculțe pe covorul întins lângă pat. Își [illegible] brațele și se spălă, întrebându-se cum ar putea să dea de urma lui Ilie.

Ion avea vizite multe și trebuia să mai dea și pe la un senator. Bătrânul se bucură; putea să umble în voie largă prin oraș și să se oprească unde l-o tăia capul. Ieși din casă și coborî în stradă. Încet, cu ochii în toate părțile, trecu pe lângă spitalul Colței și se opri în piața Sfântul Gheorghe. Soarele cădea piezș, frângându-și razele în pereții clădirilor de [illegible] cărora ședeau rezemați pălmașii.

Mulți și zdrențoși, cu obrajii scofâlciți de foame și de dormitul sub poduri, [illegible] umpleau piața, se mișcau molâu pe pardoseala de bolovani, se învârteau pe loc și, din când în când, năvăleau în jurul câte unuia ce li se părea lor c'a venit să caute lucrători. Se frământau ca furnicile [illegible], se ghionteau îndesându-se unii în alții, își întindeau palmele bătătorite, arătându-le că sunt mâini muncitoare. Orășanul își alegea unul sau doi, câți îi trebuiau, și pleca urmat ca un cioban după care se țin oile flămânde, apoi cărarea se închidea în urma sa și zilierii fără de lucru intrau în ritmul lor surd.

La o parte ședea chircit pe vine un bărbat voinic și tânăr încă, cu obrajii acoperiți de-o spuză galben-vânătă, prins de sub bărbie de un [illegible], care-i sucea gâtul în toate părțile și-l rădea.

După ce fu lăsat, se ridică scuturându-se, își trecu palma stângă pe obraji și cu dreapta scoase din buzunar o hârtie de [illegible] pe care o ținuse bărbierului. Sofia ușurat și se îndreptă spre o pompă de apă, unde se spălă. Își uscă fața cu poala cămășii și [illegible] mulțumit, învârtindu-și ochii ca un bogat ce caută un sărac cu care să-și facă pomană.

(Urmează pag. [illegible])

Tancobesti

Bucură-te, mânăstire,
De Arhanghelul ce-ți vine,
Ca să-și zidărească'n tine
Inima ca o psaltire...

Și să-ți toarne'n temelie,
Pentru vrerea lui de soare
Muceniță sub zăvoare,
Cântece de veșnicie.

Arde'n fund de heleșteu
Sicaua lui ca o comoară.
Numai el trăiește'n Țară,
Numai el și Dumnezeu...

Și-o să vină mare mire,
Cum stă scris la Domnu'n carte,
Peste veac și peste moarte,
Bucură-te mânăstire...

V. POSTRUCA

Ieronim Lumină nu-l slăbea, îl urmărea cu drag; îi plăcea. Se duse la el.

—Hei, voinice, ce faci aici?

—M'a pus Primăria să număr trăsurile şi automobilele ce vor trece prin faţa bisericii de colo..., îi răspunse şi continuă să fluere.

—Cauţi de lucru?

—Am căutat păn'acuma şi n'am găsit. De-acuma însa... să mai mă caute şi lucrul pe mine. Cum vezi, stau aici şi, când o vrea, mă poate găsi.

"Hm!—mormăi bătrânul—ăsta, dacă mai are şi noroc, n'o să trăiască de pomană. Iar dacă n'o avea, şi-l face singur şi o să-şi facă pomană cu alţii". Îi zise:

—Măi, hai cu mine!

—Unde?

—Să luăm ceva împreună.

Voinicul fugi să-şi ia traista de lângă un zid şi se întoarse. După o bucată de drum făcut alături de un camion încărcat cu butoaie goale, bătrânul întrebă:

—Cum te cheamă?

—Trofin Hojda.

—Măi frate, mie mi-e foame, aş mânca ceva înainte de-a pune mâna pe lucru. Intrăm aici.

Cârciuma mirosea a peşte prăjit. Ieronim Lumină ceru de mâncare şi un litru de vin tulbure-pişcător.

—De unde eşti, din ce parte a ţării?

—Din Maramureş.

—Nu se poate, nu cred...

—De ce nu crezi?!

—Pentrucă nu mai vreai să bei şi... după cât ştiu şi se spune, cei din Maramureş beau de svântă; unde intră ei... seacă, pe când tu...

Voinicului i se descreţi fruntea şi colţurile gurii se întinseră gata să râdă, dar repede se îmboţiră şi oftă, spunând:

—Am băut două pahare şi inima mea ar mai vrea, dar nu mai vreau eu. Sunt necăjit, bade... Mi-a ars casa. Nu numai casa mea, ne-a ars satul şi, uite-mă, cum sunt eu, sunt şi alţii pe drumuri. Când sunt necăjit, nu pot bea. Să vedem, se spune că ne va ajuta Statul. Am auzit că s'a deschis Parlamentul şi... poate că va strica cineva şi pentru noi o vorbă-două.

—Mda, s'ar putea... Tu ştii cum se ajungea la Bucureştii Noui?

—Ştiu, cunosc bine oraşul.

—Să mă duci acolo, voinice, şi ţi-oi plăti.

—Mi-ai plătit! Te duc. Zidurile astea pot sta în picioare şi fără să se mai reazime de mine.

Pe măsură ce înaintau de-alungul Griviţei, casele erau din ce în ce mai mici; se înmulţeau căruţele şi camioanele ce veneau încărcate de la ţară. Atelierele C. F. R. se învăluiau [illegible] ment smolit. Fumul negru şi gros cădea din vârfurile coşurilor de fabrică, scuturând funingine pe acoperişurile caselor. Tramvaiul se golea mereu şi se opri la o barieră numai cu ei doi.

—Uite, peste linia ferată ne aşteaptă altul. Cu ăsta ajungem unde vrem noi, spuse Trofin arătându-i un vagon adăpostit la umbra unui salcâm ruginit.

Trecură peste linie şi se urcară în tramvaiul cu un singur vagon. Părându-i-se că cel care-i da biletul voia să-l întrebe ceva, Ieronim Lumină îi spuse ce căuta.

—O, e uşor de aflat, tramvaiul opreşte acolo; e staţie, o tablă scrisă cu alb. V'o arăt eu.

O biserică mare, cu turnul în formă de clopot, apăru din faţă, din mijlocul câmpului. În jurul ei se înşirau câteva case mărunte. Pe neaşteptate, tramvaiul se opri şi cel cu biletele spuse:

—Am ajuns. Aici e staţia cea nouă. Spor la muncă!

Nu mai coborîse nimeni odată cu ei. Tramvaiul plecă înainte. Trofin Hojda se apropie de un copac pe care era o tablă de scândură scrisă cu alb. Ceti: Staţia "Aşa vrem noi".

Bătrânul ridică din umeri. Neîntrebat, un lucrător cu pantaloni de pânză albastră, le spuse:

—Înainte, pe dreapta.

Grădini mici şi case ca jucăriile, case de muncitori, cu acoperişele teşite, se înşirau de-o parte şi de alta a drumului prăfuit. Din spatele unei grădini cu pomi ce-şi aruncau ramurile peste grad, se auzi: "Hei-Rup!", apoi un scrâşnet de copac smult şi, imediat, un glas îndurerat: "Încă unul, săracul..."

Ascultară şi, miraţi, priviră peste o stivă de cărămizi. Câţiva inşi, goi până'n brâu şi arşi de soare, târau un trunchiu de copac cioplit. Umăr la umăr, alţii săpau o groapă. Mai la o parte, alţii doi, băteau cuie groase în scândurile aşezate pe căpriori de brad. Toţi erau tineri.

Ieronim Lumină ocoli stiva de cărămizi şi intră în mijlocul muncitorilor, călcând peste aşchii, dând bineţe în stânga şi în dreapta. Printre ramurile unui prun se strecurau şuviţe de fum. În jurul focului ce ardea sub căldări de aramă, se învârteau două fete cu mânecile sumese. Urcat pe un scaun de tâmplar şi înarmat cu un penel înmuiat în smoală neagră, un tânăr fluera şi scria ceva pe un perete alb.

—Uită-te şi spune-mi ce scrie, voinice.

Trofin Hojda se trase un pas înapoi şi ceti:

Ne-am îndrăgostit de două zeiţe:

MUNCA ŞI JERTFA

Vrem să construim şi noi: dela un pod rupt, până la captarea căderilor de apă; dela zidirea unui tip nou de casă, până la acela al unui sat nou, a unui oraş, a unui Stat românesc nou.

—Hm!—făcu bătrânul, cu ochii la scrisul mare.

Cel de pe scaunul de tâmplar trase o dungă sub MUNCA ŞI JERTFA, mai trase odată cu penelul şi în aer, apoi îşi lăsă capul pe spate şi flueră cu triluri de mierlă mulţumită.

Ilie nu se vedea. "Să nu fie?", se întreba Ieronim Lumină, răsucindu-se pe călcâie, privind de jur împrejur. "Nu se poate, trebuie să fie aici".

—Hai!

—Hai!, aprobă Trofin.

Trecură înc'odată prin dreptul focului. Una din fete uită să-şi mai coboare ochii de pe el.

—De ce s'o fi mirând aşa, bade?

—Fiindcă-i frumoasă şi tânără, voinice!

—Ce-i aici? Ce căutăm noi aici?, întrebă Trofin, uitându-se la un grup de tineri ce descărcau un camion de ciment.

—Aici, cum vezi, se munceşte; iar eu îmi caut feciorul.

—Feciorul? Feciorul dumitale munceşte aici? Păi, cum se poate, mi se pare că nu eşti om sărac, de ce-l laşi?

—Aici, Trofine, lucrează numai bogaţii; săracii n'au ce căuta. Uită-te, îi vezi cât sunt de bogaţi?—şi-i arătă doi inşi care, numai în pantaloni scurţi, cu picioarele în bocanci grei, încordaţi, clătinau un pom la rădăcina căruia, la fel de gol şi ars de soare, săpa cu hârleţul al treilea.

Vru să-i arate şi pe cei care stângeau varul şi îşi întinse braţul înspre el dar, când să mai şi spună ceva, pe dinaintea lui trecu un flăcău îmbrăcat ca ţăranii din Bucovina. Îşi răsuci capul după el, apoi tot corpul şi-i privi statura mlădioasă şi mersul îndreptat spre cei care smulgeau pomul din pământ. Îl văzu oprindu-se pe marginea groapei şi ridicându-şi pălăria.

Fără să ştie de ce, Ieronim Lumină îşi descoperi capul şi, cu pălăria în mână, merse într'acolo.

Pomul, un piersic în plină putere, se sbătea, scuturându-şi frunzele; se îndoi înainte, scăpă din strânsoare şi svâcni înapoi, apărându-se ca o vietate în primejdie. Fu prins din nou şi, frânt de povară, nu mai rezistă; căzu gemând, sdrobindu-şi crengile, cu rădăcinile rupte în soarele puternic.

Flăcăul îmbrăcat frumos se lăsă într'un genunche, îşi duse mâna lin şi, mângâindu-i rădăcinile rănite, vorbi cu piersicul: "Iartă-ne frate! N'avem altă ieşire. Iartă-[illegible] care că ne ocrotim şi să ne tămăduim rănile primite în luptă. Voi, pomii tineri, sunteţi primele jertfe curate, cei dintâi căzuţi pe noul drum. Iertaţi-ne fraţilor."

Ieronim Lumină simţi un nod în gât şi se îndepărtă cu Trofin după el. De lângă o sită de cernut nisipul, cineva strigă:

—Aţi venit să ne vedeţi la lucru?

—Am venit să-mi văd feciorul.

—Cine-i?

—Ilie Lumină. Nu-mi seamănă oare?

—Veniţi cu mine!, îi chemă şi lăsând lopata înfiptă în nisip, îi duse la un şanţ betonat, unde munceau mai mulţi inşi. Unul dintre aceştia, cu genunchii şi coatele învelite în cârpe, sta trântit pe o coastă şi tăia cu fierăstrăul un capăt de fier ieşit dintr'un bloc de ciment.

—Ilie!

Fierăstrăul se opri şi cel din şanţ se răsuci pe spate, strigând:

—Tată! Fii bine venit la noi!

—Măă, ce mâini ai... cleşte!—se miră tatăl, fericit.

Ilie îşi privi mâinile, râzând. Întrebă apoi de cei lăsaţi acasă şi de părintele Natanail.

—Sunt bine toţi. Părintele e sănătos şi, cum ştii, pune bani deoparte, ca să-şi cumpere un radio.

—Nu l-a cumpărat încă?

—Ştii vorba veche: când ai bani, n'ai pungă şi când ai pungă... Dar nu se lasă, tot îl cumpără până la urmă. Hei, era să uit, este ceva de făcut aici pentru acest voinic?

—Cât poate şi cât vrea.

—Mă pricep la lemnărie, doar am lucrat la pădure, am fost butinar!, se grăbi Trofin Hojda mândru.

—Dar nu se plăteşte, să ştii!, se grăbi şi Ilie.

—Nu-mi trebuie plată. Mi-e destul dacă-mi ziceţi frate.

—Frate!

—Fraţi!, încheie Ieronim Lumină, aşezându-şi palma pe mâinile lor strânse.

Se îndreptară spre fundul grădinii, aproape de gardul vechiu se vedeau acoperişele unor bordee săpate în pământ. În faţa acestora, mai mare şi lucrat cu mai multă grijă, cu uşa albă prinsă în scoabe de fier, era un alt bordeiu. În umbra lui se vedea un gong de aramă, o icoană prinsă în perete şi câteva cărţi pe o masă de brad. La intrare, cu labele de dinainte pe prag, şedea un câine ciobănesc, atent la mişcările unui pui de vultur ce căuta cu ochii în sus.

—Aici dormi tu?, întrebă tatăl.

—Nu, aici doarme altcineva.

—Cine? Cel care ştie să vorbească cu arborii?

—Acela? L-ai văzut? Eu dorm aici. Poftiţi!, şi le deschise uşa bordeiului din dreapta.

Pe trei părţi, sub streaşina joasă, pe pământul gol, erau întinse rogojini şi peste ele câte-o pătură subţire. O scândură înclinată ţinea loc de perină. Pe poliţele prinse de straşini se aliniau câteva raniţi şi un rând de blide de lut din care se vedeau ieşind cozile lingurilor de lemn.

—Aici dormim noi. Îţi place?

—Am ce să-i povestesc părintelui Natanail, când m'oi întoarce acasă.

La amiazi au mâncat pe şantier, ospătându-se cu mămăligă şi o tocană de zarzavaturi, ardeiate fără milă. Le-a ascultat cântecele şi le-a ajutat la descărcatul cărămizilor.

—Ilie, aici se munceşte şi se cântă, nu-i glumă! Dar, spune-mi, aşa mâncaţi voi mereu?

Feciorul râse cu poftă şi zise:

—Ardeleanul, săracul, se sperie dacă nu vede pita şi slănina... Tată, azi a fost ospăţ!

—Doamne iartă-mă, eşti nebun?!

—Când s'a început lucrul, n'aveam decât mămăligă şi un căţel de usturoi. N'aveam hârleţe, nici sape, nici securi; n'aveam decât braţele şi lumea se uita la noi ca la ocnaşi. Abia târziu, auzindu-ne cântând, au intrat în vorbă cu noi. Cei dintâi care s'au apropiat de noi au fost copiii; îşi făceau jocurile printre noi. Mamele veneau să şi-i ducă acasă; veneau de câte trei patru ori pe zi şi, încet, se opreau şi ele; iar seara veneau şi bărbaţii lor, să ne întrebe cine suntem şi ce vrem să facem.

Ca ieri, ne-au împrumutat o sapă, o roabă, o secure. Ne-au adus un pumn de făină, o mână de sare, o legătură de morcovi şi, aşa, astăzi nu mai este aşa de greu, ne mişcăm mai în voie. De-acuma, cum vezi, vorbesc pentru noi pietrele şi cărămizile pe care le clădim. Ghiaţa s'a spart, se respiră altfel. Existăm! De ne-ar lăsa în pace...

—Cine, Ilie?

—Ei, sunt destui draci în lumea asta...

—Hm! De ce nu te duci pe la Ion din când în când?

—Tată, vezi dumneata, nu toţi oamenii judecă la un fel; nici chiar fraţii, ş'apoi...

—Ş apoi?...

De câte ori merg pe la el, nu ştiu de ce, se simte stânjenit, totdeauna parc'ar avea ceva de ascuns...

—Zicea Ion că o să-mi dea o ştire care mă va bucura. De ce nu vii să ne întâlnim toţi trei? Să vii mâine, să vii de-[illegible] mergem împreună, tată.

Ieronim Lumină îşi luă rămas bun de la Trofin Hojda, care se prinsese într'un grup ce implanta pari în pământ.

Între amândoi feciorii, tatăl umblă dealungul şi dealatul oraşului. Voia să-l vadă bine, să cunoască Bucureştii, să ştie cum se deschid fabricile şi uzinile, să vadă şirurile de muncitori. Se sculase dis de dimineaţă. Copiii de prăvălie, gălăgioşi, încărcaţi de pachete, de corfe şi coşuri pline, îl minunau cu graiul lor sprinten; îi erau dragi şi le admira destoinicia cu care se strecurau printre tramvaiele şi maşinile în goană. Intră şi în câteva biserici cu iconostasele de argint şi de aur. Se gândi la biserica din Alunei, mică şi cu ferestrele aproape oarbe, cu făcliile subţiri. Mirarea cea mai adâncă i-o stârni muzeul de ştiinţe naturale. Pe lângă lupii, vulpile şi urşii împăiaţi, trecu fără nici un interes. Girafa şi elefantul îl făcură să se oprească. Leii şi tigrii l-au impresionat.

—Ce-s astea, Ioane?, întrebă dând peste două colibe acoperite cu stuf, fără ferestre şi cu un foc aprins pe faţa de lut.

—Sunt locuinţe preistorice, casele oamenilor de demult, când lumea nu ştia să scrie şi să cetească şi, vezi, oamenii trăiau aproape ca animalele, îi explică feciorul.

—Şi de ce le ţin aici?

—Ca să se vadă, să se ştie, să nu se uite cum a fost odată.

—Ca să se vadă şi să nu se uite? Hm! Cum să se poată uita, copile, când, dacă te duci pe Arieş în sus şi intri în inima munţilor, dai numai peste case de astea? Dar ăsta ce-o mai fi, copii?, întrebă, oprindu-se în faţa unui om de ceară, îmbrăcat aproape ca şi el.

—Asta este un Dac. Aşa au fost strămoşii noştri. Vezi?, îi spuse Ilie, arătându-i căciula şi cureaua încinsă peste cămaşa albă a Dacului.

—Strămoşii noştri! Măi! Din oamenii ăştia s'au născut cei pe care i-am auzit şi i-am văzut în casa Ţării, Ioane?

Feciorii râdeau. Bătrânul îşi scutura capul cu neîncredere. Pe când ieşeau din muzeu, Ion i-a spus că s'a hotărît să lase Bucureştiul. Tatăl se bucură de veste, îi ură noroc apoi zise: mâine dimineaţă o iau spre casă. O să-l ameţesc pe părintele Natanail cu câte am să-i povestesc. Aşa, acuma, haideţi să mai trecem dată pe dinaintea Palatului.

Dealungul străzii, frunzele copacilor cădeau pocnind uşor pe cimentul încingat de trotuarele cu borduri galbene.

Făcură un ocol pe după Ministerul de Finanţe şi cotiră să iasă în Calea Victoriei. De după un teiu gros ieşi un pompier cu un furtun în mână şi-i opri.

—Ce-i? Iar trece vreo mărime?, întrebă Ieronim Lumină, cu ochii pe ţeava de gumă neagră ce semăna cu şarpele văzut în muzeu.

—Trec manifestanţii ce vor să se îndrepte spre Palat.

—Ce zice ăsta?, îi întrebă pe Ion, nedeslipindu-şi ochii de pe furtunul gros.

—Spune că trece lume nemulţumită, lume care-ar vrea să se plângă regelui.

De departe s'auzea un vuet ca de ploaie cu piatră. Un fluerat. Pompierul se trase după copac şi fixă gura furtunului pe direcţia intrării în Calea Victoriei. Vuetul de grindină se apropia. S'auziră strigăte: "Vrem pâine! Vine iarna şi suntem goi!" Glasuri ascuţite, repetau ca un refren: "Ni-e foame, ni-e foame, ni-e foame!"

Vuetul se apropie şi mai mult. Paşi rupţi şi dibuiţi, picioare hârşâite pe asfalt, clip-clap-clop. Ţinându-se strânşi, apărură orbi ori şchiopi, ciungi şi trupuri betege, sprijinite în bâtele înfipte subţiori, femei cu copii de mână. Clip-clop-clap!

Încolonaţi, strânşi între zidurile înalte, manifestanţii urlau şi ameninţau cu blesteme şi înjurături neputincioare. Din urmă [illegible] urlet hidos, ce se sparse în zeci şi sute de vaete. Undele măestrit ţintite se împlântau în grămada ce se svârcolea pe ciment. De peste drum, din faţă şi de sus, dela un etaj, săgeţile reci curgeau fără întrerupere. Zdremţe aruncate dintr'o şatră încinsă de foc, invalizii, văduvele şi copiii trântiţi jos îşi ascundeau capetele unii sub alţii, urlând de groază.

Din părţi năvăliră maşinile Prefecturii şi frânară între proteze şi trupuri răsturnate. Focul de apă încetă. Poliţiştii începură culesul şi manifestanţii neputincioşi, ca bostanii, fură asvârliţi în maşini. Salvarea cu cruce roşie adună câteva femei cu copii în braţe şi plecă în ţipăt de sirenă. În Calea Victoriei au mai rămas câteva cârje rupte şi un orb căzut sub o poartă.

Tremurând şi palid de mânie, Ieronim Lumină întrebă:

—De ce aţi făcut asta? De ce i-aţi udat cu apă?

—Doar nu era să-i stropim cu parfum..., răspunse pompierul şi, încolăcind furtunul, le întoarse spatele.

—Şi pe asta o să i-o spun părintelui Natanail, copii!, strigă bătrânul şi scuipă.

În pragul casei.

RADZYMIN

În urma strălucitelor victorii de la Radzymin, armata bolşevică se retrage pe tot frontul. Victoria polonă e complectă.

(Presa polonă, franceză şi română din August 1920.)

Varşovia trăia zile de groază.

După năvala din primăvară, când oştile polone intraseră în Kiev, veniseră zilele triste ale retragerii. Bolşevicii prinşi până atunci în Caucaz, unde înfrânseseră pe Denikin, care, abia pornit pe drumul unei izbânzi nestatornice, poftise şi la Basarabia noastră şi în Crim, unde cel din urmă ostaş al Ţarului apăra, cu o oaste fără suflet, o cauză, ce nu-şi avea îndreptăţire decât în închipuirea neghioabă a *barinului* lacom, trândav şi netrebnic şi a *cinovnicului* corupt şi mărginit, îşi îndreptaseră puterea împotriva Polonilor.

La miază-noapte, Tuchacevski, tânăr ofiţer din vechea oaste, om iute, fără teamă de primejdie şi nepotolit, care înfruntase pe duşman şi când fusese în mâinile lui, în *plen*, la Nemţi, iar acum înfruntând o lume de trecut plin de tradiţii, înfipsese steaua roşie în cinci colţuri pe şapca de ofiţer din Garda Ţarului şi adusese oştile lui Troţki la porţile Varşoviei.

La miază-zi, fostul vagmistru Budenii, călăreţ pătimaş, dar om crud şi fără măsură, care pornise la drum lung şi greu, cu o călărime închegată în pripă şi din Caucazul sălbatic se ciocnia acum, cu ulanii leşeşti, sub zidurile cetăţii, unde, pe vremuri, cărturarii noştri căutau lumină: Lvovul.

O clipă numai izbânda surâsese Polonilor şi-i adusese, fără multă vânjoleală şi vărsare de sânge, în cetatea pe care o spurcaseră cu fără de legile lor oamenii cei noui şi numai în nenorocire şi primejdie îşi amintiseră că e tot rusească şi în trecut fusese sfântă: Kievul.

Prostimea, deslănţuită de cuvântul înflăcărat al *Sovnarcomilor*—al Comisarilor, ce-şi ziceau că sunt ai poporului—eşise din toropeala, în care, până acum, privise la prefacerile noui şi nu se mai uită nepăsătoare la zbuciumul oratorului cu laţele vâlvoi, cu barba încurcată şi ochelari petrecuţi cu cârlige pe după urechi. La început indiferentă, mai apoi curioasă îşi plecase urechea, pe care o izbiau acum cuvinte ce de mult erau socotite ca o nelegiuire dacă le-ai fi rostit şi tresări ca după un vis de groază, când sfrijitul cu steaua roşie pe piept şi înfăţişare de călugăr apucat de iele, îi vorbi de *matusca Rossia*—maica Rusia—care nu mai trăia decât în zdreanţa de purpură din care-şi croise hlamidă Ţarul proletar.

Poliacul năvălise în Rusia şi cotropise pământ rusesc; şerbul se ridicase împotriva stăpânului statornicit de veacuri, care-l ţinuse şi sub knut şi în tundra îngheţată şi'n mine de plumb otrăvitoare.

Cu toţii acum, ca la o poruncă, şi mulţimea proastă, care nu învăţase niciodată cântecul vremurilor noui întru fericirea tuturor noroadelor, ci îngână tot balada din strămoşi, care slăvia *Rusia mamă, Rusia neînfrântă, mare, mare fără început şi fără sfârşit* şi *burjuii*, pe vremuri bogaţi, dar întotdeauna lacomi şi hrăpăreţi şi nobilimea ei semeaţă, dar măcinată de vicii şi împovărată de păcate grele, alergau la oastea ce trebuia să curețe de duşmani pământul sfintei Rusii, mânaţi de acelaş dor înăbuşit şi conduşi şi spionaţi de *sovnarcomi*—comisarii poporului.

Aceste gloate flămânde şi desbrăcate urniseră şi apoi svârliseră în neorânduială oastea leşească fălnică şi chipeşă în hainele ei cu fireturi şi şapca în patru colţuri şi se revărsau ca o mare neîndiguită, cuprinzând ţinutul mărginit de râul Dwina şi însemnat de localităţile Lepel, Borysov şi Bobruysk, ca apoi urmând Berezina şi Niprul până la Kiev şi trecând prin Krzyzopol, să sfârşiască la Iampol, pe Nistru. Nimicind totul în calea ei ca un element al naturii deslănţuit şi cu neputinţă de stăpânit de vre-o putere omenească, armata roşie se apropiă de graniţa de unde pornise năvala, pe care egoismul şi îngâmfarea nemărginită polonă le proslăviseră ca pe o cruciadă a binelui împotriva răului şi făcuseră din[illegible] marş în ţară pustie pilda după care tinerii sortiţi să ajungă ofiţeri, învăţau rostul şi mersul campaniilor militare. În orgoliul lor nemăsurat polonii o socotiau ca mai aducătoare de învăţături, în conduceera trebilor războiului, decât campaniile napoleoniene.

Furtuna deslănţuită de bolşevici pe Dwina, îi pune în stăpânirea drumului de fier Molodeczne—Minsk, lovind pe poloni în slabul lor, fiindcă de acolo luaseră oaste, pentru cucerirea Kievului şi-i sileşte să dea îndărăt. Între Dwinsk şi Polock bolşevicii trimit, pe rând, trei armate şi-şi croiesc drum spre Vilna; o altă armată cucereşte Bobruyskul, cu ajutorul flotilei de pe Berezina, iar aripa ei stângă, aflată între Mosyr şi Kalincowicze, întărită apoi cu o brigadă de cavalerie başchiră, cu un detaşament de lucrători comunişti şi altul de matrozi, formează o grupă de sine-stătătoare numită Mosyrskaia—de Mosyr—şi se îndreaptă spre Pinsk. Kievul cade, atacat şi de pe uscat şi de pe Nipru şi după reluarea lui, bolşevicii merg înainte, prin Korosten, Sarn şi Kovel. Cavaleria lui Budenii, pornită din Caucaz, se ciocneşte cu leşii la Sevira şi se îndreptă apoi spre Lvov. În stânga ei şi până la Nistru mai era încă o armată roşie, căreia i se împotriviau din răsputeri rămăşiţele armatei naţionale ucrainiene a Hatmanului Petliura. Bolşevicii atacă nodul de comunicaţii Bialystoc şi cad în spatele polonilor pe şoseaua Pruczana—Biels; la miază-zi polonii şi ucrainienii se împotrivesc bolşevicilor la Bug, apoi pe Siret şi Zbruci, pe care armata roşie le trece spre sfârşitul lui Iulie.

Ca un reflux uriaş, armata polonă dă înapoi, uneori hărţuită, alte ori aşternând, între ea şi duşman, stepa întinsă cât vezi cu ochii, muiată, pe-alocuri, de bălţi sau învărzită de păduri.

* * *

Aşezată între marginele răsăritului şi ale apusului, Rusia a trebuit să se împotrivească şi nomazilor asiatici şi europenilor statornici şi această nevoie de apărări deosebite şi mai târziu setea de cucerire, în spre lumină şi mare caldă, i-au dat călăreţul cazac, care năvăleşte şi pedestraşul răbdător, care mută cu cisma şi baioneta hotarele ţării şi stăpâneşte temeinic glia pe unde calcă.

Un cazac, Ermac Timofeevici, a cotropit Siberia, dar această nesfârşită ţară, mare cât un continent, n'a fost cucerită şi pe deplin stăpânită decât de piotaşul domol şi răbdător; mai târziu, drumul de fier, care străbate acele nemărginite pustiuri îngheţate, a uşurat şi desăvârşit isprava ostaşului.

În acest război Rusia îşi svârlise pedestrimea ei, care merge bucuros la moarte, dar nu şi la izbândă, călărimea lui Gaia, Zloba şi Budenii, căreia foamea şi dreptul la jaf îi da curaj să pătrundă până în spatele polonilor şi trenurile blindate, care luptau mai mult în jurul localităţilor de încrucişare ale marilor drumuri de fier, ce pornind din Petrograd, Moscova şi Kiev, tind toate spre Varşovia.

O brigadă de cavalerie roşie cade în spatele polonilor în preajma Wolzkoviecului, o alta în spre Radzivilov, iar la Bialy-Lasek pâlcuri de călăreţi bolşevici se strecoară, pe nesimţite, în spatele frontului polon şi le atacă rezervele. Buimăciţi, polonii nu mai ştiu încotro să se îndrepte. Abătuţi şi descurajaţi, se retrag în neorânduială, la orice lovitură a duşmanului. O unitate de cavalerie roşie vrând, hotărît, să se predea, la cea dintâi întâlnire cu polonii se îndreptase spre ei în goana cailor, asvârlind şepcile în văzduh; dar polonii abia îi zăriseră, că şi sunt cuprinşi de spaimă şi fug în desordine. Îmbătaţi de o asemenea izbândă neaşteptată şi uşoară, călăreţii bolşevici îşi schimbă gândul şi galopul lor de înfrăţire cu *tovaraşii* poloni se preface brusc într'o ucigătoare *lava*—şarja pe un rând, în arc, a cazacilor.

Marele Cartier General şi ziarele polone, în veştile ce împărtăşiau poporului, nu vorbiau decât de *retrageri pe locuri dinainte hotărâte*, de *eventualităţi posibile* sau *probabile*, de *conta-atacuri* şi *victorii îndoelnice*, ca acelea de la Dubno, Luck şi Susk, de *trofee cucerite de la duşman*, ca stindardul de la Radzivilov—o faţă de masă de cârciumă de pânză roşie, pe care o mână neîndemânatecă în ale scrisului zugrăvise cu slove de cerneală: *S. S. O. R. Brigada a II-a de Cavalerie*, îmbrăţişate de cuvintele foamei şi chemării la solidaritatea de clasă: *"Proletari din toate ţările, uniţi-vă"*, şi-l aninase de vârful unei lănci. Pânza pătată de băutură şi găurită de mucuri de ţigări eră atât de desgustătoare la înfăţişare, încât stindardul îşi pierduse măreţia de simbol şi de zdreanţă glorioasă.

Bolşevicii înaintează mereu, pe tot frontul cuprins între Prusia Orientală şi Nistrul nostru, mai vârtos spre Varşovia şi în josul Vistulei, spre Wloclavek, svârlind în încăerare cinci armate şi patru grupuri de cavalerie.

După cum în nenorocire îţi apare vie imaginea vremurilor fericite, mai înfrumuseţată încă de restriştea clipei de faţă şi închipuirea îţi rătăceşte mintea cu planuri amăgitoare, tot aşa şi în război: în retragere şi dezastru se pun la cale contra-ofensive şi se nădăjduiesc victorii de sfârşit de campanie. Aşişderea au făcut şi polonii, care-şi amintiau mereu de năvala şi victoriile lor din primăvară, plănuind o contra-ofensivă pornind de la miază-noapte, între Vistula şi Prusia Orientală şi o a doua, la miază-zi, pornind din Lublin.

* * *

Revoluţia comunistă, ieşită prea de vreme din copilăria ei idealistă, trecuse subit la cel mai reacţionar militarism şi războiul victorios, pe pământ străin, adusese, odată cu setea de expansiune teritorială şi redeşteptarea conştiinţei de neam. În locul internaţionalei *comuniste* Patria rusă, pe care o socotisera drept *puşcăria popoarelor* şi se bucuraseră de năruirea ei, aşa după cum, în veacul trecut, poetul lor Pecerin cântase voluptatea de a-ţi urî patria şi a-i dori cu ardoare nimicirea, prinsese viaţă din nou şi ardeă de dorinţa de a-şi redobândi slava de odinioară. Conducătorii comunişti, îmbătaţi de victoria uşoară şi greutăţile sub povara cărora îngenuchiă Polonia, reîncepuseră jocul vechilor diplomaţi moscoviţi, care socotiau că nu-şi fac meseria cu conştiinţă, decât făcând-o fără scrupul. Ca să arate însă lumii, uşor încrezătoare, că gândurile lor sunt nevinovate şi nu urmăresc decât tot fericirea popoarelor, Moscova avu grije să arate că, pentru bolşevici, rămâne sfânt dreptul noroadelor de a-şi hotărî singure soarta şi că izbânzile de pe câmpul de război nu le schimbă hotărârile şi principiile generoase, pentru care luptă.

Prietenii din afară ai Poloniei încep acum să caute care ar fi cel mai bun mijloc de a-i veni în ajutor în această luptă, unde nu se ciocnesc numai două armate, ci două lumi protivnice. Presa celor treizeci şi cinci de partide politice polone, pe care primejdia le redusese la mai puţin de jumătate, împărtăşia publicului, ce aştepta mântuirea ţării de la o providenţă de sus sau dinafară, tot felul de ştiri, în legătură cu mersul tratativelor diplomatice de la Londra şi Paris şi participarea de noui State, mânate de aceleaşi pofte nesăturate de concesii, privilegii şi preferinţe, eră socotită ca toţi atâţi aliaţi mai mult, pentru o cauză ce nu mai eră numai a Poloniei. În capitalele apusene vizitele diplomatice se înteţesc şi poporul polon, în bubuitul tunurilor ce începuseră să se audă confuz până la Varşovia, află că *explicaţiile se succed, atât la Paris, cât şi la Londra, într'un spirit excelent şi dispoziţiile reciproce ale negociatorilor permit speranţa că ele vor conduce în curând la o înţelegere complectă*—înţelegere menită apoi să stabiliască *şi mijloacele cele mai urgente, sigure şi eficace pentru asistenţa Poloniei*.

Sătui de scrimă oratorică, de comunicate alambicate şi de conferinţe, care nu hotărau temeinic decât ţinerea de alte conferinţe, polonii îşi amintesc că un mijloc de a ajunge la o înţelegere poate fi, uneori şi acela de a vorbi de-adreptul cu duşmanul. Solii păcii se întâlnesc la Baranovici, dar bolşevicii nu se mulţumesc numai cu încetarea luptelor; ei vor ca semnăturile, ce se vor aşterne, să întăriască şi începutul şi temeiurile păcii ce va urmă să vie. În neputinţă de a le împlini dorinţa, solii poloni suspectaţi urmăriţi şi supraveghiaţi de iscoadele bolşevice, sunt conduşi, fără prea multă ceremonie, de unde au venit.

Apusul, alarmat, ca întotdeauna şi împăciuitor, mai ales pe spinarea altora, când e vorba de tihna lui, vesteşte pe luptători că nu va sta nici el deoparte, că va da tot ajutorul pentru pace, dar că *nu trebuie să se confunde tratativele ruso-polone cu viitoarele tratative ruso-aliate, care vor formă deci obiectul a două conferinţe speciale, la care se vor discută, într'una din ele, măsurile de luat, pentru a asista Polonia în străduinţele sale eventuale, iar în cealaltă, găsirea unei soluţii la toate problemele, din deslegarea cărora ar putea ieşi garanţia păcii şi a bunelor relaţii dintre Polonia şi vecinii săi din est.*

Cum stăta fericire nu putea cădea pe de-a'ntregul şi dintr'odată asupra bietei Polonii, încleştată într'o luptă pe viaţă şi pe moarte, solii ei pornesc din nou în spre graniţa ce se tot mută mereu, spre inima ţării şi se întâlnesc cu ai duşmanului, la Minsk, dar sosesc prea târziu, din pricina *relei funcţionări a serviciilor radiotelegrafice*—acestea mai puţin binevoitoare pentru Polonia decât diplomaţia occidentală.

Noua conferinţă a hotărât, fără îndoială, ceva, în legătură cu evenimentele, în calea cărora a avut meritul că nu s-a pus, lăsând lucrurile să-şi urmeze mersul lor firesc şi pe bolşevici să ajungă la porţile Varşoviei, la Radzymin.

* * *

Polonia era îngenuchiată.

Odinioară, când vecinii săi, hrăpăreţi şi fără scrupul şi omenie, se aruncaseră asupra ei şi o împărţiseră între ei, un monarch, pe care Istoria l-a uns ca "cel Mare", spusese cu cinism, luându-şi partea: "ţara aceasta a împăcat pe protestanţi, pe catolici şi pe ortodoxi, fiindcă s-au împărtăşit cu toţii din aceaş cuminecătură".

Abia reînviată, duşmanul cel mai neiertător şi mai crud se aruncase din nou asupra prăzii ce-i scăpase din ghiare. Tovarăşii-comandanţi Tuchacevski şi Budenii călcau pe urmele prinţilor feld-mareşali Suvorov şi Paskievici. Oştile revoluţiei eliberatoare a proletariatului, asemenea celor ale Ţarului autocrat, susţinător de tronuri, ajunseseră la Wloclavek, în josul Vistulei, la miază-noapte şi sud de Varşovia. Presiunea şi ameninţarea lor avea să uşureze atacurile hotărâtoare de la Radzymin, către care se îndreptă, în pripă, oastea ce o scotea Polonia în primejdie.

Polonia îşi aştepta sfârşitul sau mântuirea.

* * *

Vitrinele bogate şi strălucitoare desfătau ochii pofticioşilor de lucruri noui cu bunătăţile lor şi atrăgeau pe curioşi. Lumea se îndreptă spre Vistula, pe strada largă Ierusalimska sau pe Novy Swiat, în spre locul de plimbare Ujazdov. Mulţimea pestriţă forfotia înfrigurată, dar fără rost pe trotoarele largi şi lucioase, cu părerea de rău că locurile de petrecere erau închise şi muzicile amuţiseră. Clădirile măreţe şi prăvăliile îmbelşugate se răsfăţau în dogoarea soarelui de August, dar strălucirea lor părea adumbrită de melancolia zilei de azi şi nesiguranţa zilei de mâine, care avea sa hotărască dacă bunurile pământeşti sunt hărăzite tuturor, deopotrivă, *panului* avut, cu strămoşi zugrăviţi în armură medievală, pe pereţi de castele, ca şi muncitorului îndobitocit de truda aprigă pentru pâinea, pe care niciodată nu o are întreagă. Grupuri de ofiţeri tineri, chipeşi, în uniforme noui şi cu fireturi, cu porte-bonă şi pistol la centură [illegible] se îndreptau spre Statul Armatei ori spre Hotelul Bristol, în tovărăşia femeilor frumoase şi elegante, care-şi atingeau, din mers, trupul mlădios de felină, de armura *bravilor apărători ai patriei*, învăluindu-i într'o privire pătimaşă de pisică în călduri. Motocicletele şi automobilele militare alergau zănatice spre Vistula, asurzind lumea cu semnalele lor ţipătoare. Valul de oameni cuprinse amândouă trotoarele şi părea un miriapod uriaş, cu mers deşuchiat. Răsturnate pe pernele moi ale echipagiilor luxoase, perechile fericite se îndreptau spre parc. Automobile militare, cu fanion de comandament, mânau grăbite şi conducătorii lor cereau energic să li se facă loc de trecere. În cazemata capitonată a maşinei apărea uniforma proaspăt călcată a bravului de la cine-ştie ce vag comandament sau unitate în curs de formaţie.

Dar aceasta nu era Polonia, ci numai spuma abjectă, pe care furtuna ce clocoteşte în adâncuri o asvârle la suprafaţă şi dă pretutindeni aparenţa lucrurilor. Sub stratul acesta de falsă strălucire şi beatitudine animalică de oameni de prăsilă, cărora nu le turbura tihna nici o catastrofă, sângera Polonia oţelită în nenorociri şi suferinţe, dar nevroind, cu cerbicie, să-şi aştepte sfârşitul în pat de curtezană.

Toţi polonii, care aruncaseră sămânţa vre-unei idei sau spuseseră un cuvânt în care credeau, chemau acum poporul la arme. Către ţărani cuvântă Witos, primul ministru, ţăran şi el şi rămas ţăran chiar în înalta dregătorie, la care ajunsese, în vremurile cele mai grele ale ţărei sale, iar fostul ministru al afacerilor străine, nobil de obârşie, dădu pilda, urmată de mulţi pani din *szlahta* intrând voluntar într'un regiment de ulani.

Pe asfaltul străzilor, pe zidurile clădirilor, pe felinarele de pe uliţe şi pe copacii din grădinele publice, erau lipite afişe, îndemnând pe toţi ce puteau purta armele, să plece pe câmpul de luptă. Grupuri de studenţi, de lucrători, de băieţi de prăvălie, de târgoveţi, înarmaţi şi rânduiţi ostăşeşte, treceau, cântând cântece patriotice, spre Vistula şi de acolo mai departe, de unde venia glasul tunului. Armele le purtau cu neîndemânare şi pasul lor liniştit n'avea nimic ţeapăn şi de paradă, dar nici nu şovăia în drumul spre moarte. Afişe uriaşe colorate şi cu figuri arătau cum hidra bolşevică vrea să sugrume Polonia. Poarta Universităţii era acoperită de o pânză albă cu tiparul în sânge al unei palme uriaşe, care simboliza laba de căpăun a colosului moscovit, iar mai jos era acăţat, într'un cui, un knut, pe care polonii nu-l cunoscuseră sub forma aceasta, ce te cutremura de groază şi de indignare: de o coadă de lemn, era prinsă o spirală de oţel, care se sfârşia cu o măciulie colţuroasă de plumb, cât un pumn de copil. O frânghiuţă, petrecută prin lăuntrul spiralei şi prinsă cu un cap de mâner şi cu celalt de măciulie, slujia ca siguranţă, îngăduind, în chipul acesta, ca loviturile să poată fi date cu toată puterea. Un bătrân mustăcios, cu înfăţişare de polcovnic în retragere, spunea, descriindu-l curioşilor, că e knutul unui comisar bolşevic, prins în luptele din apropierea Varşoviei.

Prin mulţimea înfrigurată şi îngrijorată, trecu un ofiţer francez, îndreptându-se grăbit spre palatul Potocki, unde se găsia Misiunea lor. O fată blondă şi sveltă îi

(Urmează pag. 12.)

tare drumul, întinzându-i o floricică albastră, ce se vindea pentru spitalele polone.

—"*Pour votre grâce, mademoiselle*", îi spuse cochet franțuzul și apoi, devenit deodată serios: "*et pour l'héroisme polonais*". Puse mâna în buzunarul tunicii sale bleu-horizon, scoase câte-va mărci, le dărui fetei, care, intimidată, plecase în jos ochii ei nevinovați, de culoarea albăstrelelor de câmp și porni mai grăbit, spre palatul Misiunei.

La toate colțurile de uliță se adună pentru armată tot ce poate fi de folos ostașului și lumea da bucuroasă, fie-care după puterile lui. Ziarele anunțaseră că marii proprietari de pământ dăruiseră Statului cinci miliarde de mărci.

Pâlcuri de femei umblau pe ulițe, intrau prin parcuri, prin magazine, prin cafenele, luau de gât pe cei ce li se părea că sunt de vârsta oastei, le strigau, zgâlțâindu-i, că țara e în primejdie și le cereau socoteală, de ce nu sunt pe front. Târgoveții bătrâni se înscriseseră voluntari, cu miile și încercau să-și slujească țara, după puterea și priceperea lor în ale oastei, pe care în tinerețea lor o slujiseră fără suflet, sub steag străin și dușmănit.

Un șirag de țărani înarmați numai cu coase, ce le țineau pe umeri, în chip de arme, trecu pe strada principală, urmăriți de privirile pline de nădejde ale târgoveților, care vedeau în ei un simbol al țărănimii polone, ridicându-se cu ce avea la îndemână, ca să lupte împotriva cotropitorului țării.

Sublim simbol, dar numai simbol!

Țărănimea nu venia de bună voie la oaste și oficialitatea polonă găsise explicația, pe care o împărtășia publicului sub forma unui comunicat, spunând că, fiind în toiul muncilor agricole, țăranii sunt tot atât de folositori la lanul lor—pe *frontul muncii*, cum îi numia într'o fericită inspirație scribul, rămas anonim—ca și pe *frontul luptei*.

Se înseră.

Lumea foiotă pe uliță, nestâmpărată, ca și cum ar fi vrut să scape de timp ca de o povară. Ceasurile ce veniau puteau să-i aducă mântuirea, pe care o aștepta de unde-va, de la Dumnezeu sau de la oameni, fără să-și dea seama de unde va veni și cum. La lumina felinarelor ce începuseră să se aprindă, ciți vestea dureroasă că bolșevicii au ajuns la Radzymin.

* * *

De pe strada Krolevska, automobilul Misiunii militare române coti la stânga trecând prin fața Hotelului [illegible]

RADZYMIN

îndreptă spre cârciumă, să stea la taifas cu negustorul, ce urmărise întâmplarea, din pragul prăvăliei. Aprinseră țigările și începură o convorbire [illegible] veniau, ca un *leitmotiv* "*proșe pana* [illegible] comunist".

Ivan Ivanovici, prizonierul, privia [illegible] loni și nu mai înțelegea nimic. De [illegible] tese vinovat oamenii aștia? Că e [illegible] priceputse el din ploaia de ocări a [illegible] și bazaconia asta?

Prin părțile Okei și Oremburgului [illegible] el a trăit deavalma cu toți ai lui, cu [illegible] hrănește împreună și *Mirul* dă fie[illegible] duială la viață. Când ogorul s-a [illegible] poate hrăni pe toți, pleacă cu ceata [illegible] la lucru, dar nu-și uită niciodată [illegible] lui—la care se reîntoarce, după ce [illegible] — de birjar—sau sculele de [illegible] le caută de lucru, îi tocmește, prim[illegible] merindea, casa și drumul pentru [illegible] să cheltuiască, de capul lor, decât [illegible] tun. Tot el îngrijește de cei bolnavi [illegible] împarte frățește, la toți, făcând pa[illegible] potrivă și bolnavilor și celor fără lu[illegible]

Și pentru asta îl dușmănesc *Polonii* [illegible] că e comunist?

Și de ce l-au trimis pe el *zornarcom* [illegible] A luptat el ca să scape Kievul, dar [illegible] tot zbuciumul și toată vărsarea de [illegible]

[illegible]

(Urmează pag. 14)

TEODOR AMAN

Teodor Aman s'a născut la Craiova, în 1831. Orfan de tată, s'a mutat mai târziu la București, cu mama sa. Wallenstein, profesorul de desen al tânărului Aman, a fost uimit de talentul precoce al acestuia și i-a prezis un viitor frumos. Din această epocă, 1843, ne-a rămas o aquarelă care dovedește o profunzime de sentiment și o ascuțime de viziune, puțin comune la un copil de 13 ani, ca și un sentiment, deja sigur, al formei: este vorba de schița pe care copilul a făcut-o după bunica lui pe patul de moarte, schiță care se păstrează la muzeul Aman din București.

La 1851, Aman se găsește la Paris, unde ia lecții cu Martin Drolling și François Picot. Dar el nu se mulțumește cu lecțiile primite de la acești profesori, privește în jurul lui, se instruiește, se lasă pătruns de arta lui Courbet, ceiace este surprinzător pentru un străin fără experiență, și de a lui Couture. Autoportretul plin de grandoare, unde se simte în atitudine, în desenul viguros și mai ales în coloritul sumbru și efectele de lumină, ecoul imaginilor din Courbet din *l'Homme à la ceinture de cuir* sau din *l'Homme blessé*, care se găsește la Luvru, datează din această epocă. Cu tot acest succes, Aman continuă să studieze. Izbucnind războiul Crimeei, tânărul român, ca toți pictorii, a început să viseze realizarea unor frumoase tablouri militare. Mai conștiincios decât mulți alții care s'au inspirat din faptele de arme ale celui de al doilea imperiu, Aman a cerut și obținut permisiunea de a vizita câmpurile de bătaie și de a lua note. Și a sa *Bătălie de la Alma*, expusă la Paris, a stârnit entuziasmul. La această epocă el pictează cu bogăție de nuanțe și perspective; studiază fiecare parte a compoziției și nu disprețuiește frumoasele tonuri calde, roșul, brunul, pe care știe să le acorde cu verdele pământului, cu albastrul sumbru al uniformelor, cu albastrul delicat și transparent al cerului. Muzeul Toma Stelian păstrează o operă reprezentativă a acestei perioade bune din activitatea pictorului.

Nimbat de un mare prestigiu, acest artist de 27 de ani, deja apreciat la Paris, își face reintrarea în București, în 1858. Prezența lui este o binefacere pentru arte,

Personagii într'un peisaj

exemplul său o încurajare pentru tinerii care aspiră să devină pictori. Toată societatea bună voiește să aibă tablouri pictate de Aman. El muncește cu ardoare și-și acordă apoi distracții de mare senior, care îl fac și mai celebru încă. Căsătorit cu o frumoasă femeie spirituală al cărui portret pictorul l-a făcut în mai multe rânduri, casa sa devine unul din centrele vieții intelectuale ale Bucureștiului. Are proiecte mari: să înființeze un salon periodic, o expoziție a pictorilor în viață—care se deschide într'adevăr în 1865—să creeze o școală de Arte frumoase pentru instrucția profesională a artiștilor. Hotărîtă în 1863, școala nu a fost deschisă în mod oficial decât în Decembrie 1864. Succesul îl favorizează din toate părțile. Se sbate, creează elevi, este consultat de guvern în toate ocaziile când este vorba de artă. Își construiește o casă fiind în același timp arhitectul, sculptorul, decoratorul și pictorul ei. Revine adesea la Paris, este atras de arta ușoară, de virtuozitatea spirituală și savantă a lui Fortuny, a lui Munkaczy cărora, ca și lui, le plăcea să adaoge la gloria lor de artist, un mare rol monden.

Autoportret

Pictează portrete, în care influența lui Couture se face simțită adesea, cu măestrie și fidelitate, scene orientale și colțuri de atelier pentru care soția lui îi servește adesea de model. Amintirea lui Couture este evidentă deasemeni în toate aceste episoade, puțin artificiale, dar puse în scenă cu dibăcie. Unele probleme pe care și le-au pus impresioniștii îl interesează și îl preocupă: să redea lumina care joacă pe straturi de flori, să ajungă la strălucirea culorii, la căldura tenului, fără să recurgă la tonuri de umbră, la întunecimi și contraste, care erau pe atunci curente la cea mai mare parte din pictori. Ceiace caută și obține, este desigur diferit de lucrările și de rezultatele obținute în aceeași vreme de [illegible] maeștri ca Monet, Pissarro, Sisley. Aman nu-i cunoștea sau îi cunoștea insuficient [illegible] Paul Szinyey de Merse [illegible] a reda lumina prin culoare, de a sugera atitudinile în care se scaldă figurile în plină natură. Din anumite puncte de vedere, pânzele în care bănuim aceste preocupări ale artistului, sunt cele mai sugestive din opera sa. În ele îl vedem luptând cu sinceritate cu dificultățile, fără să încerce să le ocolească printr'o virtuozitate de calitate îndoelnică de care, la drept vorbind, nu este totdeauna lipsit.

Sigur, Aman nu este o natură prea spontană și mijloacele sale îl trădează adesea. Aceasta se vede cu ușurință în câteva pânze care nu sunt terminate, în care părțile terminate și definitive, alături de spații numai schițate, dovedesc un efort continuu și răbdător, aproape la rece. Dar el era un adevărat pictor pentru care problemele de compoziție, de lumină, de armonie a culorii, contau mai mult decât o reușită datorită întâmplării. Era deasemeni un excelent educator și scrisorile care au rămas dela dânsul, adresate unor vechi elevi în călătorie de studii în străinătate, ni-l arată ca un spirit liberal dornic să le facă servicii. În plus, el este primul care în România practică în mod serios aqua forte, cu o pasiune constantă, dacă nu cu o înțelegere completă a resurselor minunate ale acestei arte magice. Pe această cale va fi urmat de Gabriel Popescu și N. Vermont. Primul, technician experimental și metodic, merge mai departe decât înaintașul său, cu toate că opera sa nu este atât de bogată, al doilea are o viziune mai amplă și o sensibilitate delicată.

Bătrânețea lui Aman este întunecată de intrigi de ale confraților, geloși și nepăsători, care nu-i iertau faptul de a fi creat opere frumoase, de a-și fi câștigat o mare importanță în domeniul artelor, de a voi să joace un rol în acest domeniu, de a fi ajuns bogat prin muncă. Calomnia, insulte, minciuna, totul este pus în mișcare pentru a face rău acestui om respectabil și bun, cu maniere delicate, în contrast cu neglijența multor altor artiști. El moare la o vârstă relativ tânără, la 60 de ani, în 1891.

Trebuie să reținem datele înființării școlilor de Arte frumoase din București și Iași, pe acele a creării Pinacotecii, adică a primei colecții serioase de artă la București. În sfârșit a creării unui Salon periodic în acelaș oraș. Acestea sunt dovezi autentice ale interesului pe care Statul și opinia publică le dau chestiunilor în legătură cu evoluția artelor și formarea artiștilor. Fiecare din aceste manifestări va avea o parte apreciabilă în nașterea școlii românești în timpul celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-. Nu că ele ar fi făcut să se desvolte geniul câtorva maeștri care constituiesc partea cea mai glorioasă a școlii românești de pictură, căci aceștia nu datoresc aproape nimic pregătirii oficiale, dar ele au format gustul acestei majorități care pretutindeni dă tonul unei școli de artă.

Aman era un pictor bun, dar nu un pictor mare. Dotat cu daruri grațioase, cunoscându-și meșteșugul, pătruns de importanța artei căreia i se devotase cu pasiune, era prea sclav desfătărilor superficiale pe care i le cerea mediul în care trăia. El nu coboară niciodată la aceste profunzimi de sentiment și de tăcere de sine din care se extrage substanța operelor nepieritoare. Era prea satisfăcut de el însuși, prea răsfățat de viață pentru a avea îndoeli, prea om de lume pentru a rămâne față în față cu conștiința sa de artist. Această virtute de temut este privilegiul celor tari. Ea era rezervată unui tânăr din București, plăpând, cu sănătatea delicată, natură meditativă, calm în aparență dar plin de o ardoare secretă.

Port în Franța

Ion Andreescu

Ion Andreescu (1850-1882) aparținea unei familii de mici burghezi, negustori de periferie [illegible] instăriți [illegible] în epoca în care fiii lor își făcea studiile secundare. Nevoit să le întrerupă pentru a-și câștiga pâinea de toate zilele, acesta începe să dea lecții de desen și intră la Școala de Arte frumoase din București. El nu are nimic în el ce să atragă atenția profesorilor. Este stângaciu, taciturn, afectuos, dar văzându-se desarmat în fața vieții, se strânge în el. El pictează deja, simțindu-se puternic atras spre pictură, dar numai pentru plăcerea sa și aproape în ascuns. Totuși, din arta care exaltă spiritul, el nu cunoștea nimic sau aproape nimic. El nu văzuse până atunci decât încercările camarazilor săi, pictura aproape insignifiantă a profesorilor săi. Nu bănuiește încă grandoarea

Autoportret

sarcinei ce-și asuma, dar știe că-i va consacra toate puterile sale. Așteptând ca să se facă lumină în spiritul său, se caută, așteaptă.

În orașul de provincie în care predă desenul la elevi aproape de vârsta sa, trece drept un sălbatec și un original. I se spune "bătrânul" și acest epitet spune mult asupra caracterului unui tânăr de douăzeci și doi de ani. E întâlnit adesea într'un crâng, aproape de oraș, cu un carton sub braț [illegible] Țiganii duc o viață mizerabilă în colibele de vălătuci acoperite cu paie. Andreescu este captivat [illegible] decât de poezia acestor existențe lipsite de [illegible] este lipsit de grandoare. Spre această epocă, în 1873, Societatea Prietenii Artelor Frumoase din București ia inițiativa să adune [illegible] și artiștilor tot ce se găsea în România ca pictură demnă de acest nume, națională și străină (1). Aceasta a fost un eveniment extraordinar, o bucurie rară pentru toți. Pentru Andreescu aceasta a fost o încântare, una din acele senzații puternice care hotărăsc cursul unei existențe. Alături de câțiva maeștri străini, triumfătorul era tânără [illegible]

Meri înfloriți

(Urmează în pag. 14)

Ion Andreescu

rul Grigorescu, reprezentat de un număr dintre cele mai bune opere ale sale. Pentru prima dată Andreescu și-a dat seama de posibilitățile ilimitate ale picturii, de misterele sale, de puterea sa. S'a descoperit pe el însuși pictor.

Ajutat de câțiva prieteni, reușește să adune o mică sumă pentru a merge în Franța, deîndată ce va putea, nu însă înainte de toamna anului 1878. In anii dinaintea plecării sale, a lucrat într'un fel de exaltare și progresele ce le-a făcut de la o operă la alta arată extrema rapiditate a desvoltării sale. Părăsind țara, ducea cu dânsul ultimele lui pânze, pe care voia să le expună la Paris. I-au fost admise toate la Salon. După toate probabilitățile, *Bâlciu de Buzău*, care se găsește la Muzeul Toma Stelian, făcea parte din ele.

In puțini ani, Andreescu devenise un pictor minunat. Aptitudinea sa de a vedea just și în mare se ascuțise și mai mult, mâna sa era mai suplă, modul său de a picta larg, mângâietor, expresiv, modelând forma cu putere, coloritul său cald și profund, cu această plenitudine de ton care se întâlnește în covoarele țărancelor românce. Numai el nu era satisfăcut, el aspiră mai sus, vrea să se familiarizeze cu maeștrii, să cunoască procedeele lor. Analizează, observă, se întreabă pe el însuși și întreabă pe alții. Courbet îl câștigă, acest pictor magnific, încă departe de a fi admis de toți, ca și peisagiștii de la Barbizon pe care Andreescu voiește să-i vadă la ei acasă, în pădurea și în fața câmpiei pe care le-au făcut celebre. Se simte atras de asemeni de câțiva impresioniști, în special de Sisley. El încearcă să-și pună de acord preferințele. Nu încetează de a lucra și de a produce: peisagii, portrete, naturi moarte. Nu se dă înapoi din fața marilor compoziții și trimite regulat la Salonul dela Paris și la cel dela București. Se simte din ce în ce mai stăpân pe darurile sale. El oferă în pânzele sale acest amestec greu de definit de energie și de tandrețâ, care este poate trăsătura distinctivă a școlii, dar care la nici un altul dintre Români nu atinge acest grad de plenitudine. Un instinct grav nobil dictează alegerea motivelor. *Stâncile dela Apremont*, *Interiorul pădurii*, *Studiul de stejari*, *Meri în floare* dela Muzeul Stelian, câteva tablouri dela Muzeul Simu și dela Muzeul Kalinderu, aparțin aproape toate acestei epoci, ca și o parte a colecției Clubului Tinerimea, a colecțiilor Lazăr Munteanu, Zambaccian, Rășcanu sau acela a Băncii Naționale. Un mic cerc de amatori, printre care familia Belu, prietenii lui Manet și Monet-care fac trăsătura de unire între compatriotul lor român și acești maeștri francezi-cumpără această pictură pe care ceilalți Români o găsesc încă stranie. Andreescu nu se plânge. Buna stare, succesul, îi sunt indiferente, poate chiar și gloria.

Studiu pentru un portret.

O boală veche, neglijată și necomplet vindecată, îl obligă să revină în țară (1881). Cu toate că suferind el continuă să picteze și să aprofundeze genul său de pictură. O înbunătățire înșelătoare a sănătății se face simțită și-l încurajează să reia drumul Franței. Suntem în anul 1882, anul în care produce cele mai frumoase opere, *Iarna la Barbizon*, din colecția Zambaccian, *Studiile de case primăvara* de la Clubul Tinerimea, pateticul portret al artistului păstrat la Pinacoteca din București, câteva naturi moarte în diverse colecții. Este condamnat, nu mai are mult de trăit. Trăsăturile accentuate, cearcăne negre, expresia suferinței și a bătrâneței înainte de vreme, mâna descărnată, privirea nervoasă a ultimei sale imagini, o proclamă cu o evidență teribilă. Moare în vîrstă de 33 de ani, în 1882, la sfârșitul anului, la București. Toată opera sa este cuprinsă în zece ani. Când o treci în revistă, rămâi înmărmurit în fața acestei activități prodigioase, în fața acestei ascensiuni constante, fără o dare înapoi, fără un punct de oprire. Deîndată ce a murit, a fost uitat. Un singur nume preocupa atunci publicul și amatorii, acela al lui Grigorescu.

GEORGE OPRESCU.

(*) *Extras din cartea "La peinture roumaine de 1800 à nos jours", publicată în Elveția.*

(1) *Se găseau acolo opere de Lecca, de Aman, de Szathmary, de Tătărăscu, de Grigorescu, alături de picturi de Daubigny, de Achille Zo de Cranach, Crivelli, Tintoretto, Parmiggiano, Bol, Salvator Rosa, Giovanni Bellini, Van Dyck, adevărate sau false, ca și o "delicioasă pictură pe sticlă pe care se citește monograma lui Albert Dürer" cum se exprimă unul dintre criticii, puțin naiv, al epocii.*

RADZYMIN

(Continuare din pag. 12.)

fundul șanțului și privi cu băgare de seamă în jurul lui, ca un șobolan de câmp, când vrea să ajungă la un znop. Se sculă în picioare, cu o prefăcută greutate și porni cu pași sovăitori spre bateria, pe care, vădit, atunci o descoperise. Maiorul de artilerie, care-l urmărise cu privirea decând ieșise dintre tancuri, îi răsări fără veste înainte. După o scurtă privire, ca la o inspecție la "efecte", când îl văzu întreg și zdravăn, fără să-l mai întrebe ceva și fără să mai aștepte vre-o desvinovățire, se năpusti cu pumnii asupra lui, îmbrâncindu-l și alungându-l spre front. Năucit de lovituri, fugarul o luă la goană înapoi, de unde venise, dar scăpat din mâinile ofițerului, încetini mersul, își așeză mai bine ranița pe umeri și șapca în patru colțuri pe cap și porni încet și tot mai încet spre front, uitându-se cu o egală prudență și spre dușman și spre maiorul din baterie.

[illegible] în mâna stângă și unul în spate. Pe acesta, patru camarazi îl aduceau pe sus, lungit pe o brancardă și un al cincilea îi purta arma și ranița. Ofițerii români veniră în jurul lui, interesându-se de răni cu o ostentativă și politicoasă curiozitate, exagerat de admirativă. Locotenentul își potrivi aparatul fotografic și imortaliză scena eroului rănit în luptele de la Radzymin și a camaraderiei de arme polono-române. Tot el fu de părere să meargă înainte, pe șosea. Colonelul nu avu nimic împotrivă și lăsând automobilul în apropierea bateriei, porniră pe jos, printre tancuri.

La dreapta șaselei, împușcăturile încetaseră și lanțul de trăgători se oprise în adăposturile ce-și scormonia în grabă. In marginea pădurii din fața lui, nu se mai vedea nimic. Bateria tăcuse și tancurile se strângeau acum în coloană, pe șosea.

In curând ofițerii români ajunseră în apropierea unui post de comandă, adăpostit în șanțul șoselei. Prin prezența acolo a comandatului brigăzii, din care făcea parte și regimentul ce, în cele din urmă, catadixise să se fixeze pe teren și a aghiotantului său, crâmpeiul acela de șanț, cu un telefon de campanie, putea fi numit postul de comandă al brigăzii. Comandantul ei, un colonel scurt și gras, eși înaintea ofițerilor români, scuturându-și din mers uniforma prăfuită și-i conduse la postul său de comandă, unde sosise, pe un alt drum, un general italian, cu aghiotantul lui, însoțiți și ei de un ofițer polon.

Generalul italian, încă tânăr, cu pieptul tunicii sale cenușii brăzdat, în partea stângă, de șiruri de panglicuțe de decorații, vorbia cu multă volubilitate despre operațiile în curs și mai ales de cele socotite de el, că ar fi trebuit să fie întreprinse și aducea exemple strălucite de pe Isonzo și Piave, întrerupt doar de exclamațiile de exagerată și falsă admirație ale aghiotantului său. Ofițerul polon ce-i însoția, își răsuci mustățile, își potrivi decorația de la gât și folosind o clipă de tăcere generală, cum se întâmplă uneori și în palavrele vânătorești, se înfățișă românilor: "Contele X, din secția diplomatică a Marelui Cartier General polon. De partea cealaltă se auziră nume în *iu* și *escu*. Se făcură apoi prezentările, în poziție ostășească peste măsură de încordată și în bătăi sonore de pinteni.

Contele îi întrebă pe români cum le place Varșovia, dacă sunt bine *cazați*, se scuză că, din cauza *evenimentelor*, nu au, poate, tot ceace condițiunea și pozițiunea lor comportă și pentru a îndrepta și acest problematic mic neajuns—*les petits ennuis*, cum spunea el—se declară cu entusiasm, gata oricând, la dispoziția distinșilor oaspeți. Colonelul român îi mulțumi politicos și apoi îl întrebă de operațiunile din timpul zilei. Drept răspuns contele îi arătă centura unui comisar bolșevic, rupt de un obuz și insigna lui, steaua roșie în cinci colțuri, pe care le dăruise generalului italian, completând, prin aceste îndoielnice trofeele, expunerea în franțuzește a comandantului brigăzii, care avea o deosebită predilecție pentru "*la-bas*", cuvinte ce, în cugetul lui, înlocuiau o hartă cu toate accidentele terenului și cele patru puncte cardinale.

Locotenentul român privia, cu o curiozite și satisfacție de copil, cartea de vizită cu coroană cu nouă lăncii, pe care contele i-o dase, adăugând cu eternul lui surâs de suficiență: "*mon lieutenant*, să nu uitați că am schimbat cărțile de vizită sub focul inamicului". Scoase din nou harta, o privi cu atenție, se încruntă și fața lui colțuroasă se lumină deodată de surâsul de mulțumire al aceluia, care a găsit ce-i trebuia. —"Dar, zise el, ne găsim nu departe de Radzymin" și-i arătă colonelului său un punct pe hartă și apoi, la orizont, o turlă albă.

—"E exact"—adaugă generalul italian—"și mai la est, se găsește ultima linie polonă, pe care domnul comandant al brigăzii ar putea-o deplasa înainte și chiar ocupa, eventual, Radzyminul. I-am relevat domniei-sale importanța acestui punct, unde nu e exclus să fie decisiva. Pe Piave..." și începu descrierea unei bătălii hotărâtoare, care adusese celebritatea unei localități obscure, în ajun și tot atât de meschină mai târziu, în timp ce contele șoptia colonelului român, cu convingerea cu care un rufian napoletan îți laudă calitățile unei femei, pe care numai el o poate procura: "*c'est un savant, le général*".

Comandantul brigăzii tăcu, covârșit de atâta elocvență, ceace procură italianului satisfacția unei victorii complecte, deși nemărturisită de adversar și se mulțumi să dea regimentelor câteva ordine, prin telefon, după care avu o scurtă convorbire cu contele polon. Acesta explică străinilor că "*brigadierul ezită să întreprindă, din proprie inițiativa, o acțiune, care, prin independența ei, ar putea ieși din ansamblul operațiunilor și intenția comandamentului suprem*".

Locotenentul român mai privi prin binoclu și propuse apoi să meargă înainte, spre ultima linie de trăgători. Colonelul îi răspunse ceva, scurt și pe românește, dar contele polon luându-i brațul, cu multă grație, îi zise zâmbind mieros: "*allons y, mon colonel, ça sera extrêmement drôle*". Și convinși de acest argument, porniră cu toții spre linia întâia: locotenentul român, în frunte, sfredelind cu ochii orizontul apoi în șir, generalul italian, grav și îngândurat, ca și cum ar fi proectat vre-o noua ofensivă, colonelul român, la braț cu contele, care-i povestia ceva, al cărui secret îl cunoștea numai el, judecând după un "*vraiment? mais c'est epatant*", pronuntat de câte-va ori mai tăricel de colonel și la urmă, ofițerii poloni cu aghiotantul italian. Se apropiară de o cruce neagră, uriașe, înfiptă nu departe de șosea. Ascunsă de piedestalul crucii și de parapetul făcut din pământul adăpostului, unde se pitulaseră servanții, o mitralieră pândia, cu țeava spre dușman.

Amurgia.

Din spre pădure se revarsă o boare răcoroasă, pe care o sorbiau cu nesaț ostașii puși stavilă valului dușman. In adăpostul acela strâmt, se bucurau acum, în tihnă, de sentimentul existenței și fie-care clipă mai mult de viață, pe care glonțul o putea curma pe neașteptate, era o fărâmă de fericire deplină și cu neputință de dobândit în alte împrejurări. Inaintea ochilor, în zare, apărea Radzyminul, cu turla lui albă și căsuțele risipite, printre care șerpuia șoseaua, Radzyminul impasibil și inconștient de gloria câștigată în urma "*crâncenelor lupte*", care aveau să hotărască de soarta unui neam sau să aducă triumful unei idei, cu care alt neam vroește sa răstoarne orânduirea statornicită a vremurilor noastre printr'o zdruncinare, care să cutremure pământul întreg și apoi prăpădul să așeze lumea pe alte temeiuri.

* * *

Războiul a mers spre sfârșite.

Ca un uriaș, care se trezește din somnul pricinuit de suflarea duhurilor rele și-și sfarâmă lanțurile, în care-l încătușaseră pigmeii, Polonia s-a ridicat într'o svâcnire și încordare, mai presus de putințele omenești, învârtind din nou spada ce-i căzuse din mână. Draga spadă credincioasă, singura aducătoare de izbândă, de libertate sau de moarte glorioasă.

Oastea ei nouă, strânsă și instruită în prăpădul dezastrului, dar însuflețită de fiorul răzbunării, pune zăgaz dușmanului, îl țintuește pe loc și-l asvârle apoi spre granița de unde venise.

O armată, aflată între Plock și Modlin, lovește pe bolsevici la Ciechanow și Mlawa, iar din Varșovia pornește altă armată, care-i atacă prin Radzymin, în spre Ostrolenka și Lomza și de acolo mai departe, spre Biaystok și Bielsk, resfirându-se apoi, o parte spre miază-noapte și alta spre miază-zi. Cu sabia polonă în șale, bolșevicii dau îndărăt pe tot frontul.

Polonia a învins, dar cine i-a adus izbânda?

Oamenii? —Nu.

Omul? —Nu, or cât ar vroi nebunia gloatelor, să-și făurească idoli, care i-ar putea da fericirea imediată sau cu zăbavă, întreagă sau cu fărâma.

A învins acea putere neînțeleasă, statornică și fatală, care aduce, la rând, întunerecul și lumina, viforul și arșița. Neiertătoare ca natura, inevitabilă ca moartea, tainică și peste mintea omenească de priceput, ea nu îngăduie și nu va îngădui niciodată ca un neam nevinovat și o cauză dreaptă să piară sub knut și pinten.

Varsovia, 1920.

OLENIN.

"Horă", de N. Grigorescu.

NOTE PE MARGINEA CARTILOR

V. Posteuca, N. Novac si N. S. Govora: Poeme fara tara *

Acum patruzeci de ani, în anii neutralității, Octavian Goga a publicat într'un volum poeziile scrise în pribegie, "Cântece fără țară". Este o mare diferență de ton, de adâncime a emotivității, de lirism. In "Cântecele fără țară" ale lui Octavian Goga, un iz de retorică altera valoarea literară prin scăderea conținutului emotiv pe când în "Poeme fără țară", intensitatea sentimentului dă expresiei poetice o autenticitate literară. Atmosfera este fundamental deosebită; în 1914-1916 ea era politică, azi este profund umană și aceasta explică de ce simțim cum căldura sentimentului ne dogorește, iar emoția este interioară, cu o vagă sfială de exteriorizare literară. "Poeme fără țară" rezumă liric tragedia pribegiei, rezumă toată chinuitoarea obsesie a îndoielii întoarcerii și încordarea patetică de a respinge înfrângerea resemnării:

"De-o fi să nu ne-ntoarcem niciodată
Tu să-i aduni pe cei ce vor rămâne
Și să-i îndemni spre zilele de mâine
Să creadă, să râvnească, să se bată..."

(VASILE POSTEUCĂ.)

Muzica interioară a cuvintelor redă fluidul unei emotivități, care ne cucerește ca muzica unei orgi magice; ne regăsim în ceiase avem mai profund uman în noi, avem iluzia că aceste poeme închid șoaptele singurătății noastre, îngână tristețea nostalgiei fiecăruia dintre noi. "Poeme fără țară" tâlmăcesc freamătul confuz al sufletelor tuturor pribegilor, constituind cel mai suprinzător document moral al exilului. Fiecare ne spovedim în aceste poeme, nu citim un singur vers fără să regăsim ecoul gândurilor, bătăilor inimilor noastre. Marea taină a poetului se reduce la însușirea de a deștepta corespondența acelorași sentimente, acelorași emoții în alte inimi. Dramaticele oscilații ale fiecăruia dintre noi între speranța că totul este un provizorat și obscura, tenacea temere că ne sbatem în fața unui definitivat nu rezumă sbuciumul izolat al unui individ, ci drama unei întregi colectivități umane. Aceste "Poeme fără țară", rezumă cântecul grav, de o continuă melancolie al acestei umanități stranii căreia administrativ i s'a dat o etichetă: persoană deplasată:

"Două litere pe-un petec de hârtie
Milioane de vieți în monograme...
Asta ni-e viața grea de tragedie
Strigătul înnăbușit de plâns și foame...

Prunci nelegitimi ai unei maștere istorii
Și-ai grozavului soldat numit războiul,
Ne târîm de mila altora ca cerșetorii,
Și dansăm, strigoi, prin lume tontoroiul...

Fără țară, fără case, fără viitor
Nu ne mai oprim nicicând din mers...
Ochii ni-s secați de lacrimi și de dor
Jalea nu ne mai încape'n univers...

Huiduiți și fugăriți din prag în prag
Desnădejdea roade'n viața-ne săracă,
De soldați fără de patrie și steag:
Storși de frig, tuberculoză și barcă...

Povestim așa: Iți mai aduci aminte?...
(Plânge bunul Dumnezeu în rând cu noi.)
Zări de chin în urmă, noapte înainte
Pribegie, sânge, moarte și războiu...

Crâncen veac pe frontispiciul tău voi scrie
Vers de foc să nu se șteargă niciodată
Și să mustre omenirea'n veșnicie
Un nou blestem: Persoană deplasată."

(VASILE POSTEUCĂ.)

Este un strigăt sfâșietor, revolta neputincioasă în fața prăbușirii unei civilizații de sub dărâmăturile căreia se aud gemetele agonizanților. Ceva comun la cei trei poeți, în această prelungită elegie, ceva asemuitor plânsului înghițit al unor orfani cari vor să nu pară frânți de vitregia destinului:

"Ceva pe drumuri înapoi te cheamă
Și'ncepi a plânge că ți-e dor de țară..."

(VASILE POSTEUCĂ.)

"Mă duce dorul dintr'o țară'n alta
Cu traista tristeților pribeag
Tăindu-mi versu-n inimă cu dalta
Așa se stinge tot ce mi-a fost drag..."

(VASILE POSTEUCĂ.)

Aceiași tonalitate și aceiași tematică lirică la Nicolae Novac în elegia "Către un prieten drag". Aici emoția este așa de concentrată, încât cuvintele par încărcate de nectarul durerii:

"Prietene,
într'o seară ca asta, tristă și cețoasă
noi vom închide ochii undeva-departe
într'un parc pustiu pe o bancă
sau poate într'o crâșmă la o masă,
sub pleoape grele,
umbra dragă a mamei, a Patriei și a iubitei
noi vom pleca de-aici tăcuți
și neștiuți de nimeni.

Ne-om cufunda în moarte
ca'ntr'o cetate de smoală,
trecerea noastră dincolo,
va fi totală și goală
Ca și când în realitate
nimic nu ar fi fost,
ca și când nici viața și nici moartea
nu ar fi avut pentru noi nici un rost."

Exact acelaș conținut emotiv în "Exilații", de N. S. Govora:

"In port, în taverna săracă și murdară
Ca într'un panoptic, stau exilații, în scaune
(încremeniți.
Peste chipurile îmbătrânite și galbene ca
(de ceară,
Iși fâlfâie aripa, hulubii amintirilor, obo-
(siți..."

Sau în "Cântec pribeag", în care desnădejdea află tonul potolit al unei resemnări de o nesfârșită tristeță:

"Mai vine o toamnă s'apese pe noi
Cu ceruri de pâslă, cu cețuri și ploi.
Și capul se lasă ca plumbul pe mână,
Intoarcerea iarăși, la anul s'amână

Și sapă-ndoiala cum cariul în lemn,
Când crește răbojul cu încă un semn.
Incepe să doară, ne'nvinge aleanul
Să spunem într'una, la anul, la anul..."

Cum ne regăsim în aceste "Poeme fără țară", în care emoția nu este alambicată, imaginile nu sunt artificiale, cum ascultăm șoapta propriilor noastre gânduri, bătăile de inimă, ca și când cei trei poeți ne-au fost duhovnici! Este firesc, în general, ca exilul să dea o bogată producție lirică, și exilul românesc s'a dovedit îndeosebi fecund, dar în imensa producție o selecție se impune. Vasile Posteucă, Nicolae Novac și N. S. Govora rețin atenția, sunt trei autentici poeți ai exilului. Ceiace caracterizează poezia lor este absența de retorică, simplitatea mijloacelor de expresie folosite pentru a realiza o atât de intensă redare a unor sentimente adânc simțite. Bieți călători înspre necunoscut, purtând ca unică bogăție povara amintirilor (ca "traista tristeților" spune atât de sugestiv Vasile Posteucă), dintr'o țară'n alta, pribegii, în măsura în care rămân inadaptabili, au o completă gamă lirică. Poezia exilului este expresia unui atașament față de trecut și a unui refuz zvârlit cu o îndărătnică tenacitate prezentului. Anii care trec îi smulg pe pribegi iluziilor spre a-i zvârli în ghiarele dureroaselor realități, dar ei află în amintiri băutura [illegible] creatoare de paradise artificiale.

Romanii aveau zeii casei, larii, pe care îi luau cu ei când își părăseau căminurile. Zeii lari ai pribegilor români au în "Poeme fără țară" o emoționantă carte de psalmi. Și cum cred că poezia este pură când ea reunește toate flacările prismei sufletului omenesc, colecția "Poeme fără țară" este expresia unei autentice poezii.

P. S.

* Editura "Carpați", Madrid, 1964.

Ion. Stegaru: Din Poezia rezistentei romanesti

Onofrei Puscariasul: Poeme din inchisoare

După "Drumurile prin furtună" și sărbătorirea autorului lor, dl Aron Cotruș, socotesc cărticica ieșită din truda dlui. V. Buescu, ca al doilea eveniment poetic al exilului nostru.

După părerea mea, toți stihuitorii exilului ar trebui să se aplece cu multă, foarte multă atenție, asupra celor 10 poeme. După cum se vede, nici închisorile, nici foamea și nici prigoana, nu au reușit să reducă muzele la tăcere. Dimpotrivă. Nu va fi deci de mirare, dacă la întoarcerea acasă, vom găsi acolo o producție poetică bogată, atât calitativ cât și cantitativ. Și se poate întâmpla ca să găsim o poezie care să se deosebească total de tot ce s'a scris prin diferitele țări ale exilului nostru.

Nu știu, se poate ca totul să fie o simplă ipoteză, dar s'ar putea întâmpla ca toți stihuitorii exilului, să se simtă rușinați că în atâta amar de ani au găsit timpul necesar pentru a se emoționa de cine știe ce nimicuri, să scrie versuri inspirate de femei brune sau-mai ales-blonde, inspirate de teoriile filozofice ale lui x sau y, când ei, cei din Țară, s'au inspirat numai și numai din crâncena realitate pe care au trăit-o, ei și poporul.

Fiecare dintre stihuitori își amintește cu neplăcere de prima participare la un cenaclu literar când și-a umplut buzunarele de manuscrise și inima de încredere și, după ce și le-a frământat cu degete nervoase pe sub masă, așteptând să-i vină rândul la citit, le-a băgat tot pe sub masă la loc, deoarece încrederea i s'a volatilizat și în locul ei s'a [illegible] un fel de rușine pentru ceiace a putut să scrie și să creadă că e de valoare.

Nu sunt deloc adeptul teoriei după care poetul ar trebui să scrie în aceste timpuri numai versuri patriotice. Socot însă că orice poet, orice scriitor român în exil, trebuie să-și închine jumătate din activitatea sa scrisului în slujba neamului.

Un prieten, poet veritabil, îmi scria nu demult în această privință, și-mi spunea că Eminescu nu a scris nici o poezie patriotică în timpul războiului nostru pentru independență; cântărețul acestei voinicești încleștări a fost Vasile Alexandri. Și Eminescu a rămas iar Alexandri s'a volatilizat. E un adevăr incontestabil acesta, totuși mie mi-e teamă de clipa întoarcerii, mi-e teamă să nu ne ascundem toți cărțile publicate sau manuscrisele și să nu roșim, așa cum roșim atunci când ne cade în mâini revista unui liceu oarecare, revistă ce ne-a publicat "operele" de la 15 ani. Să nu se uite că și poporul în anumite situații își are cuvântul lui în materie de poezie și încă, un cuvânt decisiv. Poezia lui Macedonski nu a fost lipsită de valoare și totuși, poporul i-a aruncat-o la coș.

In cărțulia de care e vorba, dl Buescu prezintă zece poeme ale rezistenței românești. [illegible] sunt venite din Țară, scrise în Țară. Mi se pare că o publicație românească [illegible] emis îndoeli asupra autenticității acestor poeme. Mărturisesc că am avut și eu aceleași îndoeli, înainte de a citi cartea. Ele au dispărut după lectură. Cine cunoaște scrisul dlui Buescu, va constata că nu este nici o legătură între acest scris și poeziile publicate. In plus, dl Buescu scrie o prefață în care afirmă categoric că poeziile i-au venit din Țară. Activitatea dlui Buescu de până acuma îl pune la adăpostul unei continuări a discuției pe această temă.

In ceiace mă privește, sunt total de acord cu dl Buescu. Ion Stegaru și Onofrei Pușcăriașul sunt doi poeți autentici. Nu mă raliez părerii dsale atunci când îl socotește superior pe Onofrei Pușcăriașul. După mine, amândoi au câte o poezie mai slabă: Ion Stegaru, București, Aprilie 1960 și Onofrei Pușcăriașu, [illegible]. Pe celelalte le consider tot atât de bune, pe ale unuia ca și pe ale celuilalt.

Ceiace cred eu, este că nu acestea sunt poeziile cele mai bune care s'au scris și se scriu în Țară și nu sunt chiar nici cele mai bune poezii ale autorilor Stegaru și Pușcăriașul: acestea au avut norocul să treacă cortina de fier, celelalte, desigur cele mai bune, așteaptă ziua eliberării. Și e normal să fie așa. Poeziile publicate de dl Buescu, au fost scrise înainte și până în 1960. Poezia iese din suferință. Ori suferința ocnașilor români, a mers și merge în creștere. Ea a crescut enorm de la 1960 până acuma. Acum câțiva ani, un prieten mi-a arătat un fragment scris de Radu Gyr, poetul aproape orb, agonizând pe rogojina unei închisori. Am avut toate motivele să cred că fragmentul era autentic. Am fost cutremurat. Asemenea sfâșietoare versuri nu le poate scri cineva oricât ar fi de talentat, dacă nu a trecut prin purgatoriul suferinței, dacă nu a trăit asemenea îngrozitoare experiențe.

Dar așa cum sunt, cele zece poeme publicate de dl Buescu, constituesc strigătul de alarmă și mai ales de disperare al Țării. Cititorul va constata că în nici una din ele nu se întâlnește vreo ideie existențialistă, nu se găsește nici o înserare calmă, nici o fată blondă și nici o [illegible] tristețe, ci numai foame, groază, durere, ură. Acestea sunt cele 4 elemente primare din poezia celor din cărțulia dlui Buescu și e probabil că nici nu vom găsi alte elemente în toată poezia ce s'a scris și se va scrie în Țară, în tot acest timp de restriște.

Poezia nu are nimic comun cu politica în general, dar desigur fiecare își dă seama că ar fi imposibil ca în poezia inspirată de aceste vremuri apocaliptice, să lipsească elementul politic. Acest element predomină în întreaga poezie ce [illegible] în Țară. Pe lângă anticomunism, antirusism, xenofobie în general, găsim în poezia lui Stegaru și un antisemitism, precis exprimat. Iată ce spune Stegaru:

"Ară-l pe Satana,
Fratele lui Ana" (pág. 33).

"Unde Domni și Jupânese
Iși gustau agale vinul,
Lifta rea-păing-își țese
Plase pentru prins creștinul;

Cresc pe lîngă vechi altare,
Ca ciupercile dughiene,
Și pe toate stau călare
Leprele galițiene" (Pág. 38).

"Tu-ți pierzi viața stând la coade
Pentru-o ceapă, pentru-o brânză;
Fiii "bravelor" noroade
Abia calcă de osânză" (pág. 41).

Ne surprinde că nici unul dintre recenzenții poeziilor lui Stegaru nu a remarcat versurile citate de noi.

Din poezia lui Ion Stegaru, cea mai realizată ni se pare "Prin ceață":

"Lunecând prin mâzgă, mă sufoc în ceață;
Nu se mai termină, parcă merg de-o viață.
Mă frământ ca'n vise, când pe loc e zborul;
Pare plumb aripa, bolovan piciorul."

și sfârșitul:

"Iat'o geană albă, sus, în cruci de toamne.
Creștet nins de munte-creștetul Tău,
(Doamne;
Sau părerea numai, înflorită'n mine?
Cât mai ține Doamne, ceața, cât mai
(ține?"

S'au emis în exil o mulțime de ipoteze asupra poeților ce se ascund sub aceste nume conspirative, Ion Stegaru și Onofrei Pușcăriașul și s'a afirmat că Ion Stegaru este Radu Gyr iar Onofrei Pușcăriașul, Tudor Arghezi. Credem că chestiunea nu are nici o importanță. In Țară se scrie pentru a se exprima durerea și ura care se [illegible] și cei ce scriu nu se interesează dacă versurile lor se resimt de influența unuia sau altuia dintre scriitorii consacrați. De exemplu, în poezia lui Stegaru se găsesc versurile:

"Glasul meu timid,
Crești cât un molid,
Crești cât un [illegible],
Strânge'n zborul tău
Dar pentru dușman" (pág. 30).

[illegible] este un element al misticei legionare și a fost des întrebuințat de Gyr în poezia sa. De aici s'ar putea trage deci concluzia că versurile din "De ziua [illegible]" sunt scrise de Gyr și Stegaru e el. Dar în cele cinci poeme găsim una intitulată "La meeting" și alta "București, Aprilie 1960". Din amândouă s'ar putea trage concluzia că aceste poeme sunt scrise de un om ce se află în libertate, ori Radu Gyr nu a mai văzut lumina soarelui, altfel decât printre zăbrele, din momentul în care Țara a fost "eliberată" la 23 August.

(Urmează în pag. 18.)

Carti, Reviste

Nu este deloc exclus deci ca Ion Stegaru să fie un alt poet cunoscut în literatura românească dinainte de eliberare sau, și mai simplu, un poet necunoscut înainte de acea dată, un poet născut din suferințele actuale ale Neamului.

Dar însădată, aceasta nu are nici o importanță. Important este că poemele lui Stegaru și Onofrei ne arată adevărata față a Țării de astăzi, ne arată groaznicele ei suferințe, ne arată gândurile ei.

Dintre poeziile lui Pușcăriașu, cea mai realizată ni se pare "Ast' noapte Iisus":

"Ast'noapte Iisus mi-a intrat în celulă,
O, ce trist, ce înalt era Crist!
Luna a intrat după El în celulă
Și-l făcea mai înalt și mai trist."

și mai ales sfârșitul:

—"Unde ești, Doamne?" am urlat la zăbrele.
.. Din lună venea fum de cățui.
M'am pipăit, și pe mâinile mele
Am găsit urmele cuielor lui..."

Deci în poeziile lui Stegaru și Pușcăriașu, nu se găsește nici o "filozofie", nici o "doctrină" și nici o mireazmă din poezia apusului, decadent sau nu, spre care ne îndeamnă să ne îndreptăm un poet "filozof", în paginile unei reviste "de doctrină" a exilului, spre a nu rămâne la momentul în care ne-am părăsit Țara.

Incheind cronica de față, se cuvine să adresăm și dlui Virgil Buescu—lectorul de limba română de la Universitatea din Lisabona—prețuirea noastră. Poeziile lui Stegaru și Pușcăriașu, ieșite din Țară, ar fi rămas în cine știe ce sertare—în cazul fericit că nu ar fi apărut sub alte nume, ca producție originală a lui x sau y—, dacă nu ar fi ajuns în mâinile pioase ale dlui Buescu. Dsa e departe de a fi un om bogat. Ca cei mai mulți dintre pribegi trăiește greu, de azi pe mâine. Și din puținul ce îl are, a sacrificat poate strict necesarul, pentru a da la lumină strigătele de disperare ale unor stihuitori din Țara înlănțuită. E un mesagiu. Și mesagiul acesta a ajuns la cunoștința pribegilor, grație trudei dlui Buescu.

Că acest mesagiu a avut răsunetul cuvenit în inima pribegilor—"miniștrii și deputații de mâine"—, mă îndoiesc. Un articol publicat de dl Buescu într'o publicație din Germania, ne dovedește contrariul. Credem totuși că dl Buescu are de ce să se simtă mulțumit sufletește: are recunoștința lui Stegaru și Onofrei Pușcăriașu, adică a Țării adevărate.

Grigorie al Sidei

de N. A. GHEORGHIU

Mitropolitul Grigorie al Sidei, a fost un vlădică român cărturar, din secolul al XVIII-a. Acesta a fost desigur motivul care l-a împins pe dl profesor Gheorghiu, modestul și neobositul cercetător, al trecutelor vremuri, să răscolească prin rafturi de biblioteci, să citească contribuțiile celorlalți scormonitori ai trecutului, într'un cuvânt să depună trudă, pentru a prezenta Românilor figura mitropolitului Grigorie al Sidei.

Grigorie al Sidei, a devenit mitropolit al Sidei pe vremea când în Muntenia era mitropolit protectorul său, tot un Grigorie. A voit și el să devină mitropolit al țării românești, candidând la scaunul rămas vacant în urma morții protectorului său, dar nu a avut norocul să fie ales.

Mitropoliile acestea, ale Sidei, Mirelor, nu erau desigur prea râvnite de fețele noastre bisericești, ele fiind mai mult onorifice și cei care deveneau mitropoliți în aceste scaune decorative, o făceau din lipsă de scaune efective vacante și, de cele mai multe ori, cu speranța că vor putea trece curând în unul din scaunele eparhiilor românești. Dl Gheorghiu ne citează cazul, în aparență curios, al lui Filaret, mitropolit al Mirelor, care a fost ales episcop al Râmnicului și, la această din urmă alegere, alegătorii au fost foarte încurcați, trebuind să facă dintr'un mitropolit un episcop.

Eparhiile Sidei, a Mirelor, etc., se găseau în părțile răsăritene cucerite de Turci, și după cucerire, s'a păstrat tradiția de a se consfinți arhierei pe numele vechilor eparhii vacante dispărute. Grigorie, vlădica de care se ocupă dl Gheorghiu, a fost ales mitropolit al Sidei-vechiul scaun metropolitan din Pamfilia (Asia Mică)-la 18 ianuarie 1783.

Vlădica Grigorie este însemnat pentru activitatea sa culturală. A fost meșter tipograf, tipărind o mulțime de cărți. Și nu numai le-a tipărit dar, cunoscător al limbii grecești și al tuturor cărților religioase de pe acele vremuri, a adus îndreptările necesare, îndreptări socotite și de cei de mai târziu, ca cele mai judicioase. Avea o bibliotecă bogată pentru vremea aceia-223 de titluri- și nu era limitată numai la cărți bisericești ci conținea și cărți literare, de morală, filozofice, didactice și chiar medicale. In testamentul său se găsesc toate titlurile cărților ce le-a avut, unele din ele, necunoscute de bibliografi.

Cartea dlui Gheorghiu este scrisă pentru specialiști, pentru cercetători, dar ea poate fi citită cu plăcere și, mai ales, cu folos, de orice Român. Cititorul va rămâne, în urma lecturii, cu multe cunoștințe din domeniul religios, al istoriei religioase, al literaturii, și mai ales, al limbii. Din documentele redate de dl Gheorghiu, cititorul își dă seama care era stadiul în care se găsea limba românească în secolul al XVIII-a.

Dl profesor Gheorghiu, ca atâția alți Români, a tipărit această carte pe socoteala sa. Și tot ca atâția alți Români, dl Gheorghiu nu este bogat. Cei ce doresc să aibă cartea, se pot adresa dsale, la Châtenay—Malabry (Seine), 22, avenue de Robinson în Franța. Costul cărții este de 750 de franci francezi. Dl Gheorghiu intenționează să tipărească o altă lucrare, intitulată Inchinătorul Sfântului Munte Athos. Este vorba de o operă a lui Ioan Comnen, profesor la Academia din București pe timpul lui Constantin Brâncoveanu și apoi mitropolit al Drăstrei, de un deosebit interes pentru legăturile țărilor românești cu Muntele Athos. Românii care doresc, se pot înscrie la aceiași adresă. Prețul acestei cărți va fi tot de 750 de franci.

Basarab il Grande

de Monsegnor ALOISE TĂUTU.

Istoria poporului român cunoaște o lungă perioadă de întuneric și alta, destul de întinsă și aceasta în timp, de umbră. Documentele, dacă nu lipsesc total, sunt puține și vagi. Deaceia, orice contribuție în acest domeniu, este binevenită și dacă nu reușește—probabil nu se va reuși niciodată—să risipească total întunericul sau umbra, face cel puțin ca ele să devină mai puțin dense.

Om de o vastă cultură-preoții români care au studiat la Roma sunt oameni de carte, obligați să cunoască multe limbi printre care latina temeinic (Monsegnorul Bârlea a tipărit nu de mult, în latinește, o carte asupra episcopului Bob)—, monsegnorul Tăutu a consultat o mulțime de autori români și străini (pe aceștia din urmă desigur în original), pentru a întocmi istoria lui Basarab cel Mare, fondatorul primului Stat românesc independent.

Din cele ce am citit până acuma de monsegnorul Tăutu, nu am tras concluzia că [illegible] clinic format", etc., ci că este un om modest, așa cum îi stă bine să fie un om de știință.

Cum chestiunile istorice, bisericești, etc., în sărăcia de scrieri ale exilului românesc interesează astăzi pături mai largi de cititori și nu numai pe cercetători, am face Monsegnorului Tăutu sugestia să publice și în românește broșura Sf. Sale, pentru a putea fi citită și de cei care nu cunosc limba italiană.

Buletinul militar, 7-8, 9, Anul II.

Incă o realizare datorită inițiativei particulare, oficialitatea-ca în toate celelalte domenii-, ilustrându-se prin absență.

Buletinul militar apare din truda perseverentă a dlui colonel Dan Ivanovici. In țară, ofițerii aveau la dispoziție, pentru formarea culturii lor profesionale, mai multe reviste militare. Exista una, România militară, care trata probleme generale militare și încă câteva, pentru fiecare armă în parte: Revista infanteriei, a artileriei, etc.

Era desigur și în exil nevoie de o revistă militară și anume una, care să trateze probleme generale, în genul României militare. Foștii ofițeri români, sunt puțini în exil. Din nefericire, cei mai inadaptabili dintre toți exilații, o duc greu, pentru a-și putea procura revistele militare străine. Puținii, care s'au adaptat, fac ca toată lumea, politică.

Ca în orice publicație începătoare, s'au simțit dibuirile, pașii nesiguri, inerenți oricărui debut. Astăzi se poate spune că, modest fără îndoială, Buletinul militar este o revistă care și-a atins țelurile ce și-a propus la apariție. Militarii români răspândiți pe toate cele cinci continente-e vorba de cei care se gândesc să fie și la întoarcere tot ofițeri, nu miniștri sau prefecți, ca toți exilații români care se respectă, și continuă să se cultive în domeniul lor în limita posibilităților—își trimit colaborările lor la revista dlui colonel Ivanovici. In ultimele numere întâlnim articole semnate de căpitanul Gospodaru, un studiu asupra luptei de partizani—asupra căruia atragem atenția tuturor ofițerilor—, semnat P. S. ofițer de transmisiuni, un articol intitulat "Forța militară rusă" de căpitanul Crutzescu, un altul intitulat "Stalingrad", de lt. colonel Silviu Mureșanu, informații militare, etc. Articolele sunt scrise frumos, cuprgător, simplu, și pot fi citite cu folos nu numai de foștii ofițeri activi și de rezervă, ci de orice Român sau Română care își dă seama că eliberarea României va fi în primul rând o problemă cu caracter militar.

(Urmează în pág. 18, coloana 3.)

Republica populara Romana la U.N.E.S.C.O

Buletinul Comitetului pentru Europa liberă "Cronica Românească în [illegible]" din [illegible] Noembrie publică știrea că o delegație culturală a Republicii Populare Române, condusă de Dl. Roșianu, președintele Institutului de Relații Culturale cu Streinătatea, a plecat spre Montevideo pentru a participa la cea de a 8-a sesiune a Adunării Generale a U. N. E. S. C. O.-ului. Cu acest prilej ar urma să se ia în discuție cererea R. P. R.-ului pentru admiterea în sânul acestei asociații, cerere rezolvată favorabil în subcomisiunile dela Geneva și Veneția și a cărei ratificare ar însemna admiterea unui regim care urmărește scopuri complect opuse Națiunilor Unite: îndoctrinarea politică cu forța a 20 de milioane de oameni, desnaționalizarea lor și falsificarea culturii și istoriei românilor.

Citind această știre, românii din exil au încercat un sentiment de imensă tristeță. Inșelat și abandonat satrapiei comuniste de către oamenii politici ai vestului, Poporul Român e trădat din nou de intelectualii occidentului, de oamenii culturii, de cei care degajați de meschinele combinații politicianiste și presupuși cunoscători ai primejdiei pe care marxismul o reprezintă pentru cultura și civilizația creștină a lumii, aveau obligația s'o apere opunându-se oricărei infiltrații, fie chiar sub inofensivul aspect cultural.

E o ușurință grea de consecințe, care dacă astăzi privește pe alții, mâine se poate întoarce împotriva însuși a celor care sub pretextul cultural sunt dispuși la orice transacții și cred naiv în posibilitatea unei armonioase "coexistențe" a oilor cu lupii.

In acest timp în spațiul carpato-dunărean drama poporului român se desfășoară mai departe nestingherită de nimeni. Terminată bolșevizarea prin proletarizarea întregei țări, s'a trecut la epurarea culturii de "imixtiunile burghezo-capitaliste" distrugându-se sau mistificându-se patrimoniul cultural românesc, la "purificarea limbii prin eliminarea cuvintelor cu resonanță latină, la substituirea valorilor culturale autentic românești cu gloriile culturii slave și să nu ne surprindă dacă într'o bună zi vom afla că s'a hotărît reintroducerea alfabetului chirilic, penultimă etapă a încorporării Republicii Populare Române în Uniunea Republicelor Sovietice.

O simplă privire asupra propagandei prin timbre poștale a R. P. R.-ului evidențiază exactitatea afirmațiilor făcute. Apar personagii cari oricât de geniale ar fi, aparțin culturii slave și nu au nimic comun cu neamul și geniul creator românesc. Gogol, Puskin, Maiakowsky, nu pot fi exponenții culturii românești și dacă acesta ste bagajul cultural cu care R. P. R.—ul se prezintă la adunarea generala a U. N. E. S. C. O.—ului, numai cei de rea credință nu se vor putea lămuri asupra intențiilor pe care Kremlinul le are cu țările din estul Europei care i-au fost dăruite cu o criminală inconștiență.

Deacea talentele reale sau pretinse, ale emigrației românești, în loc să falsifice adevarul istoric și să-și defaimeze neamul pentru interesul comercial al operei, sau să se ocupe cu problemele unei Europe decadente pentru a căror resolvare nu au competența și nici viziunea necesară, ar face mai bine să pună în slujba intereselor Neamului energia cu care critică patimaș eforturile generoase ale altora de a mobiliza și menține vie, ce bruma de licărire de conștiință românească mai pâlpâie într'o emigrație agonizantă. Decât b'eți aspiranți la periferia culturii universale, mai bine o situare pe prim plan în cultura românească, împăcând astfel impulsul creator, cu datoria sfântă de a nu minimaliza și nici disprețui specificul nostru românesc.

Primejdia este infinit de mare și dacă Românii pe care soarta i-a ajutat să fie astăzi liberi în occident, nu-și unesc eforturile în lupta pentru dreptatea cauzei românești, streinii nu o vor face și prin impasibilitatea noastră vom fi complici la crima împotriva poporului român începută cu Teheran, Yalta și Moscova și pe care vor s'o perfecteze acum la Montevideo.

In ultimul moment aflăm că la intervenția Marei Britanii, discuția cererii R. P. R.-ului de admitere în U. N. E. S. C. O., a fost amânată pentru doi ani.

Remușcările tardive ale Domnului Churchill sau conștiința crimei de les-europeneitate de care s'a făcut vinovat și pe care cinic o mărturisește în Memoriile sale? Nu știm. Pentru noi români această amânare nu înlătură pericolul. Intelectualii emigrației românești au obligația și un interval de timp suficient, pentru a lămuri opinia publică mondială și pe colegii lor occidentali asupra adevăratului aspect al culturii românești și asupra tipului de cultură radiată de Kremlin.

A nu o face, echivaleaza cu participarea la uciderea spirituala a Neamului-Românesc și poate cu sinuciderea lor.

T. P.

Noua sute de ani dela desbinarea Bisericilor

1054 - 1954

Nouă sute de ani au trecut decând s'a petrecut dureroasa ruptură a Bisericilor de Răsărit și de Apus. Nouă sute de ani decând conștiința creștină sângeră pentrucă haina cea necusută de mână a lui Hristos a fost sfâșiată. Nu ne socotim noi chiemați să facem procesul cauzelor care au dus la acea ruptură, a responsabilităților reciproce și a motivelor care au făcut ca ea să mai dăinuiască încă după nouă sute de ani. Ci doar, în calitatea noastră de simpli creștini, ce nu pot totuși să rămână indiferenți la frământările din sânul creștinătății și la soarta Bisericii dela care așteaptă mântuire, ținem să împărtășim fraților noștri, fie ei ortodocși sau catolici, această convingere: dacă am încerca din ambele părți să ținem seamă mai mult de ceea ce ne leagă decât de motivele care ne despart, motive care adeseori sunt atât de neînsemnate, poate că am putea înlesni munca de apropiere și am înlătura din drumul unirii o serie întreagă de piedeci care par încă de netrecut. O atitudine de continuă acuză, bazată de multe ori pe informații superficiale și tendențioase, bazată uneori pe resentimente personale, pe impresii și pe presupuneri, e tot ce poate fi mai dăunător frățietății creștine. Unirea, ca să ajungem la ea, trebuie mai întâi să o dorim cu toată sinceritatea inimii. Nu pentru ca să ne înfrângem unii pe alții, nu pentru a înlesni victoria unei părți asupra celeilalte, ci pur și simplu, pentru ca, îndemnați de credința, de dragostea și de nădejdea pe care le mărturisim împreună, să ștergem dintre noi discordia de veacuri, care, oricât am încerca noi să ne convingem de avantajele despărțirii, nu a adus și nu aduce niciun folos cauzei creștine. Dimpotrivă. Și numai cine a în stare să se pătrundă de astfel de sentimente, de sinceră și obiectivă recunoaștere a marilor interese ale cauzei creștine, peste prejudecăți și îngustimi sectare, poate îndrăzni să ia cuvântul în această delicată problemă.

M.

OAMENI, FAPTE, IDEI

Alexandrescu-Tololoi

In "Inșir'te mărgărite", sub formă de amintiri, dl N. S. Govora publică o schiță în care eroul Ionescu-Fofoloi, este profesorul D. Alexandrescu-Tololoi, de la universitatea din Iași, autorul monumentalei opere "Istoria dreptului civil român".

Inventivitatea în literatură este, în majoritatea cazurilor, o transfigurare a unor întâmplări reale, o accentuare a expresivității unor personagii cari au existat, autorul le-a cunoscut sau a avut imaginea lor, din povestirile altora. In viața de toate zilele, modelele eroilor transpuși într'un roman, sunt comune; existența lor monotonă, fără culoare, nu atrage atenția, nu poate deștepta nici un interes. O întâmplare tragică îi smulge din ritmul monoton al existenței cotidiene, le dă o patetică expresivitate și de sub învelișul mediocrității apar sentimente de o măreție nebănuită. Toată această emoționantă transfigurare a cenușiului cotidian este de scurtă durată, după care eroul se adâncește din nou în curgerea mediocră a vremii. La lumina unui incendiu, noaptea, cel mai banal peisaj capătă o patetică măreție; tot așa o neînsemnată existență incendiată de o mare pasiune, dă celui mai șters personaj dimensiunile unui erou.

Materialul folosit de un scriitor este luat din viața de toate zilele. Balzac se mândrea că a sporit registrele stării civile. De fapt el nu a făcut decât să pună în circulație, sub alte nume, oameni cari existau, pe cari îi cunoscuse. Cinicul Vautrin a existat și Canalis, din Modeste Mignon, este o copie a lui Lamartine, copie folosită de Balzac, pentru a ilustra efectele destructoare ale imaginației unui poet, desvoltată în sens rău. Dar frumoasa Doamnă Bovary? Eroina romanului a existat și viața ei nu a suferit în transpunerea literară nici o modificare în afară de înlocuirea numelui. Delphine Couturier-în roman Emma-se căsătorește cu Delamare, căruia Flaubert îi dă alt nume; Bovary. Satul Rey, care este situat la 30 de kilometri de Rouen, devine în romanul lui Flaubert, Jouville-l'Abbaye. Intr'o carte, "La chère Bovary" (editura Aubanel), poetul Léo Larguier a strâns toate datele, culese chiar în satul Rey, unde se petrecuse drama ce a servit de subiect lui Flaubert, pentru a identifica, fără putință de controversă, pe eroina Bovary. Romancierul cunoscuse pe Delamare, care fusese elevul tatălui lui, doctorul Flaubert, cunoscuse și pe romanțioasa lui soție, dar ideia folosirii acestei întâmplări a doamnei Delamare, i-a fost sugerată de poetul Louis Bouilhet. In "Souvenirs littéraires", Maxime Du Camp povestește că după o lectură a lui "Tentation de Saint Antoine", Bouilhet, nemulțumit ca și Maxime du Camp, de realizarea lui Flaubert, i-a spus: "Pourquoi n'écrirais-tu pas l'histoire du Delaunay?" Maxime du Camp transcrie greșit, dintr'o eroare de memorie, numele lui Delamare...

Și revenind la schița lui N. S. Govora, "Ionescu-Fofoloi", povestirea este exactă. Intr'adevăr, într'un proces încurcat, privitor la o delimitare de proprietate, complicată cu niște vechi drepturi prevăzute de legile turcești, Puiu Dimitrescu a avut ingenioasa ideie de a aduce la Bazargic pe Dumitru Alexandrescu-Tololoi. Și impresia a fost așa de puternică, încât procesul s'a câștigat fără ca Tololoi să facă măcar act de prezență în ședință. Dar nu întâmplarea în sine interesează ci personajul pe care N. S. Govora încearcă să-l transpună literar, sub numele Ionescu-Fofoloi. A lucrat după ce i s'a spus, nu a cunoscut pe Alexandrescu-Tololoi și, neavând în fața ochilor modelul, Fofoloi este puțin convențional imaginat, după rețeta inadaptabililor lui Brătescu-Voinești. O evocare a adevăratului D. Alexandrescu-Tololoi poate forma tema unui roman. Acest profesor, de o cultură juridică fără egal în România, într'o epocă în care știința dreptului la noi avea atâtea ilustrații, a fost cea mai pitorească figură a universității din Iași. Nu l-am avut profesor, deoarece făceam parte din seria Matei Cantacuzino, dar D.Alexandrecu, Tololoi cum îi spunea toată lumea, era, pe vremea când eram student, decanul facultății de drept. Capitala Moldovei a fost desfigurată de războiul unității naționale, destinul Iașilor fiind parcă un mereu reînoit sacrificiu pentru unitatea poporului român. La 1859 s'a sacrificat, cedând întâietatea Bucureștilor, la 1917-1918 s'a sacrificat, devenind gazda ospitalieră a tuturor refugiaților, cari l-au ruinat. Străzile, casele, totul s'au resimțit de un iureș de brutalitate și mai ales de vulgaritate. In ritmul cotidian al vieții, în relații de la om la om, în tabla de valori Ieșenii, ca dealtfel toți Moldovenii, au o nuanță de gingășie, de aristocrație sufletească. Și dicțiunea Moldovenilor este mai muzicală, cuvintele rostite nu au asprime, fraza pare catifelată. Iașii din 1914 nu-l mai puteam regăsi intact după războiu, deși continua să aibă aceiași atmosferă de nostalgică poezie, de discretă și vagă chemare spre ce a fost și nu va mai fi niciodată.

Profesorii universității din Iași erau personagiile cele mai importante ale urbei. Vedeai urcând spre Copou, totdeauna având pe brațul stâng o jerbă de flori, pe profesorul Leon, fost elev al lui Haekel, cu pălăria lui cu boruri largi, cu lavalieră, figură de poet nu de om de știință. Dar toată ținuta romantică, în atmosfera Iașilor, îi se părea naturală. In orice alt oraș al țării, profesorul Leon ar fi părut de un romantism forțat, ridicol poate. In Iași era o fidelă expresie a climatului acestui oraș îmbibat de poezie...

Incruntat ca șeful unei conspirații, trecea ursuz, C. Stere. Cu aristocratică eleganță, Matei Cantacuzino împărțea saluturi amicale. Iulian Teodorescu, profesorul de drept penal, avea o ostentație vestimentară de crai tomnatec. Pe înserate se îndrepta spre universitate să-și țină cursul G. Ibrăileanu, cu barba lui de mag asirian. Ca o ilustrație a epocii de glorie a Junimii din trecut, înconjurat de respect, A. D. Xenopol trecea la brațul Ririei...

In această lume universitară, cel mai original, cel mai pitoresc, era D. Alexandrescu-Tololoi. Avea înfățișare de cârciumar, cu mersul lui greoi, scoțând mereu din buzunar o basma colorată, să-și steargă sudoarea. Nimeni nu ar fi bănuit că chipul acela banal, vulgar, era al unuia dintre cei mai mari juriști ai țării. Tololoi nu s'a gândit să studieze dreptul, el s'a dus la Paris pentru a deveni actor. A urmat cursurile conservatorului, atrăgând atenția marelui tragedian Mounet Sully. Ii erau deschise porțile Comediei franceze, dar ursitoarele îi hotărîseră altă destinație. Când se urca pe scenă, emoția îi era așa de intensă, că inima i se resimțea. Un specialist observându-i cardiograma, l-a prevenit că inima nu-i îngăduie emoțiile puternice ale rampei. Cu tristeță, Tololoi s'a resemnat și s'a dedicat dreptului. A studiat cu furia unui om care se svârle într'o aventură după prima desamăgire de dragoste, a studiat cu pasiunea de a uita teatrul.

Era un autentic boem prin disprețul lui total pentru aparențe, prin desordinea lui vestimentară, prin completa indiferență de ceiace se numesc convențiile sociale. Când i s'a dat porecla de Tololoi nu se știe, dar rând pe rând generațiile de studenți îi rosteau mai rar numele Alexandrescu și mai des porecla Tololoi. Știa și el că toată lumea îi spune Tololoi, dar zâmbea cu indulgență. Iși făcea cursurile conștiincios, se simțea însă lipsa de interes și graba de a se reîntoarce acasă, spre a-și continua cercetările consacrate istoriei dreptului civil român. Examenele la Tololoi? O simplă parodie. Din oficiu dădea bilă roșie, dar totdeauna sfârșea prin a da bilă roșie-albă. In cazul că un student îl înduioșa, spunându-i că fără bilă albă riscă să-și piardă anul iar familia îi este prea strâmtorată ca să-l mai poată ține la Universitate un an în plus, Tololoi îi spunea emoționat: "Bine, bine, dar să știi că la anul nu-ți mai dau bilă albă".

Erau și studenți cari nu-i urmau cursurile și nu-și făceau apariția decât la examene. De obiceiu, ca să câștige timp, Tololoi examina acasă. De la intrare și până în cabinetul de lucru al decanului, se înșiruiau strachini pline de lapte, din care lipăiau nenumărate pisici, marea slăbiciune a lui Tololoi. Tărcate, albe, negre, altele cu blana de o valetă murdară, toată această colecție de feline se bucura de atenția plină de afecțiune a savantului. Trebuia să pășești cu mare grijă ca să nu răstorni vreo strachină, să nu turburi lenea vreunei pisici. Când intra în biuroul lui un student, în epoca examenelor, Tololoi ridica capul și întreba grăbit: "Ai venit să treci examenul? In ce an ești? Uite îți dau o bilă roșie și lasă-mă în pace. Am treabă. Este mai interesant să continui Istoria dreptului civil român, decât să-ți inventariez ție ignoranța". Urma inevitabila tocmeală pentru o albă-roșie, care se sfârșea cu câștig de cauză, dat candidatului, de Tololoi. Era așa de nerăbdător să se întoarcă la continuarea studiului, că invariabil ceda. Avea o memorie fără greș și când se prezenta un student pe care nu-l văzuse niciodată la cursuri, îi știa că este un "neisprăvit de la București, care vine la Iași să treacă fără osteneală". Pentru a potoli pornirea de mânie a lui Tololoi, se cunoștea rețeta: Candidatul se prezenta ținând sub braț un volum sau două din "Istoria dreptului civil român". Fața lui Tololoi se ilumina, convins că studentul a cumpărat într'adevăr volumele și dacă le-a cumpărat, este o dovadă că-l interesează dreptul, deci merită să treacă, chiar dacă nu i-a urmat cursul în timpul anului. Candidatul nu cumpărase volumele, ci le închiriase de la moș Grigore, servitorul de la decanatul facultății de drept. Moș Grigore iubea băutura și o lua de dimineață cu "șprițișorul". Cunoștea toate toanele profesorilor și prietenia lui moș Grigore era de mare utilitate studenților. Exista o cârciumă aproape de universitate, la care moș Grigore își avea cartierul general. Acolo își ținea un stoc de volume din Istoria dreptului civil, pe care le luase de la decan ca să le vândă, dar moș Grigore a descoperit că este mai câștigat dacă le închiriază.

Dintre toate cărțile de drept publicate în România, nici una nu s'a apropiat de răspândirea pe care a avut-o "Istoria dreptului civil român", de D. Alexandrescu. Nu era avocat care să-și ia profesia în serios, fără să aibă în bibliotecă vasta lucrare a lui Tololoi. Nimeni nu ar putea spune că o asemenea uriașă muncă putea să-și afle echivalentul material în ceiace producea vânzarea celor 25 sau 27 de volume, dar un mai puțin, îi producea enorm și între profesorii universitari de la Iași, Tololoi era unul dintre cei care avea venituri mai mari, deci nu putea invidia pe nimeni. Și dacă nu pleda, dădea consultații scrise, pentru care primea onorarii excepționale. Este adevărat că o consultație de la Tololoi se obținea cu mare greutate, Istoria dreptului civil român ocupându-i tot timpul. Și un om căruia viața îi oferea așa de puține ispite, nu avea nevoie de bani. Trăia așa de departe de vânjoleala stearpă a celorlalți oameni, că tomurile de drept formau între el și restul lumii zidurile înlăuntrul cărora el își putea continua cercetările lui juridice, învăluite de melancolia aducerilor aminte din anii tinereții, când Mounet Sully îi prezisese gloria scenei...

Un prieten Gheorghe Stratulat, judecătorul de instrucție de la tribunalul Ilfov de mai târziu, în "flirt" cu muza, era mai asiduu la taclalele "Academiei Terasa" (cafeneaua Oteteleșanu, pe locul căreia s'a construit palatul telefoanelor), decât la cursurile facultății de drept din București. Intr'o zi s'a decis să-și lichideze restanțele de examene și s'a înscris la facultatea de drept din Iași, bineînțeles continuând să facă în fiecare seară act de prezență la "Academia Terasa". Când a sosit ziua examenelor, a venit la Iași. Poate era unul dintre rarii studenți care se pregătise cu seriozitate la dreptul civil, și cum se hotărîse să intre în magistratură, a cumpărat toate volumele câte apăruseră până în 1915, din lucrarea lui Tololoi. Lui moș Grigore nu-i venea să creadă. Dl student de la București i-a dat bani de trăsură și adresa la hotel. Era un eveniment și a ținut să comunice numele studentului domnului decan. Tololoi era bucuros în ziua aceia căci terminase nu se știe al câtelea volum din "Istoria dreptului civil român" și mai văzuse și minunea unui student care se pasionează de vastul lui studiu. Și când era vesel, Tololoi declama versuri. Gheorghe Stratulat luase informații complete asupra ciudățeniilor savantului și a intrat cu precauție, să nu turbure mioriăitoarele divinități egipțiene și nici să nu răstoarne vreo strachină. In pragul cabinetului s'a oprit. Cineva, cu o voce baritonală, declama cu o impecabilă dicțiune:

Au fond du parc désert d'un palais très (lointain
Où seul, un oiseau chante et l'abeille butine

Uitând că este în casa eruditului civilist, ca și când se găsea între trubaduri de la "Terasă", continuă să declame strofa următoare:

De l'églantier qui l'enguirlande, au frais (matin
A la rosée, à peine éclose, une églantine
Epanouit sa rose à la lèvre enfantine
Dont l'invisible chant semble un rire ar(gentin.

—Bravo, exclamă cu un tineresc entuziasm, Tololoi. Acum spune-mi ultimul vers. Să te vedem...

Stratulat era încântat de acest original examen de drept civil:

Sur ta bouche, ô Psyché! Palpiter l'âme (antique.

—Admirabil. Incă o întrebare. De cine este sonetul?

—De Heredia.

—Iți place?

—Dovadă că-l știu pe rost.

—Știi că l-am cunoscut pe Heredia în casă la Mounet Sully? Un mare artist. Leconte de Lisle îți place?

Stratulat era fericit:

—Scrii versuri?

—Păcătuiesc, răspunse sfios Gheorghe Stratulat.

—Unicul păcat care reabilitează pe om...

Și timpul nu a mai avut nici o valoare, tomurile de drept civil fuseră uitate, bătrânul Tololoi răscolea în memorie frânturi de versuri, fragmente de poeme pe care le declama ca odinioară sub privirile admirative ale tragedianului Mounet Sully. Era o frenetică îmbătare de ritm, de rime. La un moment dat s'a oprit.

—Ești student? Ai venit la examen? Iți dau bilă albă. De mult nu m'am simțit așa de tânăr și așa de fericit:

Et l'ombre de mon coeur est pleine et (ravie...

Uitasem. Cum te numești?

—Gheorghe Stratulat.

—A, dta ești tânărul care a cumpărat toate volumele mele?

—Da, domnule decan.

—Atunci vrei să studiezi serios dreptul? Vrei să devii un mare avocat?

—Nu domnule decan, vreau să intru în magistratură.

—Cu atât mai bine. Este monotonă, dar nu-ți trivializează sufletul...

De câte ori mi-a povestit emoționat George Stratulat acest original examen de drept civil trecut cu marele D. Alexandrescu...

O inimă care nu putea rezista la emoțiile prea puternice, a determinat cariera celui mai erudit civilist român. Ce misterioase sunt drumurile destinului fiecăruia dintre noi!...

Și evocând pitoreasca figură a lui Tololoi, mă întreb când ne va fi dat să mai avem oameni de știință care să afle în plăcerea pură a studiului și a creației, suprema satisfacție? Ce săraci vom fi multă vreme în valori reale și ce bogați am fost înainte de ziua fatală de 23 August!

Pitorescul Tololoi al Iașilor de odinioară...

† Marioara Ventura

O actriță de excepționale însușiri, a străbătut viața, pentru a obține toate succesele pe care le poate oferi scena teatrului.

Fiica lui Grigore Ventura, gazetar și autor de piese de teatru pe vremuri de oarecare prestigiu, Marioara Ventura, după un debut strălucit pe scena Teatrului Național din București, s'a dus în 1900 la Paris, pentru a cuceri un loc în teatrul francez. Au fost ani de muncă încordată, de afirmare a unei voințe capabile să învingă toate obstacolele. In 1914, cu prestigiul pe care l-a obținut pe scena Comediei Franceze, a venit la București, făcând parte din echipa Robert de Flers, trimisă de guvernul francez, pentru a face propagandă în favoarea Franței. Am putea spune că între 1914 și 1919, Marioara Ventura a dominat teatrul românesc. Avea o gamă bogată, trecea cu siguranță de la comedia ușoară la interpretarea unui rol într'o tragedie de Racine, identificându-se cu eroina, dându-i o adâncime umană, radiind atâta viață, că domina scena din clipa apariției.

Acuma patru decenii, Henri Bataille era autorul cel mai jucat, dar faima de care se bucura nu putea acoperi mediocritatea creației. Am văzut-o pe Marioara Ventura în "Marșul nupțial" și la București și la Iași, în timpul războiului. Textul lui Bataille, searbăd, siropos, eroina artificială, dar totul era transfigurat de magia interpretei. Grace de Plessans căpăta o intensitate de viață, o adâncime umană, că nimeni nu mai putea recunoaște textul; aceleași cuvinte rostite de Ventura păreau că au dobândit un alt sens, redau alte sentimente, căpătau o altă vibrație. Marele secret al actoricescului meșteșug, Marioara Ventura îl avea. Ursitoarele îi puseseră la dispoziție toate mijloacele de care are nevoie o actriță: ochii mari de o seducătoare expresivitate, o voce caldă, de clară sonoritate, o eleganță naturală în mișcări și o fină inteligență. Marioara Ventura adâncea textul, îi dădea un conținut de viață, de emotivitate, interpreta, compunea. O cultură literară bogată îi dădea finețe, gust sigur.

După un spectacol în care rolul principal fusese deținut de Marioara Ventura, erai multă vreme urmărit de gesturile, de dicțiunea ei impecabilă. "L'Amoureuse", "Le Passé", de Porto Riche, deveneau doar pretexte pentru a ne prilejui încântarea unică a interpretării fermecătoarei actrițe.

Imi amintesc de reprezentarea Phèdrei de Racine, în traducerea poetului Nanu, pe scena Teatrului Național din București. A fost o neuitată încântare a spiritului. In cronica pe care am scris-o, nu m'am sfiit să spun că Marioara Ventura, în analiza eroinei lui Racine, prin interpretarea pe care i-a dat-o, egalează studiul consacrat de Jules Lemaître, lui Racine.

In 1933, marea actriță a ținut să joace o piesă românească și m'a rugat să-i aleg un autor care nu a cunoscut încă bucuria rampei. I-am recomandat "Păpușeasa umbrelor", de Gib Mihăescu. Un turneu care a fost un adevărat triumf, a dat lui Gib Mihăescu o îndreptățită satisfacție.

Cu Marioara Ventura, dispare o întreagă epocă.

P. Ș.

ECOURI

Saptamana latina la Roma

La Roma a avut loc, între 11 şi 17 Octombrie anul acesta, o săptămână latină. Din comitetul de onoare au făcut parte toţi ambasadorii ţărilor latine în capitala Italiei, iar guvernul de la Roma a fost reprezentat de doi miniştri, din care unul era ministrul de externe.

Printre vorbitori au fost şi compatrioţii noştri, Mgr. Aloisie Tăutu, şi dnii Mircea Popescu şi Nicolae Bujin. Mgr. Tăutu a vorbit despre "Şcolile dela Blaj", dl Bujin despre "Persecuţia elementului latin din Balcania" iar dl Mircea Popescu despre "Latinitatea care trebuie salvată".

S'au votat două moţiuni, una teoretică şi una practică. In moţiumea teoretică s'a exprimat necesitatea unei acţiuni a popoarelor latine în unire cu cele arabo-islamice, în vederea unei lupte comune pentru apărarea libertăţii, a demnităţii persoanei umane şi a principiilor etice permanente, care sunt patrimoniul, în timp şi spaţiu, al culturii, si civilizaţiei mediteraniene comune. Se exprimă deasemeni deplina solidaritate cu acele popoare din Europa centro şi sud-orientală, care, deşi supuse unui proces de sistematică delatinizare, păstrează vie flacăra latinităţii.

In moţiunea practică se prevede ţinerea unei zile internationale latine în anul viitor, se preconizează înfiinţarea unei universităţi latine, unui centru radiofonic interlatin, unui centru cinematografic de schimburi între ţările latine, unei Academii de Belle Arte destinată artiştilor din ţările latine, etc.

Credem că pe noi ar trebui să ne mângâie mai mult partea din moţiunea teoretică, în care popoarele latine îşi exprimă solidaritatea cu popoarele supuse procesului de deslatinizare şi nu numai de Bolşevici ci şi de celelalte popoare care, nu ştim în ce măsură, din acest punct de vedere, sunt inferiori satrapilor roşii.

Românii de la Roma, care au ştiut să trezească interesul ţărilor surori asupra vitregei noastre soarte, merită toată gratitudinea noastră. Se pare că există o netă deosebire între activitatea Românilor de la Roma, lipsiţi de o calitate oficială şi aceia a oficialilor care la Madrid, în Mai, s'au ilustrat printr'un mutism aproape absolut.

* *Intr'o scurtă notă din numărul 2, atrăgeam atenţia asupra unei teribile inadvertenţe săvârşite de un "poet" român într'o publicatie pariziană. "Poetul" recidivează. Intr'un articol asupra mareşalului Averescu, a avut grija să-şi aleagă—din prudenţă desigur—, un pseudonim.*

In şcolile secundare, cel puţin pe vremea noastră, elevii erau obligaţi să dea teze şi extemporale. Că ştia sau nu ştia, elevul era obligat să răspundă la subiectul dat. Un gazetar, filozof, doctrinar, etc., se află într'o situaţie avantajată faţă de bietul elev de liceu; el nu este obligat să trateze o temă pe care nu o cunoaşte. Iată că din nefericire, în exil mai ales, scriitorii, doctrinarii, etc., neţinând seama de avertismentul lui Montaigne, nu numai că se apucă să trateze teme pe care nu le cunosc, dar fac impresia ca simt o teribilă voluptate în a face exact acest lucru.

"Poetul" de la publicaţia pariziană vorbeşte despre mareşalul Averescu. Nu este o obligaţie pentru nimeni cunoaşterea ştiinţei şi artei militare şi nici măcar cunoaşterea unor probleme militare mai puţin pretenţioase, dar este, credem noi, o obligaţie de a nu te vârî în probleme pe care nu le cunoşti. Astfel, din articolul la care ne referim, aflăm că mareşalul Averescu a comandat trupele române la Mărăşeşti. Istoria ne arată totuşi că la Mărăşeşti au comandat generalii Cristescu —înlocuit la cererea Ruşilor—şi Ieremia Grigorescu. In cazul că autorul crede că istoria este neadevărată, ar fi trebuit să aducă documentaţia necesară. Dealtfel, dacă autorul care este din Tecuci, ar fi avut curiozitatea să se ducă până la Mărăşeşti, distanţa e abia de 20 de klm., ar fi văzut că în muzeul de acolo se păstrează chipiul, sabia, etc., ale generalului Ieremia Grigorescu şi nu ale mareşalului Averescu. Legenda vorbeşte de altfel de celebra frază a lui Grigorescu, "Pe aici nu se trece" şi de glumele soldaţilor români care spuneau că Nemţii "au dat cu oiştea'n gard".

Mai vorbeşte "poetul" de învăluirea de la Flămânda. Aflăm cu stupoare că mareşalul Averescu voia "să iconjoare Balcanul". Orice subofiţer va putea să spună că o înconjurare a Balcanilor s'ar fi putut face de undeva din Serbia, Muntenegru, Albania sau printr'o debarcare pe Adriatica. Prins de o fervoare patriotică, poetul care a făcut cel de al doilea războiu mondial la P. P., afirmă că manevra de la Flămânda se învaţă la Saint Cyr, etc. In şcolile militare se învaţă manevrele care au fost încoronate de succes. E vorba de manevrele făcute de armate străine. Ori manevra de la Flămânda nu a reuşit. Nu e vinovat mareşalul Averescu, dar rezultatul a fost acesta: nereuşită. Ca să cadă în spatele trupelor germano-bulgare care presau trupele noastre din Dobrogea, Averescu a conceput manevra de la Flămânda. Dar în toamna anului 1916, totul era parcă contra noastră. Pentru a duce trupele la Flămânda, Averescu a făcut un drum de pământ. Totul trebuia făcut repede căci o condiţie esenţială a reuşitei unei învăluiri este "surpriza". Toamna era înaintată şi au început nişte ploi cenuşii care au desfundat acest drum şi mişcarea trupelor era un coşmar. Pentru a nu fi atacaţi de monitoarele austriace de pe Dunăre, s'a scufundat un şlep. Dar ploile au făcut să crească apele, Dunărea s'a umflat şi monitoarele au trecut pe deasupra şlepului. Un alt necaz a fost aviaţia germană care bombarda podul şi l-a rupt de câteva ori. Noi am intrat în războiu fără artilerie antiaeriană. Primele avioane ne-au fost date mult mai târziu de către Franţa. S'a reuşit să se debarce câteva regimente, dar a trebuit să se renunţe. Chiar în şcolile militare româneşti, manevrei de la Flămânda nu i se acorda o prea mare importanţă.

Mareşalul Averescu a avut alte merite decât acele pe care i le arată "poetul". E vorba de ofensiva de la Mărăşti, concepută şi executată de Averescu, dar mai ales de crearea mitului Averescu, de rolul lui în învierea armatei româneşti socotită distrusă în toamna şi iarna anului 1916, de încrederea nemărginită pe care mareşalul a ştiut s'o insufle soldaţilor români, de acea dragoste pentru "tata Averescu", care a fost unul din elementele principale ale menţinerii frontului românesc în circumstanţe neasemuit de tragice.

Dar pentru aceasta este necesar să cunoşti problema pe care vrei s'o pui pe hârtie iar dacă n'o cunoşti, n'o scrii căci nu te obligă nimeni.

(Continuare din pág. 16.)

După a noastră părere, se greşeşte inserându-se în acest buletin militar, articole cu caracter politic. Nu avem absolut nimic contra grupării politice în favoarea căreia sunt inserate aceste articole, dar "Buletinul militar" este şi trebuieşte să rămâna o revistă ştiinţifică şi politica nu are nimic comun cu ştiinţa.

Ştim că i s'au adus dlui colonel Ivanovici acuzaţia că revista dsale nu are aprobarea "forurilor militare competinte", pentru a scoate buletinul. Dar cine opreşte pe cei care au aprobarea unor asemenea foruri—inexistente dealtfel—, să scoată şi ei un buletin militar, tipărit chiar? Ar fi spre binele tuturor şi cel mai mulţumit dintre toţi, suntem siguri, ar fi domnul colonel Ivanovici, căruia îi urăm să găsească rezervele necesare de entuziasm, pentru a continua imprimarea acestui buletin militar, atât de necesar tuturor şi în special foştilor ofiţeri români care sunt consideraţi de "forurile competinte" drept o cantitate neglijabilă, nereprezentând nici un potenţial politic.

N. S. G.

Caminul cultural Mota-Marin

In cadrul unei impunătoare solemnităţi a avut loc în ziua de 25 Noembrie în Aravaca, localitate din împrejurimile Madridului, punerea pietrii fundamentale a Căminului cultural Moţa-Marin. Construit din jertfa materială a sutelor de legionari si de români aruncaţi de exil în toate colţurile pământului, el este menit a servi la strâgerea legăturilor culturale şi de frăţietate între Spania şi România şi la educarea tinerelor vlăstare care vor trece prin acest cămin, în spiritul crestin şi de jertfă al celor doi martiri români căzuţi de pământ spaniol în lupta contra comunismului.

La serviciul religios oficiat de preotii A. Mircea, Boaca si Orduna, au participat reprezentantii Ministerului de Externe Spaniol, ai Mişcării Falangiste, diplomaţi ai ţărilor de dincolo de cortina de fier, colonia română din Madrid precum şi conducătorii Mişcării Legionare aflaţi în Spania.

La sfârşit, Dl. Vasile Iasinschi—fost Ministru al Muncii şi Asigurarilor sociale—realizator al acestei frumoase iniţiative româneşti a rostit un emoţionant discurs relevând personalitatea celor doi eroi români şi simbolica jertfei lor voluntare în apărarea lui Christos.

† Alexandru Vladareanu

S'a stins fulgerător pe patul unui spital din München, acela care pentru prieteni era "Sandu".

Privirea lui blândă, grăitoare a bunătăţii care-i încălzea sufletul, nu va mai avea prilejul să îmbrăţişeze pământul scump al patriei pe care a iubit-o, pentru care a luptat şi cu dorul careia s'a stins.

Inimos sprijinitor al oricarei iniţiative creatoare pe plan românesc, Sandu n'a precupeţit nici un efort material sau fizic, pentru ca acestea să se transforme în admirabile realizări. Prin contact permanent, verbal sau scris, căuta să reaprindă în sufletul compatrioţilor pe care-i întâlnea, dragostea de slovă românească, fiind dintre cei mai activi răspânditori al gazetelor şi publicaţiilor româneşti din exil, care pierd în el pe unul dintre cei mai entusiaşti propagatori.

Ca membru al Comitetului Asociaţiei Românilor din Germania de sud, a făcut numai bine, sacrificând propria-i sănătate pentru a îngriji pe cea a altor români suferinzi.

Dumnezeu să-l odihnească în sfânta-i pază.

IUBITI COMPATRIOTI

S'a împlinit un an dela primul apel ce vi s'a adresat de editura "Carpaţi".

Entusiasmul cu care aţi răspuns şi dragostea plină de înţelegere cu care ne-aţi sprijinit, au îngăduit realizarea programului propus; 5 volume, 2 broşuri şi 5 numere din revista culturala "Carpatii" au văzut lumina tiparului, alte doua volume sunt în curs de tipărire şi un al treilea în pregătire.

Această realizare românească se datoreşte vouă. Fiţi mândri de ea, pentrucă în ciuda tuturor greutăţilor şi desbinărilor care macină posibilităţile creatoare ale exilului nostru, simţămintele voastre româneşti şi dragostea de Neam au eşit învingătoare, permiţând apariţia acestor lucrări.

Pentru streinii în mijlocul cărora desţărarea ne obligă să trăim, este o dovadă că suflul românesc rezistă vicisitudinilor exilului şi un strigăt pentru dreptatea şi dreptul la viaţă liberă ce se refuză neamului nostru.

Pentru Români, un exemplu că din jertfa comună se pot realiza lucruri ce ar părea utopice la prima vedere şi un îndemn spre acea binefăcătoare unire a eforturilor, pentru binele Neamului nostru astăzi martirizat.

Pentru anul ce începe, dorim să dublăm eforturile, înzestrând exilul cu alte lucrări importante din patrimoniul nostru cultural.

Ne îngăduim a vă ruga să faceţi la fel, căutând ca pe lângă sacrificiul vostru generos să convingeţi şi pe alţi compatrioţi să vă urmeze exemplul. Cu cât vom fi mai mulţi, cu atâta ofensiva culturală pe care voi aţi declanşat-o va da roadele dorite, iar noi Românii din afară vom fi aproape de suferinţele celor rămaşi acasă, stânci neclintite în puhojul barbariei marxiste.

Reamintim finalul primului apel, valabil pentru toată perioada exilului nostru:

"Subscrieţi anticipat la lucrările în curs de apariţie şi cumpăraţi pe cele deja apărute. Dacă personal credeţi că nu vă mai interesează, gândiţi-vă la alţi Români, tineri sau bătrâni, cari ar putea folosi aceste lucrări, dar sunt lipsiţi de mijloace şi nu au posibilitatea de a le cumpăra. Dăruiţi-le aceste cărţi, dându-le prilejul de a nu întrerupe contactul cu adevăratul suflet românesc. Veţi contribui astfel la păstrarea vie a conştiinţei naţionale româneşti, singura eficace în lupta de eliberare."

Mulţumindu-vă pentru concursul ce ne-aţi dat, vă uram tuturor "Sărbători fericite si un românesc La Mulţi Ani.

EDITURA CARPAŢI

Administraţia Revistei roagă pe toţi abonaţii să trimită de urgenţă costul abonamentului pentru primul an. Cei din Franţa la Dl. Eugen Baila, 5 Rue de Sazières Colombes-Seine-cei din Germania la Dl. Walter Dierschel, C/o. A. Larisch, Maximiliansplatz 18, München 2, cei din Canada, Statele Unite şi Australia prin "monney order" asupra Bancii Hispano-Americane din Madrid, contul Trajano Popesco, Villanueva, 43, cei din Brazilia şi Argentina pe adresa Redacţiei prin scrisori recomandate.

CARPATII

Revistă Culturală

Director: ARON COTRUS

Redactori: TRAIAN POPESCU şi N. S. GOVORA

Redactia şi Administraţia: Calle Villanueva, 43, Madrid

Abonamente:

Anual: 5 dol. U. S. A.
6 luni: 3 dol. U. S. A.

ES MANUSCRITO. — MARSIEGA, S. A.